

100 -

Pregled

zgodovine Srbov, Hrvatov in Slovencev

Sestavil
prof. Silvo Kranjec

V Ljubljani, 1925
Založila Jugoslovanska knjigarna
Natisnila Jugoslovanska tiskarna

Vse pravice pridržane.

7522

N 23. IX. 1985

755

Predgovor.

Ta kronološki „Pregled zgodovine Srbov, Hrvatov in Slovencev“ je nastal iz šolskega pouka domače zgodovine in bo kot repertorij predvsem srednješolcu olajšal pripravo na nižji in višji tečajni izpit. Kot pregleden repertorij bo pa tudi koristil vsakemu, ki se hoče na lahek in hiter način informirati o dogodkih in osebah naše preteklosti, k čemur naj pripomore zlasti pridejano stvarno in osebno kazalo.

V Ljubljani, marca 1925.

S. Kranjec.

Vsebina.

	Stran
1. Naše ozemlje v predsllovanski dobi	1
2. Prvotna domovina in naselitev južnih Slovanov .	3
3. Slovenci in Hrvatje pod tujo nadvlado	6
4. Osvoboditev Hrvatov	8
5. Velika Karantanija in njene marke	10
6. Prve srbske države in država makedonskih Slo- vanov	12
7. Hrvatska za domačih kraljev	14
8. Slovenci pridejo pod habsburško oblast	17
9. Hrvatska za Arpadovcev	19
10. Bosna in bogomili	21
11. Srbija za Nemanjićev	23
12. Višek in propast Srbije	26
13. Hrvatska za Anžuvincev in kraljev iz raznih rodbin	28
14. Bosna kot kraljestvo	31
15. Srbski despotje	33
16. Celjski grofje	35
17. Kmetški upori	37
18. Početki Črne gore	39
19. Hrvatje in Slovenci v obrambi pred Turki	40
20. Protestantizem na Slovenskem in Hrvatskem	43
21. Zrinsko-frankopanska zarota	45
22. Osvobodilne vojne proti Turkom	46
23. Doba prosvetljenega absolutizma	49
24. Dubrovnik	53
25. Napoleon in Jugoslovani	54
26. Obnovitev srbske države	56

	Stran
27. Ilirski pokret	59
28. Revolucija in absolutizem	61
29. Bosna pod turško in avstro-ogrsko vlado	65
30. Ustavni boji in pogodbe	68
31. Črna gora za Njegušev	71
32. Srbija za zadnjih Obrenovičev	73
33. Hrvatska po reviziji pogodbe	77
34. Narodni boji Slovencev	80
35. Balkanska vojna	84
36. Osvobojenje in zedinjenje	86
37. Početki nove države	91

Rodovniki.

Osebno in stvarno kazalo.

---

1. Naše ozemlje v predslovanski dobi.

Ozemlje naše države je bilo poseljeno že v **prazgodovinski dobi**, katere prvi oddelek

1. **kamena doba**, do ok. 2000 pr. Kr., se deli v

a) **starejšo ali paleolitsko** (= diluvij = ledena doba): človek je kot lovec in ribič bival v votlinah ter rabil orodje iz kamna (kresilnika) in kosti. Najdišče pri Krapini v hrvatskem Zagorju.

b) **mlajšo ali neolitsko** (= aluvij): človek se kot poljedelec in živinorejec stalno naseli ter izdeluje okrašene lončene posode. Iz te dobe so mostišča na Ljubljanskem barju, pri Bihaću in Gradiški in najvažnejše najdišče Butmir pri Ilidži. Po prehodni **bakreni dobi** sledi

2. **bronasta doba**, o. 2000—1000 pr. Kr., z izdelki iz bronu ter začetki rudarstva, trgovine (sol, jantar) in obrti. Najdišča pri Novem mestu, Osijeku, Nišu. Nato pa

3. **železna doba**, in sicer:

a) **starejša ali hallstattska**, ok. 1000—500 pr. Kr., ko se rabi železo še poleg bronu. Najdišča: Vače, okolica Otočca, Glasinac pri Sarajevu.

b) **mlajša ali laténska**, od 500 pr. Kr. do prihoda Rimljanov. Izdelki so železni, le okrasje je še iz bronu, v rabi so zlati in srebrni novci. Iz te dobe so utrjena »**gradišča**«: Mokronog, Šmihel pri Hrenovicah, Sv. Lucija, Kobarid in na več krajih po Liki in Krbavi.

Prebivalci železne dobe so Iliri (glavna plemena: Veneti, Histri, Liburni, Delmati, Ardieji, Autarijati, Dardani) in **Tračani** (na našem ozemlju Tribali ob Timoku). V 4. stoletju pr. Kr. so prišli iz Alp **Kelti**, nosi-

telji latènske omike, podjarmili del Ilirov ter se vmes naselili. Ilirsko-keltski rodovi so: Tavriski ali Norijci, Japodi in Skordiski (njih trdnjava Singidunum = Beograd).

Grki so že v 7. in 6. stol. ustanovili naselbine ob albanski obali (Apolonija, Epidamnus, Lis) ter

ok. 385 pr. Kr. poselili za vlade Dionizija Starejšega iz Sirakuz otok Vis (Issa), nato tudi Hvar (Pharus), **Korčulo** (Corcyra nigra) ter na obali **Trogir** (Tragurium) in **Cavtat** (Epidaurus).

ok. 250 je ustanovil ardiejski kralj **Agron** ilirsko zvezno državo s središčem v Skadru.

229—228 se je njegova vdova **Teuta** bojevala radi gusarjenja Ilirov z Rimljani; Iliri so bili poraženi in

219 so Rimljani zasedli otok **Hvar**.

181 so ustanovili **Aquileio** (Oglej) kot izhodišče prodiranju na celini.

177 so si podjarmili **Istro** in

168 so po porazu ilirskega kralja **Gentija**, zaveznika Makedoncev, zavladali **dalmatinski obali**.

155 je P. C. Scipion Nazika zavzel glavno mesto Dalmatov, **Delminium** (= Županjac).

59 je dobil **G. Julij Cezar** kot prokonzul tudi Ilirik, bil je dvakrat tu (Julijske Alpe!). V državljanski vojni so bili Japodi in Delmati na Pompejevi strani, šele v letih

35—33 je pokoril Oktavijan Ilire v notranjosti ter zavzel **Metulum** (Čakovec pri Ogulinu?) ter **Segestiko** (Sisak). Ko je šel Tiberij čez Donavo proti Markomanom, je nastal

6—9 po Kr. velik **upor Ilirov** pod vodstvom dveh **Batonov**, ki ga je Tiberij s težavo potlačil. Rimska oblast na našem ozemlju je bila s tem končno utrjena in urejene sledeče

province: **Norik** (važnejša mesta: Virunum na Gosposvetskem polju, Celeia = Celje), **Panonija** (Emona = Ljubljana, Poetovio = Ptuj, Siscia = Sisak, Sirmium

= Mitrovica v Sremu), Dalmacija (Salona = Solin, Jadera = Zadar, Doclea = Dukljan pri Podgorici), Gornja Mezija (Viminacium = Kostolac, Singidunum = Beograd, Naissus = Niš, Scupi = Skoplje), Makedonija (Stobi ob izlivu Crne v Vardar, Lychnidus = Ohrid); k Italiji pa sta spadali Venecija in Istra (do Raše).

105—107 je osvojil cesar Trajan Dakijo, ki je obsegala tudi naš Banat.

Rimska omika in latinski jezik sta se hitro širila v naših deželah. Rimljani so gradili ceste, kopali rude, sadili trto in osuševali močvirja. Središča omike so bila mesta s sijajnimi stavbami. Tudi krščanstvo je bilo že v 3. stol. tod razširjeno, kasneje sta bili nadškofiji v Saloni in Sirmiju.

275 so morali Rimljani prepustiti Dakijo Gotom in ko so sto let kasneje vdrli v Evropo Huni, tudi dovoliti Zapadnim Gotom naselitev v Meziji.

395 je razdelil Teodozij rimsko cesarstvo med oba sinova: Arkadij je dobil vzhod, Honorij pa zapad. Meja je šla na našem ozemlju od Kotorskega zaliva k Beogradu.

434—453 je vladal Atila hunski državi ob srednji Donavi in Huni so pustošili naše pokrajine ter uničili stara rimska mesta. Po razpadu hunske države so bivali v Panoniji Vzhodni Gotje, ki so odšli v Italijo, odkoder je

493—527 vladal Teoderih Veliki tudi alpskim deželam, Panoniji in Dalmaciji. Toda že

536—537 sta pripadli Panonija in Dalmacija zopet vzhodno-rimskemu cesarju Justinijanu, čegar državo že napadajo Sloveni.

2. Prvotna domovina in naselitev južnih Slovanov.

Slovani tvorijo z Indijci, Iranci, Armenci, Grki, Italci, Tračani, Iliri, Kelti, Germani in Balti tako zvano indoevropsko (arijsko, indogermansko) jezikovno družino

Prvotna domovina Slovanov so ravnine med Karpati ter rekami Vislo, Dnjeprom, Desno in Zapadno Dvino. Rimski pisatelji jih imenujejo **Venedae**, to ime so vzeli najbrž od Germanov (prim. Wenden, Winden). Domače slovansko ime je **Sloveni** (ednina: Slovenin), ki se prvič pojavi začetkom 6. stol. pri bizantinskih pisateljih obenem z imenom **Anti** za vzhodni del Slovanov.

Sosedi Slovanov so bili na zapadu Germani, na severu Balti, na severovzhodu Finci, na jugovzhodu Iranci (Skiti, Sarmati) in na jugu v Karpatih Tračani. Nekatera slovanska plemena so si že pred Kr. r. podjarmili Skiti in Bastarni in v 3. stol. po Kr. Goti, za njimi pa Huni.

Stari Slovani so bili predvsem živinorejci in poljedelci, delavni in gostoljubni v miru, v vojni hrabri, a tudi okrutni in pogosto nesložni.

Najbližji sorodniki so tvorili **zadrugo** s skupnim premoženjem, ki ji je načeloval **starosta** ali **starešina**. Več zadrug je obsegalo **bratstvo**, čegar glavar je bil **čelnik**. Sorodna bratstva so tvorila **pleme**, tega ozemlje se je imenovalo **župa**. Plemenu je načeloval kot vrhovni sodnik in poveljnik **župan**, šele kasneje se je po germanskem zgledu združilo v vojne svrhe več plemen pod skupnim **vojvodo** ali **knezom**.

Verstvo starih Slovanov je bilo oboževanje naravnih sil. Najvišja bogova sta bila **Perun**, bog groma in solnčni bog **Daždbog**; kasnejšega izvora so najbrž: Svarog, Triglav, Veles, Vesna i. dr. Nižja božanstva so zmaji, vile in rojenice ali sojenice. Daritve bogovom so opravljali na prostem starešine ali župani. Mrliče so sežigali ali pokopavali v **gomilah**, duša umrlega pa je nadaljevala življenje v raju.

Po razpadu hunske države so šli predniki današnjih južnih Slovanov proti jugu in se naselili po današnji Romuniji. Ko je vladal

518—527 bizantinski cesar Justin I., so se prvič pojavili Slovani ob dolnji Donavi. Njegov naslednik

527—565 Justinijan I. je imel vojne s Perzijci, Vandali in Goti, dočim so Sloveni leto za letom hodili plenit v bizantinsko državo. Ko so

568 odšli Longobardi v Italijo, so se naselili v ogrski nižini Avari ali Obri in ž njimi del Slovenov. Sloveni so šli ob rekah navzgor in se naselili do izvirov Drave, Mure in Murice, do Aniže in Donave na severu ter do roba Beneške nižine.

582 so Avari po dveletnem obleganju razrušili mesto Sirmium in

595 se poroča o prvem spopadu med Slovenci in Bavarci, tačas je bila torej naselitev dovršena. Ko je vladal

610—641 cesar Heraklij, ki se je moral braniti na vzhodu pred napadi Perzijcev in Arabcev, so se naselili Sloveni tudi po bizantinskem ozemlju na Balkanu, nekateri so prodrli na Grško in Peloponez, kjer so se sčasoma pogrčili.

ok. 614 so razrušili Avari in Sloveni Salono, prebivalci so se umaknili v Dioklecianovo palačo, kjer je nastalo novo mesto Split.

626 so Avari in Sloveni v zvezi s Perzijci oblegali Carigrad, a so bili poraženi in Sloveni so se osvobodili avarske oblasti. Tako je

623—658 kralj Samo, vladar Čehov in Polabskih Srbov, vladal tudi delu južnih Slovanov. Pod njegovo nadoblastjo je bil karantanski vojvoda Valuk.

679 so prišli turko-tatarski Bolgari na Balkanski polotok ter si podjarmili Slovence med Donavo in Balkanom. Bizantinski cesar je moral priznati novo državo, prvo na prej bizantinskem ozemlju, dočim so drugi Sloveni vsaj po imenu priznavali bizantinsko nadoblast.

Prvotni prebivalci, kolikor niso izginili v bojih ob naselitvi, so se umaknili v gore, v primorska mesta in na otoke. Že napol romanizirani Iliri so dobili po kraju Arbanum pri Kroji ime Arbanasi (Albanci), podonavski

Romani so se ohranili po goratih predelih kot pastirji — **Vlahi** (Makedo-Rumuni, Aromuni, Cincari), najvplivnejši so ostali **Romani** (od 12. stol. dalje zvani **Latini**) v dalmatinskih mestih in na otokih. Ostanki **Avarov** so se ohranili nekaj časa v gorati Hrvatski (od njihovega **bajan-a** je nastalo ime **ban**).

3. Slovenci in Hrvatje pod tujo nadvlado.

Po Samovi smrti so imeli slovenski vojvode v Karantaniji nove boje z **Obri**, ki jih je

ok. 745 s pomočjo Bavarcev premagal vojvoda **Borut**, za plačilo je moral priznati bavarsko nadoblast in poslati na Bavarsko kot talca sina **Gorazda** in nečaka **Hotimira**, ki sta bila tam vzgojena v kristjana. Prvi krščanski knez

750—753 **Gorazd** je širil krščanstvo med Slovenci, še bolj pa njegov naslednik

753—769 **Hotimir**, ki je klical iz Salzburga nemške duhovnike, od teh je škof **Modest** posvetil cerkev **Gospe Svete**, kjer je tudi pokopan. Proti krščanstvu in tujcem so se dvakrat uprli poganski Slovenci, po Hotimirovi smrti so pa izgnali duhovnike in porušili cerkve. Bavarski vojvoda **Tasilo II.** je v pokristjanjenje Slovencev

770 ustanovil v Pustriški dolini samostan **Innichen**, z njegovo pomočjo je

772 postal vojvoda **Volkun**. Ko je

788 **Karel Veliki** po ponesrečenem uporu odstavil **Tasila**, je postala **Bavarska** del frankovske države, a Slovenci, ki se upora niso bili udeležili, so obdržali domače vojvode. **Istro** so Franki vzeli Bizanticem, nato so v več vojnah

791—796 premagali **Avare**, avarska država je prenehala in **Panonska** ali **Posavska Hrvatska** med Dravo in Kapelo je prišla pod nadoblast Frankov, podredili so jo furlanskemu mejnemu grofu in oglejskemu patriarhu, ki je pospešil nje pokristjanjenje.

799 je padel furlanski mejni grof Erih pri Trsatu, hoteč si pokoriti še **Dalmatinsko** ali **Primorsko Hrvatsko** med Rašo in Cetino.

811 je določil Karel Veliki reko **Dravo** za mejo med salcburško in oglejsko cerkveno oblastjo, najbrž je mejila tudi Vzhodno in Furlansko marko.

812 so v miru v **Aachenu** odstopili Bizantinci Frankom **Dalmatinsko Hrvatsko**, ostala so jim le primorska mesta Zadar, Trogir, Split ter otoki Krk, Cres, Lošinj in Rab kot »**Dalmacija**«, katere cesarski namestnik je stoloval v Zadru. Frankovski misijonarji so delovali tudi v Dalmatinski Hrvatski; v **Ninu** je bila ustanovljena hrvatska škofija, podrejena papežu, dočim je bila splitska nadškofija v bizantinski Dalmaciji podrejena carigragskemu patriarhu.

819 se je **Ljudevit Posavski**, knez Panonske Hrvatske, uprl Frankom radi nasilstev furlanskega mejnega grofa Kadolaha. Po prvi zmagi so se mu pridružili **Slovenci** in **Timočani**, dočim je **Borna**, knez Dalmatinske Hrvatske, ostal zvest Frankom. Kljub temu je šele deseta frankovska vojska

822 pokorila Hrvatsko, a **Ljudevit** je zbežal iz svoje prestolice Siska v Srbijo in nato v Dalmatinsko Hrvatsko, kjer ga je

823 dal **Bornin** ujec **Ljudemisl** umoriti. Slovenci so izgubili sedaj domače vojvode, dočim so si **Timočane** podvrgli **Bolgari**.

827—829 so **Bolgari** v vojni s Franki zavzeli vzhodni del Panonske Hrvatske in Srem, v zapadnem delu je zavladal njihov vazal **Ratimir**.

843 pri delitvi v **Verdun-u** je dobil vzhodnofrankovsko državo in s tem naše ozemlje **Ljudevit Nemški**. Ta je postavil

847 **Pribino**, ki je bil pribežal pred **Mojmirom** iz Slovaške in se pokristjanil, za mejnega grofa **Dolnje Panonije** (ozemlje med Rabo, Donavo in Dravo s Ptujskim

poljem). Pospeševal je krščanstvo in naseljevanje Nemcev, zlasti v svoji prestolici **Blatograd** (Moosburg) ob Blatnem jezeru.

861 je **padel Pribina** kot zvest vazal Frankov v vojni z Moravci. Sledil mu je sin

861—874 **Kocelj**, ki je bil v početku naklonjen Nemcem, a se kmalu pridružil Velikomoravski in

867 sprejel **Konstantina (Cirila)** in **Metoda** na poti v Rim ter jima izročil učence, da jih naučita slovanskega bogoslužja.

869 se je vrnil **Metod** iz Rima h Koclju (Ciril je bil umrl v Rimu) ter uvedel v Panoniji slovansko bogoslužje. Šel je drugič v Rim, kjer je bil

870 **posvečen v nadškofa panonskega in moravskega**. Vrnivšega se v Panonijo so zvalili nemški škofje na Bavarsko in ga **zaprli**, šele

873 je bil na papeževo zahtevo **izpuščen** in moral oditi iz Panonije na Moravsko.

874 je sklenil velikomoravski knez Svetopolk mir z Nemci, **Kocelj** je bil **odstavljen** in njegov naslednik je postal nemški grof Gozwin. Ko je

885 umrl **Metod**, je papež prepovedal slovansko bogoslužje in Svetopolk je izgnal Metodove učence, ki so odšli med Jugoslovane.

896 so prišli **Madžari** pod vodstvom Arpadovim preko Karpatov in se naselil v nižini ob Donavi in Tisi. Panonski Slovenci so pod njihovim pritiskom večinoma izginili, dočim se je Panonska Hrvatska združila s svobodno Dalmatinsko Hrvatsko.

4. Osvoboditev Hrvatov.

Ok. 835—845 je vladal v Dalmatinski Hrvatski **Mislav** s prestolico v **Klisu** in se uspešno boril z Benečani, katerih ladje so napadali Neretljani. Sledil mu je

ok. 845—864 Trpimir, praded hrvatske kraljevske rodbine. V listini iz leta

852 se nazivlje »po božji milosti knez Hrvatov«, to je najstarejši spomenik, ki omenja hrvatsko ime. Odbil je napad bolgarskega kana Borisa. Dasi je imel tri sinove, mu je sledil član druge rodbine

864—876 Domagoj, ki je stoloval v Kninu. Ko so

866—867 oblegali Arabci skozi 15 mesecev Dubrovnik, jih je pregnalo bizantinsko brodovje in zopet utrdilo bizantinsko oblast v Dalmaciji.

870—871 je pomagalo hrvatsko brodovje Frankom zavzeti od Arabcev zasedeni Bari v južni Italiji, tačas so pa Bizantinci pokorili Neretljane.

875 je umrl Ludovik II., zadnji Karoling v Italiji in Dalmatinsko Hrvatsko si je lastil njegov bratranec, nemški kralj Karlman. Toda Hrvatje so se uprli in se z bizantinsko pomočjo otresli frankovske nadoblasti. Za teh bojov je umrl Domagoj, njegovega sina

876—878 Ilika je z bizantinsko pomočjo pregnal

878—879 Zdeslav, Trpimirov sin, ter priznal nadoblast cesarja Vasilija I. Grški duhovniki so pokrstili še poganske Neretljane in ninska škofija je bila podrejena carigraskemu patriarhu. Toda nastal je upor. Zdeslav je bil ubit in zavladal je

879—892 Branimir, ki je izjavil vdanost in zvestobo papežu, s čimer so se Hrvatje definitivno odločili za katoličanstvo. Zaradi arabske nevarnosti sta se izmirila papež in cesar, ta in patriarh sta se odrekla vsem pravicam do Hrvatske, ki je tako

ok. 880 postala neodvisna država. Dalje je cesar odredil, da plačajo dalmatinska mesta za posestva na hrvatskem ozemlju letni davek hrvatskim vladarjem, enako so ga plačevali tudi Benečani za svobodno plovo po Adriji. Branimiru je sledil

892 do ok. 910 Mutimir, najmlajši sin Trpimirov, kot zadnji hrvatski knez.

5. Velika Karantanija in njene marke.

904—906 so Madžari uničili velikomoravsko državo in si podjarmili današnje Slovake.

907 so porazili Bavarce in nemška oblast na vzhodu je razen v gorati Karantaniji prenehala. V lažjo obrambo je

952 cesar Oton I. združil s Karantanijo tudi Veronsko marko in Istro ter jo podredil bavarskemu vojvodi. Ko je

955 premagal Madžare pri Augsburgu, so prenehali z napadi in se stalno naselili. Oton je obnovil Vzhodno marko ob Donavi in slovensko ozemlje je prišlo zopet v oblast Nemcem.

973 je Oton II. podelil brižinskim škofom (iz Freisinga na Bavarskem) porečje Selške in Poljanske Sore s Škofjo Loko (brižinski spomeniki!) Naseljevali so tod Nemce, ki so se pa sčasoma poslovenili. Oton II. je

976 radi upora vojvode Henrika Prepirljivca ločil Karantanijo od Bavarske kot posebno vojvodino, Vzhodno marko pa je izročil Babenberžanom.

1004 so dobili briksenski škofje (Brixen v južni Tirolski) od cesarja Henrika II. Bled in Bohinj z dolino Save Dolinke in Bohinjke, isti je podelil

1007 bamberškim škofom (Bamberg na Bavarskem) Lavantinsko in Kanalsko dolino z Beljakom na Koroškem.

1012—1036 Adalbero Epenštajnski, vojvoda Karantanije, se je skušal osamosvojiti v zvezi s Hrvati in Polabskimi Slovani; za njim so vladali vojvode iz raznih rodbin in šele koncem 11. stol. so se vrnili Epenštajnci. Ob meji Karantanije so bile vojaško urejene mejne grofije ali marke:

Karantanska marka ob srednji Muri, kasneje po travenskih grofi iz gradu Steyer nazvana Štajerska;

Ptujska marka južno od nje ob Dravi;

Savinjska ali Spodnja marka ob Savinji in Savi, od Pohorja do Sotle;

Kranjska marka med Karavankami in Snežnikom ter Gorjanci s središčem v Kranju, kasneje v Ljubljani;

Slovenska ali Metliška marka, sedanja Bela Krajina s središčem v Metliki; prvotno je pripadala Hrvatski, v 13. stol. je obsegala vso Dolenjsko;

Istrska marka je obsegala zapadno Istro;

Istrska grofija pa nje srednji in vzhodni del;

Goriška grofija je nastala iz vzhodnega dela Veronske marke.

1077 je dobil oglejski patriarh Sigehard od cesarja Henrika IV. kot njegov zaveznik proti papežu Gregorju VII. v upravo Istrsko in Furlansko grofijo ter Kranjsko marko.

1122 je izumrla rodbina Epenštajn in koroški vojvode so postali Španhajmi, ki so imeli veliko posest po Kranjskem s središčem v Ljubljani.

1148 se je Ptujška marka priključila Štajerski, katero je

1180 cesar Friderik I. Barbarossa povzdignil v Štajersko vojvodino, po zadnjem Traungavcu so jo

1192 podedovali Babenberžani.

1202—1256 je vladal koroški vojvoda Bernard Španhajmski s prestolico v Št. Vidu ob Glini. Ljubil je viteško pesništvo in slovenski pozdravil pesnika Ulrika Lichtensteinskega; ustanovil je cistercijanski samostan pri Kostanjevici na Dolenjskem.

1246 je padel v boju z Madžari zadnji Babenberžan Friderik II. Bojeviti, ki je po ženi Agnezi Andechs-Meranijski dobil obširna posestva te rodbine na Kranjskem, tako da se je nazival »gospod Kranjske«. Sedaj je bil

1251 izvoljen za vojvodo v Avstriji češki kraljevič Otokar, na Štajerskem pa ogrski kralj Bela IV.

1253 je postal Otokar po smrti svojega očeta Vaclava I. češki kralj in

1260 je po zmagi nad Madžari dobil tudi Štajersko.

1269 je umrl zadnji Španhajm Ulrik III., ki je z vdovo Friderika Bojevitega priženil večino Kranjske, kjer je ustanovil kartuzijo Bistvo. Vso posest je zapustil bratrancu Otokarju, čegar država je kot nekoč Samova obsegala od Krkonošev do Adrije poleg Čehov tudi večino Slovencev.

6. Prve srbske države in država makedonskih Slovanov.

Poleg Neretljanske med Cetino in doljno Neretvo, ki je kmalu pripadla Hrvatski, so bile na jugovzhodu Hrvatske sledeče države:

Zahumlje ali Hum (kasneje Hercegovina) ob doljni Neretvi;

Travunija ali Trebinje med Dubrovnikom in Kotorom; .

Dioklitija ali Duklja (kasneje Zeta, Črna gora) ob Skadrskem jezeru in pritokih;

Bosna ob gornjem toku reke Bosne in

Srbija (Serblia), domovina prvotnih Srbov, v porečju Lima, Pive, Tare in ob Ibru ter Zapadni Moravi. Po obmejni trdnjavi Rasu se je zvala tudi Raška (Rascia). V tem višavju so se Srbi uspešno branili pred Avari, Madžari in Bolgari ter razširili svojo oblast obenem s srbskim imenom na sosedna plemena. Prvi znani vladar v Raški je bil

ok. 835—850 **Vlastimir**, ki se je uspešno boril z Bolgari, od njegovih treh sinov se je polastil vlade

863—891 **Mutimir** ter izročil svoja brata Strojimira in Gojnika Bolgarom. Za Mutimira so se Srbi končno pokristjanili, krščanstvo so širili ob Adriji latinski, od juga pa grški duhovniki, dočim so Metodovi učenci prinesli slovansko bogoslužje. Mutimirovega sina Prvoslava je z bizantinsko pomočjo pregnal

891—917 Peter Gojniković, ki je zavladał tudi Bosni in Neretljanom. Zahumski knez Mihajlo Višević se je zato zvezal proti njemu z bolgarskim carjem Simeonom, ki ga je zvijačno ujel in postavil za kneza

917—920 Pavla Branovića, ko se je ta pridružil Bizantincem pa Prvoslavovega sina

920—923 Caharijo. Proti Simeonu, ki je oblegal Carigrad, so dobili Bizantinci za zaveznike Hrvate, Zahumce in slednjič tudi Caharijo. Zato je

924 udril Simeon v Srbijo ter jo priklopil Bolgariji, Caharija je zbežal k Hrvatom, ki so zmagovito odbili bolgarski napad.

927 je umrl car Simeon, za njegovega sina Petra je jela Bolgarija propadati in z bolgarskega dvora je pobegnil

931—962 Časlav, sin Klonimirov, ki je z bizantinsko pomočjo obnovil srbsko državo in ji priključil zopet Bosno. Padel je v boju z Madžari, ki so tačas vzeli Bolgarom Srem; njegovi nasledniki niso znani.

963 se je uprl bojar Šišman Petru ter ustanovil iz zapadnih delov Bolgarije ter Makedonije in Albanije »zapadnobolgarsko« ali »državo makedonskih Slovanov«, dočim so si

971 podjarmili Bizantinci vzhodno Bolgarsko in zvladali tudi Srbiji. Šišmanov sin

976—1014 Samuel pa je obnovil skoro Simeonovo državo, osvojil si severno in srednjo Grčijo ter srbske državnice na severu, kjer je vzel Madžarom tudi Srem. Oklical se je za carja in stoloval sprva na otoku Prespanskega jezera, kasneje pa v Ohridu, kjer je ustanovil samostojen patriarhat. Po dolgotrajni vojni ga je

1014 bizantinski cesar Vasilij II. premagal pod planino Belasico; kmalu nato je Samuel umrl in prepri za nasledstvo so omogočili, da je

1018 postala Makedonija bizantinska provinca in ohridski patriarhat je bil ukinjen. Vasilij II. je razširil

bizantinsko oblast nad vsemi srbskimi državicami, Hrvatsko in Sremom, tako da je bil zopet ves **Balkanski polotok bizantinski**. Vendar so Srbi ohranili domače vladarje, od teh je postal najvažnejši

ok. 1034—1050 **Štefan Vojislav** v Duklji, Trebinju in Zahumlju s prestolico v Skadru. Podpiral je upor Petra Deljana v Makedoniji in porazil v gorski soteski bizantinsko vojsko. Njegov sin

1050—1081 **Mihael** je iskal zvez na zapadu in

ok. 1077 dobil od papeža Gregorja VII. kraljevski naslov, dočim je Gregorjev naslednik

1089 ustanovil za srbsko ozemlje **nadškofijo v Baru**. Ko je v Makedoniji zopet nastal upor proti Bizantincem, so uporniki oklicali Mihaelovega sina **Bodina** za carja, toda bil je na Kosovem polju premagan in ujet; s pomočjo Benečanov se je rešil in sledil očetu.

1081—1101 **Bodin** je bil zaveznik Normanov proti Bizantincem, ki so imeli tudi boje s Pečenegi in Seldžuki. Tako je združil vse srbske dežele, zavladal tudi **Bosni** in **Raški**, kjer je postavil za župana **Marka** in **Vlkana**, ki je prevzel vodstvo med Srbi, ko je po Bodinovi smrti vsled nasledstvenih bojev moč Duklje propadla.

7. Hrvatska za domačih kraljev.

ok. 910—928 **Tomislav**, najbrž sin **Mutimirov**, je odbil napade **Madžarov** in združil **Panonsko Hrvatsko** do **Drave** z **Dalmatinsko Hrvatsko**. Proti **bolgarskemu carju Simeonu** so iskali Bizantinci zveze s papežem in Hrvati in se

923 združili zopet z **Rimom**, cerkveno oblast nad **dalmatinskimi mesti** in **otoki** so prepustili papežu, njih upravo pa **Tomislavu**, ki se je

925 oklical za **kralja Hrvatov**, kar je priznal tudi papež. Na **cerkvenem zboru** v **Splitu** se je razširila oblast

latinske splitske nadškofije od Raše do Kotora, a slovansko bogoslužje je bilo omejeno na nižjo duhovščino.

926 je poslal bolgarski car Simeon veliko vojsko nad Hrvate, ki je bila pa poražena in Simeonov sin Peter je sklenil ž njimi mir.

928 je drugi cerkveni zbor v Splitu ukinil ninsko škofijo in podredil vso državo nadškofiji v Splitu, vendar se je še ohranilo slovansko bogoslužje med Hrvati. Tomislavu je sledil brat

ok. 928—925 Trpimir II., temu pa sin

ok. 935—945 Kresimir I., ki je imel dva sinova. Najprej je vladal

945—949 Miroslav, ki je bil poražen in ubit od upornega bana Like, Krbave in Gacke, Pribine, kralj je postal nato mlajši brat

949—969 Mihael Kresimir II. Za državljanske vojne na Hrvaškem se je polastil Časlav Bosne, dočim se je bizantinska Dalmacija podredila neposredno cesarju. Kresimirov sin

969—995 Štefan Držislav je bil v 40 letni borbi med carjem Samuelom in Bizantinci na bizantinski strani. Zato mu je cesar Vasilij II. izročil v upravo bizantinsko Dalmacijo ter mu poslal kraljevske znake, s katerimi je bil

ok. 988 Držislav kot prvi hrvaški vladar kronan za kralja Hrvatske in Dalmacije. Od njegovih treh sinov se je polastil vlade najstarejši.

995—1000 Svetoslav. Njegove boje z bratoma je izrabil beneški dož Peter II. Orseolo ter odpovedal običajni letni davek, a Bizantinci so izročili dožu upravo Dalmacije. Leta

1000 je po porazu hrvaškega brodovja osvojil dož poleg bizantinske Dalmacije tudi hrvaški Biograd ter neretljanska otoka Korčulo in Lastovo in se nazval »dux Dalmatiae«. Z beneško pomočjo je sedaj zavladal Svetoslavov brat

1000—1030 Kresimir III. (sovladar do 1020 mlajši brat **Gojslav**), ki je trajno pridružil Hrvatski ozemlje **Neretljanov**. Ko je **Vasilij II.** obnovil bizantinsko oblast po vsem polotoku, jo je za nekaj časa priznala tudi Hrvatska. **Kresimirov sin**

1030—1058 Štefan I. je bil zaveznik koroškega vojvode **Adalberona Epenštajnskega** v ponesrečenem uporu proti nemškemu cesarju **Konradu II.** **Štefanov sin**

1058—1074 Peter Kresimir IV. je podpiral tedanje reformno gibanje v cerkvi. Pod predsedstvom papeževega legata je

1060 cerkveni zbor v Splitu prepovedal duhovnikom ženitev, nošenje brade in dolgih las, a tudi slovansko bogoslužje, kar je vzbudilo v narodu velik odpor in proti latinski stranki, katero je podpiral kralj, je nastopila narodna stranka.

ok. **1069** je s privoljenjem Bizantincev, ki so imeli težke boje s **Seldžuki** in **Normani**, obnovil hrvatsko oblast nad **Dalmacijo**. Slediti bi mu imel nečak **Štefan**, toda vlade se je polastil vodja narodne stranke

1074—1075 Slavac (Slavić). Proti njemu je poslal papež **Gregor VII.** normanskega kneza **Amika** iz **Apulije**, ki ga je premagal in ujetega odvedel seboj. Papeževa legata sta nato sklicala sabor v **Split**, kjer je bil izvoljen za kralja

1076—1089 Dmitar Zvonimir, ki je prisegel zvestobo papežu in mu obljubil letni davek. Kot njegov vazal se je boril s sosednimi pristaši cesarja **Henrika IV.** in z Bizantinci, s čimer narod ni bil zadovoljen. Ko je hotel slednjič pomagati Bizantincem proti **Seldžukom** in zato sklical sabor na **Kninsko polje**, se je ljudstvo uprlo in kralja ubilo. Ker ni zapustil otrok, je postal kralj

1089—1090 Štefan II., zadnji Trpimirović. Po njegovi smrti je **Madžarom** prijazna stranka pod vodstvom **Zvonimirjeve vdove Jelene** (»kraljice **Lijepe**«) pozvala na prestol njenega brata, **ogrskega kralja Ladislava**; ta je

1091 zasedel Hrvatsko do Gvozda. Ko so pa vdrli Kumani na Ogrsko, se je vrnil tja in postavil nečaka

1091—1095 Almoša za posebnega kralja Hrvatske, kjer je

1094 ustanovil škofijo v Zagrebu. Madžarom nasprotna stranka v primorski Hrvatski je pa izvolila za kralja

1093—1097 Petra, ki je stoloval v Kninu. Proti njemu je šel z vojsko Ladislavov naslednik Koloman in ga

1097 premagal v vznožju Gvozda, kjer je padel Peter, zadnji domači kralj hrvatski (zato Petrova gora!). Ko je bil kmalu potem Koloman v Galiciji poražen od Rusov in Kumanov, je zopet prenehala ogrska oblast nad Hrvatsko. Zato se je

1102 mirnim potom pogodil s predstavniki dvanajstih hrvatskih plemen, ki so ga priznali za kralja. Potrdil je plemstvu njegovo posest in privilegije in bil nato v Biogradu ob morju kronan, kjer je s prisego zjamčil državnopravno samostojnost Hrvatske, ki je tako stopila v perzonalno unijo z Ogrsko.

8. Slovenci pridejo pod habsburško oblast.

1273 je bil izvoljen za nemškega cesarja grof Rudolf Habsburški, ki je zahteval od Otokarja vrnitev alpskih dežel kot državnih fevdov in je

1276 prišel z vojsko pred Dunaj, nakar se je Otokar radi vstaje plemstva na Češkem brez boja odrekel alpskim deželam. V novi vojni so pomagali Rudolfu Madžari ter goriško-tirolski grof Majnhard IV. in

1278 je bil Otokar pri Suhih Krutih na Moravskem polju premagan in ubit. Da poveča moč svoje rodbine, je Rudolf

1282 izročil Avstrijo, Štajersko in Kranjsko s Slovensko marko v fevd svojima sinovoma Albrehtu in Rudolfu, naslednje leto je omejil podelitev le na Albrehta.

1286 je podelil zavezniku Majnhardu IV. Koroško, ter mu zastavil tudi Kranjsko in Slovensko marko. Ustoličenje Majnharda na Gosposvetskem polju je popisal opat Ivan Vetrinjski. Ko je

1335 umrl Majnhardov sin Henrik brez moških potomcev, je zavladal Koroški in Kranjski s Slovensko marko Habsburžan Albreht II. Za njegove vlade so zaделе naše dežele razne nesreče, tako so

1338 povzročile veliko škodo kobilice,

1348 pa velik potres, ki je med drugim povzročil podor Dobrača in razrušil Beljak. Iz Azije je preko Italije

1349 prišla na Slovensko kuga, katere posledica so bili pogromi proti židom in nastopi bičarjev ali flagellantov. Albrechtov sin

1358—1365 Rudolf IV. Ustanovnik je pridobil v boju z oglejskim patriarhom Ludovikom della Torre oglejske fevde na Slovenskem, zlasti Postojno, Vipavo in Lož.

1364 je povzdignil Kranjsko v samostojno vojvodino in

1365 ustanovil na Dolenjskem Novo mesto. Za Rudolfove vlade so naselili grofje Ortenburški na Kočevskem frankovske in turinške naselnike. Ko je

1374 izumrla istrska vrsta goriških grofov, so podedovali Habsburžani Pazinsko grofijo v Istri, Kras, Pivko in Metliko, kar so vse priklopili Kranjski. Rudolfova brata in naslednika sta si

1379 razdelila posest: Albreht III. je dobil Avstrijo (albertinska vrsta), Leopold III. pa Štajersko, Koroško, Kranjsko, Tirolsko ter ostalo (leopoldinska vrsta).

1382 se je mesto Trst prostovoljno izročilo Leopoldu, da se ubrani napadom Benečanov.

1411 sta si mlajša Leopoldova sinova razdelila dediščino: Friderik IV. je dobil Tirolsko, Ernest Železni pa slovenske dežele s prestolico v Gradcu, ki se imenujejo odslej s skupnim imenom Notranja Avstrija.

1414, 16. marca, je bil Ernest Železni kot zadnji ustoličen za koroškega vojvodo. Njegov sin cesar Fridrik III. (1440—1493) je

1457 dobil posestva izumrlih celjskih grofov ter

1467 po oporoki zadnjega grofa Wallsee tudi Reko, ki je nato dolgo spadala h Kranjski. Friderikov sin cesar Maksimilijan I. (1493—1519) pa je

1500 podedoval po tirolski vrsti goriških grofov Goriško, Gradiščansko in Idrijo, kjer so bili tri leta prej odkrili živo srebro.

9. Hrvatska za Arpadovcev.

1102—1116 Koloman je bil zaveznik bizantinskega cesarja Aleksija I. Komnena proti normanskemu vojvodi Boemundu, ki je napadal Drač. Zato je

1107 od cesarja dobil dalmatinska mesta in otoke ter jim podelil velike privilegije. Upornega brata Almoša in njegovega sina Belo je dal oslepiti; Almoš je zbežal v Bizanc in nahujskal cesarja proti Kolomanovemu sinu

1116—1131 Štefanu III. (II.),* tako so z bizantinsko pomočjo že

1116 zavzeli Benečani zopet Dalmacijo in še hrvatski mesti Šibenik in Biograd. Ker Štefan ni imel otrok, mu je sledil slepi bratranec

1131—1141 Bela I. (II.), oženjen z Jeleno, hčerjo srbskega velikega župana Uroša. Osvojil je zopet Dalmacijo razen Zadra in otokov ter

ok. 1137 dobil Bosno, ki se je prostovoljno pridružila Ogrski, katere kralji se odslej imenujejo »kralji Rame«. Belini trije sinovi:

1141—1162 Gejza I. (II.),

1162—1163 Ladislav I. (II.) in

---

* III. kot hrvatski kralj, II. kot ogrski. Enako pri naslednjih imenih.

1163—1172 Štefan IV. (III.) so se borili med seboj za prestol, kar je izrabil bizantinski cesar Manuel Komnen (1143—1180) ter si

1167 osvojil Srem, Bosno, Hrvatsko južno od Krke ter Dalmacijo razen Zadra in otokov, kjer so se držali Benečani. Šele Štefanov brat

1172—1196 Bela II. (III.) je

1180 po smrti Manuelovi zavladal zopet tem deželam. in Zadru. Bela II. je podelil krškim knezom (kasnejši Frankopani) modruško in županu bibrirskemu iz plemena Šubičev bibrirsko županijo, županu iz plemena Baboničev (kasnejši knezi Blagajski) pa ozemlje med Uno in Sano v fevd, s čimer so ti plemiči postali kraljevski vazali. Belin sin

1196—1204 Emerik se je moral vojskovati z upornim bratom Andrejem, dočim so

1202 Benečani s križarji tako zvane IV. križarske vojne vzeli in razrušili Zader. Po kratki vladi sina Ladislava II. (III.) je le zavladal Emerikov brat

1205—1235 Andrej I. (II.), nezmožen in razsipen vladar, čegar žena Gertruda iz rodbine Andechs-Meranske z bratom Bertoldom, kasnejšim oglejskim patriarhom, je imela odločilen vpliv. Plemstvo se je zato uprlo, umorilo kraljico in kralj je

1222 moral izdati »zlato bulo«, kjer je zajamčil plemstvu njegove pravice, ki se je smelo celo z orožjem upreti, ako bi jih kršil (člen 31.). Tudi na Hrvatskem se je začela prava plemiška oligarhija, poleg krških in bibrirskih knezov so bili zlasti mogočni Svačići v cetinski županiji in Kačići, gospodarji Omiša ter primorja od Splita do Neretve. Andreju je sledil sin

1235—1270 Bela III. (IV.). Za njegove vlade so vdrli Tataři ali Mongoli na Ogrsko in

1241 premagali ogrsko-hrvatsko vojsko pri Mohiju ob reki Šajo. Sledili so bežečemu kralju v Dalmacijo in opustošili Ogrsko in Hrvatsko; ko niso mogli zavzeti

utrjenih dalmatinskih mest, so se preko Balkana vrnili v južno Rusijo. V obrambo pred novim navalom je Bela ustanavljal utrjena mesta z velikimi privilegiji in naselil vanje mnogo Nemcev (»kraljevska svobodna mesta«). Upravo Hrvatske je izročil herecegu iz kraljevske rodbine in dvema banoma, za Slavonijo in Hrvatsko-Dalmacijo posebej, ki sta sklicevala tudi posebna sabora. Sledila sta mu sin

1270—1272 Štefan VI. (V.) in tega sin

1272—1290 Ladislav III. (IV.), po materi Kumanki nazvan »Kumanec«. Zadnji Arpadovec iz stranske vrste

1290—1301 Andrej II. (III.) »Benečan« se je moral boriti za priznanje s Habsburžani in papežem, ki je proti njemu postavil za ogrsko-hrvatskega kralja **Karla Martela**, sina neapoljskega kralja iz rodbine Anjou in sestre Ladislava Kumanca. Da bi pridobil Hrvate, je neapoljski kralj

1292 podelil banu Pavlu Šubiću Bribirskemu v dedno last Hrvatsko od Kapele do Neretve, Andrej III. pa mu je naslednje leto podelil dedno bansko čast.

1299 je priznal bosanski ban Štefan Kotroman nadoblast kneza Pavla, ki se imenuje »gospod Bosne«. Ko je umrl Karel Martel, so privedli Šubići njegovega sina **Karla Roberta** na Hrvatsko, a pred začetkom vojne je

1301 umrl zadnji Arpadovec Andrej II. (III.) in Karel Robert je bil kot Karel I. kronan za kralja.

10. Bosna in bogomili.

Ok. 950 omenja bizantinski cesar Konstantin Porfirogenet prvič **Bosno**, ozemlje ob gornjem teku reke Bosne, ki je spadalo tedaj k srbski državi kneza Časlava. Po propadu njegove države

971 je prišla tudi Bosna pod bizantinsko nadoblast, ki je prenehala po smrti Vasilija II. (1025) in

1089 je Bosna postala del kraljevine Duklje, po razpadu Bodinove države pa samostojna, dokler se ni ok. 1137 pridružila Ogrski, katere kralji se odslej zovejo »kralji Rame«. Tedaj se imenuje prvi znani bosanski ban Borić.

1167—1180 je vladal Bosni bizantinski cesar Manuel Komnen, od njega postavljeni

ok. 1170—1204 ban Kulin je postal po cesarjevi smrti ogrski vazal. Bosna je obsegala tedaj že vse ozemlje med Drino, Vrbasom in Savo. Za Kulinove vlade se je iz Srbije razširila v Bosno bogomilska (patarenska ali babunska) vera, ki jo je učil pop Bogomil na Bolgarskem pod vplivom pavlikijanskega nauka, ki so ga armenski naseljenci zanesli na Balkan in v južno Italijo. Bogomili so verovali, da je Bog le stvarnik duše in nevidnega, zli duh pa vidnega sveta, zametavali so zakramente in stari zakon, molili le očenaš in opravljali službo božjo v gozdu ali v preprostih sobah. Popolni bogomili so živeli zelo strogo kot samci v postu in molitvi, dočim so se nepopolni šele pred smrtjo odpovedali vsemu svetnemu.

Tudi Kulin je z večino plemstva postal bogomil, a na zahtevo papeža Inocenca III. in ogrskega kralja Emerika se je zopet odrekel krivoverstvu. Bogomilstvo je dajalo odslej ogrskim kraljem povod vmešavanju v bosanske zadeve. Kulinov drugi naslednik

1230—1250 Matej Ninoslav je bil odločen bogomil, zato so prišli Ogrji s križarsko vojsko v Bosno, ban in plemiči so sprejeli katoličanstvo, a ko so Ogrji odšli, so se vrnili k bogomilstvu, kar se je kasneje še večkrat zgodilo. Da bi uspešneje nastopil proti bogomilom, je

1238 imenoval papež dominikanca Požo za bosanskega škofa, ki je stoloval v Brdu pri Sarajevu, a se kmalu umaknil pred patareni v Djakovo, ki mu ga je podaril ogrski kralj. Tačas je bila tudi dovoljena Bosni

slovanska liturgija in so prišli tja frančiškani. Zaradi nasledstvenih bojov po Ninoslavovi smrti je

ok. 1254 razdelil Bela III. (IV.) Bosno na tri dele: banovini Usoro (porečje Usore) in Soli (porečje Spreče okrog Soli = Tuzle) je dal svojim pristašem, dočim je Ninoslavov naslednik

1250—1287 Prijezda I. vladal le banovini Bosni v porečju gornjega Vrbasa in Bosne. Sledil mu je sin 1287—1290 Prijezda II. Tega brat

1290—1302 Štefan Kotroman je bil zet srbskega kralja Štefana Dragutina in

1299 priznal nadoblast hrvatskega bana Pavla Šubića, ki se je nazival »gospod Bosne«. Ko je ogrski kralj Karel I. odstavil Pavlovega sina Mladena, je zavladal

1322—1353 Štefan Kotromanić tudi Usori in Solim, za bojov med hrvatskimi velikaši je vzel Hrvatski župe Duvno, Livno in Glamoč (tako zvane Zapadne strane ali Završje), Srbom pa

1325 Zahumlje, ki je odslej ostalo pri Bosni. Tako je postala Bosna mogočna in ogrski kralj Ludovik Veliki se je oženil s hčerjo Štefana Kotromanića, Jelisavo (Elizabeto). Po kratki vladi brata Vladislava mu je sledil 15 letni nečak Štefan Tvrtko — prvi bosanski kralj.

11. Srbija za Nemanjićev.

Ok. 1161—1168 je bil Desa veliki župan v Raški kot tretji naslednik Vukanov. Zavladal je tudi Duklji, a kot ogrskega zaveznika ga je cesar Manuel odvedel ujetega v Carigrad, za velikega župana pa postavil Tihomira, katerega je kmalu spodrinil najmlajši brat

1168—1196 Štefan Nemanja, rojen v Ribnici (Podgorici) v Duklji. Kot zaveznik Benečanov in Ogrov proti Bizancu je bil premagan in je

1172 moral priznati bizantinsko nadoblast, ki je pa

1180 po smrti cesarja Manuela prenehala in Nemanja je kmalu osvojil Dukljo s Skadrom in Kotorjem, Zahumlje in Trebinje, le Dubrovnik se mu je ubranil. Ko so se

1186 uprli in osvobodili Bolgari pod bratoma Petrom in Asenom, je Nemanja kot njihov zaveznik zavzel Niš. Tu se je

1189 sestal z nemškim cesarjem Friderikom Barbarosso, ki je vodil III. križarsko vojno, da bi sklenil zvezo proti Bizantincem, a cesar se je izmiril ž njimi. Nemanja je bil poražen in

1190 moral Bizantincem prepustiti del osvojitve, njegov sin Štefan se je pri tej priliki oženil z bizantinsko princeso Evdokijo. Za Nemanje je v Srbiji končno prevladala vzhodna cerkev, ustanovil je poleg drugih samostanov Studenico. Strogo je preganjal bogomile, ki so se umaknili po večini v Bosno.

1196 se je Nemanja odpovedal vladi ter vstopil kot menih Simeon v Studenico; kasneje je odšel na Atos, kamor je bil ubežal njegov najmlajši sin Rastko, z meniškimi imenom Sava. Ustanovila sta tu samostan Hilandar in v njem je

1199 umrl Štefan Nemanja; kmalu so ga častili kot svetnika in njegova sinova sta opisala »življenje sv. Simeona«. Sledil mu je

1196—1228 Štefan Prvoenčani, a starejši brat Vikan je upravljal pod njegovo nadoblastjo Dukljo in Trebinje. Radi propadanja Bizanca je iskal Štefan zveze z Rimom in hotel dobiti od Inocenca III. kraljevsko krono. Temu sta nasprotovala brat Vikan in ogrski kralj Emerik,

1202 se je Vikan polastil vse Srbije, in Emerik se je nazval »kralja Rascije«. Zaradi napada Bolgarov in vrnitve Save z Atosa sta se brata zopet spravila in

1217 je papežev legat kronal Štefana za kralja, zato se zove »Prvoenčani«.

1219 je bil Sava v Niceji, kjer sta po ustanovitvi

Latinskega cesarstva stolovala cesar in patriarh, posvečen v nadškofa za Srbijo. Njegova prestolica je bil samostan Žiča, ustanavljal je nove škofije in šole ter pisal knjige, zato se imenuje »Prosvetitelj«. Štefanov sin -

1228—1234 Štefan Radoslav je bil pod vplivom tasta, epirskega cesarja Teodora. Ko so tega premagali in ujeli Bolgari, ga je z njihovo pomočjo spodrinil mlajši brat

1234—1243 Štefan Vladislav, zet bolgarskega carja Asena II. Ustanovil je samostan Mileševo, kjer so pokopali Savo († 1236). Po Vladislavovi odpovedi je zavladal tretji brat

1243—1276 Štefan Uroš I., ki je bil spočetka zaveznik Ogrov. Kasneje se je bojeval z njimi radi Mačve, a poražen in ujet je obljubil deliti vladu s sinom Dragutinom, ki ga je slednjič z ogrsko pomočjo spodrinil. Uroš I. je naselil iz Slovaške rudarje Sase ter obnovil stare rudnike, začel je prvi v Srbiji kovati denar.

1276—1282 Štefan Dragutin je kmalu prepustil vladu bratu Urošu Milutinu, sam pa je dobil od svaka, ogrskega kralja Ladislava IV., Mačvo z Beogradom, Usoro in Soli, kjer je vladal do 1316. Njegov brat

1282—1321 Štefan Uroš II. Milutin je izrabil boje Bizantincev s Turki v Mali Aziji ter jim vzel severno Makedonijo s Skopljem, Bolgarom pa Braničevo. Zgradil je med drugimi samostani Gračanico na Kosovem. Upornega sina Štefana je dal napol oslepiti in ga izgnal v Carigrad. Po daljšem boju s sorodniki je sledil očetu kot

1321—1331 Štefan Uroš III. Dečanski. Za teh bojev je Štefan Kotromanić vzel Srbiji Zahumlje, ko so pa Bolgari v zvezi z Bizantinci začeli vojno, so bili

1330 poraženi pri Velbuždu (danes Čustendil); v spomin na to zmago je Uroš III. ustanovil samostan Dečani pri Peći. V bitki se je odlikoval njegov sin Dušan in ko ga je oče hotel zapostaviti sinu iz drugega zakona, Simeonu, se je uprl; oče je bil poražen in ujet ter kmalu umrl v ječi.

12. Višek in propast Srbije.

1331—1355 Štefan Dušan Silni je bil oženjen s sestro bolgarskega carja Jeleno ter zaveznik Bolgarov in Benečanov proti Bizancu in Ogrski. Ko se je

1341 po smrti Andronika III. v Bizancu vnela državljanska vojna med cesarico-vdovo Ano in Ivanom Kantakuzenom, je Dušan osvojil skoro vso Makedonijo in Albanijo, nakar se je

1345 oklical za »carja Srbov in Grkov«, nadškofa Joanikija pa je povzdignil v patriarha s prestolico v Peći. Ta ga je

1346 na Veliko noč kronal na državnem zboru v Skoplju za carja, sina Uroša pa za kralja. Ko je

1348 divjala po Balkanu »črna smrt«, so zasedli Srbi tudi Tesalijo in Epir, kjer je umrl za kugo bizantinski namestnik.

1349 je bil proglašen na državnem zboru v Skoplju znameniti **Dušanov zakonik**.

1350 je vzel Dušan Ogrom Mačvo, osvojitev Zahumlja so pa preprečili Bizantinci, ki so napadli Makedonijo.

1352 so bili Srbi in Bolgari kot bizantinski zavezniki pri Dimotiki prvič poraženi od Turkov, ki so pomagali Kantakuzenu in

1354 zasedli trdnjavo Galipoli na evropski obali Dardanel. Proti turški nevarnosti je iskal Dušan zveze s papežem, ki naj bi ga imenoval za vrhovnega vojskovodjo krščanstva proti Turkom, za kar bi priznal papeževo cerkveno oblast. Izvršitev so preprečili zlasti **Ogri**, ki so napadli Mačvo. Sredi priprav za vojno proti Turkom je

1355, 20. decembra, umrl 48 letni car **Dušan** v južni Makedoniji in bil pokopan v samostanu sv. Arhangelov v Prizrenu. Njegov pogrčeni polbrat **Simeón** (Siniša) je vladal nato v Tesaliji in Epiru, 19 letni sin

1355—1371 Štefan Uroš pa ni mogel ohraniti edinstva ostale države, kjer so posamezni namestniki vladali skoro samostojno.

1359 so se polastili **Ogri** zopet **Mačve z Beogradom**.

Ok. 1366 je bil oklican za kralja kot Urošev sovladar Vukašin, ki je vladal pokrajini ob Šar-planini, njegov brat Uglješa pa je bil despot v Serezu. Ta dva sta začela vojno s Turki, ki so se bili polastili večine Trakije s prestolico Odrinom, toda

1371, 26. septembra, so bili Srbi poraženi pri Čeromeniu (danes Čirmen) ob Marici; Vukašin in Uglješa sta padla, dva meseca nato je umrl Uroš — zadnji Nemanjić. Enotne srbske države in carja ni bilo več, kraljevski naslov je imel

1371—1394 Vukašinov sin Marko, ki je vladal v **Prilepu** pod sultanovo nadoblastjo kot vsi srbski knezi južno od Šar-planine (»kraljevič Marko«). Ostali vladarji so bili: **Brankovići** v Skoplju, **Balšići** v Zeti, **Altomanovići** v Rudniku, najvažnejši pa

1371—1389 **Lazar Hrebeljanović** v Pomoravju s prestolico **Kruševac**, ki je spretno širil svojo oblast. Ko so pa

1386 zasedli Turki Niš, je moral postati sultanov vazal. Toda zvezal se je s bosanskim kraljem Tvrtkom in

1387 premagal Turke pri Pločniku ob Toplici ter osvojil Niš, Bosanci so pa naslednje leto porazili Turke pri Bileći. Zato je

1389 šel sultan Murat z veliko vojsko v Srbijo. Knez Lazar z Vukom Brankovićem ter Bosanci pod vojvodo Vlatkom Vulovićem je bil

15. junija, na Vidov dan, poražen na **Kosovem polju**. Miloš Obilić je zabodel med bitko sultana, tega sin **Bajazit** je dal umoriti ujetega Lazarja z večino srbskega plemstva. Lazarjeva vdova Milica je sklenila s Turki mir, Srbi so jim morali plačevati letni davek in pomagati z vojsko, Lazarjeva hči **Olivijera** je postala sultanova žena, najstarejši sin **Štefan** pa je prevzel vlado.

13. Hrvatska za Anžvincev in kraljev iz raznih rodbin.

1301—1342 **Karel I.** se je moral še do 1310 boriti za ogrski prestol. Tačas je vladal ban **Pavel Šubić Bribirski** skoro neodvisno Hrvatski, Bosni in Dalmaciji razen Zadra, sledil mu je

1312 sin **Mladen**. Proti njemu so Benečani naščuvali dalmatinska mesta in hrvatsko plemstvo, bil je poražen in

1322 ga je kralj **Karel** odstavil in odvedel na Ogrsko. Hrvatsko plemstvo pod vojvodo **Nelipičem** se je pa dalje upiralo kralju, ki je vladal le Slavoniji. Za teh bojov so se polastili Benečani vse obale razen Skradina in Omiša, dočim je **Štefan Kotromanić** pridružil Bosni tako zvane **Zapadne strane**. **Karlov** sin

1342—1382 **Ludovik I. Veliki** se je po **Nelipičevi** smrti pomiril s hrvatskim plemstvom ter

1347 dal knezom Bribirskim v zameno za **Ostrovico** pri **Bribiru** grad **Zrin** v Slavoniji, zato se odslej zovejo **Šubići-Zrinski**. Po dveletni vojni je

1358 sklenil z Benečani **mir v Zadru**, kjer so se odpovedali vsej obali od **Kvarnera** do **Drača**, tudi **Dubrovnik** je priznal ogrsko nadoblast. Ko je

1370 umrl njegov ujec **Kazimir Veliki**, zadnji **Piast**, je postal **Ludovik** tudi **poljski kralj**. Kot zaveznik **Genove** se je zopet uspešno bojeval z Benečani, ki so morali

1381 v miru v **Turinu** potrditi zadrski mir ter obljubiti še 7000 dukatov letnega davka. **Ludovik** je imel le dve hčeri; mlajša, **Jadviga**, je postala **poljska kraljica**, **Ogri** so pa izvolili za »kralja«
starejšo,

1382—1385 **Marijo**, mesto katere je vladala njena mati **Jelisava Kotromanićka**. Hrvatski velikaši so poklicali na prestol neapoljskega kralja

1385—1386 **Karla Dračkega**, ki ga je dala **Jelisava** zavrtno umoriti, nakar so proglasili njegovega sina **Ladislava** za kralja.

1386 so hrvatski uporniki ujeli obe kraljici ter jih zaprli v Novigrad ob morju, kjer so umorili Jelisavo, Marijo pa je s pomočjo Benečanov osvobodil njen soprog Sigmund Luksemburški ter postal ogrsko-hrvatski kralj.

1387—1437 Sigmund Luksemburški je najprej uklonil uporne Hrvate in Bosance ter šel nato s križarsko vojsko nad Turke, ki so ga pa

1396 premagali pri Nikopolju. Sam se je komaj rešil na ladjo po zaslugi Celjana Hermana II. ter se po Donavi in morju vrnil domov. Turki so po tej bitki pridrli prvič na Slovensko ter požgali Ptuj. Za kraljeve odsotnosti so se Hrvatje zopet uprli,

1403 je prišel Ladislav Neapoljski v Zader in bil tu kronan, ko je odšel, je postavil za namestnika Hrvoja Vukčića, vodjo bosanskih upornikov.

1405—1407 je vodil Sigmund brezuspešno tri vojske v Bosno, šele

1408 je s križarsko vojsko »zoper bogomile« po-razil in ujel bosanskega kralja Tvrtka II., nakar so se mu poklonili tudi Hrvatje in hrvatski velikaši. Sedaj je

1409 prodal Ladislav Neapoljski za 100.000 dukatov Benečanom svoje »pravice« do Dalmacije, ki so jo, de-oma s silo, sedaj definitivno zasedli. Sigmundu je sledil zet

1438—1439 Albreht Habsburški, ki je umrl, hiteč Juriju Brankoviću na pomoč proti Turkom. Ker se mu je šele po smrti rodil sin Ladislav Posmrtnik (Posthu-mus), je bil izvoljen za ogrsko-hrvatskega kralja poljski kralj

1440—1444 Vladislav I. (Jagelovič), ki je padel, poražen od Turkov, pri Varni, sedaj je bil izvoljen za kralja petletni

1444—1457 Ladislav IV. (V.) Posmrtnik, za držav-nega upravitelja pa Ivan Hunyady (Sibinjanin Janko), erdeljski velikaš, znan junak v bojih s Turki, ki je

1456 osvobodil od Turkov oblegani Beograd ter umrl koj nato na kugi. Po nenadni smrti Ladislavovi je postal kralj Hunyadijev mlajši sin

1458—1490 **Matija Korvin** (kralj Matjaž), ki je radi bojevanja s Češko in Avstrijo zanemarjal Hrvatsko. Ko so pa vzeli Turki Bosno, jim je

1463 vzel severni del dežele ter ustanovil banovini **Jajce** in **Srebrenik**.

1472 je dal kronati za bosanskega kralja slavonskega velikaša **Nikolo Hočkega**, ki je postal tudi hrvatski in slavonski ban, a Bosne ni mogel osvoboditi. Ker so postajali turški napadi vedno hujši, so hrvatski velikaši iskali pomoči pri Habsburžanih in Benečanih, zato je Matija vzel Frankopanom Senj in Primorje, nakar so

1480 Frankopani izročili **Krk** Benečanom, s tem je izgubila Hrvatska svoj poslednji otok. V notranji vladi je ščitil Matija meščana in kmeta proti plemstvu ter podpiral znanost in umetnost, kjer so se odlikovali zlasti dalmatinski Hrvatje. Tačas je bila

1483 tiskana prva hrvatska knjiga (glagolski misal), najbrž v Benetkah. Matijev naslednik, češki kralj

1490—1516 **Vladislav II. Jagelovič**, je bil čisto odvisen od plemstva. Ko so se borili Frankopani s hrvatskim banom **Derenčinom** za Senj, so udrli Turki na Hrvatsko in Slovensko, na povratku so

1493 porazili Hrvate pod **Udbino** na **Krbavskem polju**, kjer je padel ban in cvet hrvatskega plemstva. Odslej so Hrvatje v obupni brambi pred Turki, odlikovala sta se zlasti ban **Ivaniš Korvin**, nezakonski sin kralja Matije, ter škof **Peter Berislavić**, ki je

1513 porazil Turke pri **Dubici** na **Uni**. Za vlade 10 letnega **Vladislavovega** sina

1516—1526 **Ludovika II.** je nastala popolna anarhija, a pritisk Turkov najhujši, ko je zavladal

1520—1566 sultan **Sulejman II. Veličastni**.

1521 je zavzel **Beograd**, ključ do Ogrske, in ko je

1522 bosanski namestnik **Husrev-beg** osvojil **Knin** in **Skradin**, je bila zveza med Hrvatsko tostran in onstran **Velebita** prekinjena.

1526 je premagal Sulejman v dveurni bitki pri Mohaču Ogru, ki niso hoteli počakati hrvatske vojske pod Frankopanom in erdeljske pod Zapoljo. Kralj Ludovik je na begu utonil, češki in hrvatsko-ogrski prestol sta bila izpraznjena.

14. Bosna kot kraljestvo.

1354—1391 Štefan Tvrtko I. se je moral v početku boriti z upornim plemstvom in Ogru, katerim je moral prepustiti Zahumlje kot doto Ludovikovi ženi.

1366 je zbežal pred uporniki, ki so postavili za bana njegovega brata Vuka, k Ludoviku, ki mu je pomagal nazaj na prestol. Ko je dobil Ludovik Poljsko, se ni mnogo brigal za Bosno, ki se je skoro osamosvojila.

1371 so izumrli Nemanjići in Tvrtko, po svoji babici ž njimi v sorodu, je v zvezi z Lazarjem Hrebeljanovićem zasedel zapadni del Raške ter se

1377 na grobu sv. Save v Mileševu kronal z dvojno krono za kralja Bosne in Srbije. Nato je vzel Balšićem Trebinje in ko je

1382 po smrti Ludovika Velikega nastal upor na Hrvatskem, je osvojil Tvrtko zopet Zahumlje in kot sorodnik Šubićev tudi Hrvatsko južno od Velebita ter večino Dalmacije, nakar se je

1390 oklical za kralja Hrvatske in Dalmacije. Ker je že naslednje leto umrl, je nova država za slabotnih naslednikov naglo propadala. Tvrtkov bratranec

1391—1395 Štefan Dabiša je vrnil Sigmundu osvojeni del Hrvatske in Dalmacije, se odrekel naslovu hrvatsko-dalmatinskega kralja in mu obljubil celo nasledstvo v Bosni. Vendar je zavladala Štefanova vdova

1395—1398 Jelena Gruba, za njo pa nezakonski sin Tvrtkov

1398—1404 Štefan Ostoja, a vso oblast so imeli velikaši, zlasti Hrvoje Vukčić (Hrvatinić) v porečju Vr-

basa (Donji kraji) in Sandalj Hranić v Zahumlju. Hrvoje je kot zaveznik Ladislava Neapoljskega proti Sigmundu zavladal na severu do Save in Une in do morja na jugu, odstavil Ostojo in posadil na prestol Tvrtkovega sina
1404—1408 Štefana Tvrtka II. Proti temu je šel Sigmund trikrat brez uspeha z vojsko, a

1408 je s pomočjo papeža zbral veliko križarsko vojsko proti bogomilom ter premagal in ujel Tvrtka II. Sigmund se je nameraval sam kronati za bosanskega kralja, a slednjič je priznal

1408—1418 Štefana Ostojo, ki so ga velikaši drugič izvolili. Ker je

1413 Hrvoje napadel Zahumlje, medtem ko je bil Sandalj Hranić s Sigmundom na vojni proti Turkom, ga je proglasil za izdajalca in mu vzel deželo. Toda

1415 je Hrvoje poklical na pomoč Turke, ki so premagali ogrsko-slavonsko vojsko pri Doboju, vpadli prvič v Hrvatsko in prišli celo pred Ljubljano, ki je nato dobila novo obzidje. Bosna je morala priznati sultanovo nadoblast, Hrvoje pa je umrl nepremagan naslednje leto. Ostoji je sledil sin

1418—1421 Štefan Ostojić, za njim je vladal drugič

1421—1443 Štefan Tvrtko II., ki je iskal pri Ogrih zaščite pred Turki in si določil za naslednika Sigmundovega tasta, Celjana Hermana II., oziroma tega potomce, toda velikaši so izvolili

1443—1461 Štefana Tomaža. Ta je postal katoličan in jel preganjati bogomile, ki so iskali pomoči pri Turkih in v Zahumlju, kjer je vladal nečak Sandalja Hranića, Štefan Vukčić in se

1448 proglasil za hercega sv. Save, ker si je osvojil del Raške z Mileševim (odtod Hercegovina); ustanovil je Ercegnovi v Boki Kotorski. Štefana Tomaža sin

1461—1463 Štefan Tomašević se je preveč zanašal na pomoč Ogrov in papeža, čegar odposlanec ga je v Jajcu kronal za kralja. Ko je odpovedal Turkom davek, je

1463 prišel **Mohamed II.** z vojsko v Bosno in zavzel trdnjavo **Ključ**, ujetega kralja pa dal obglaviti. V Hercegovini se je obdržal še **Štefan Vukčić**, za njegovih nesložnih sinov so

1382 vzeli Turki kot zadnjo postojanko **Ereognovi**.

15. Srbski despotje.

1389—1427 **Štefan Lazarević** je kot vazal pomagal **Bajazitu** v bitki pri **Nikopolju**,

1402 pa v bitki s **Tatari** pri **Angori**, kjer je bil **Bajazit** od **Timurlenka** poražen in ujet, dočim so se Srbi rešili. Na povratku se je **Štefan** v **Bizancu** zvezal s cesarjem, ki mu je v priznanje neodvisnosti podelil naslov **despota**. Da bi izkoristil boje med **Bajazitovimi** sinovi, je postal vazal **Sigmundov** in mu pomagal proti **Husitom**, zato je dobil od njega **Mačvo** z **Beogradom**, kamor je preložil prestolico, in **Srebrenico** v **Bosni**.

1421 je podedoval po zadnjem **Balšiću Zeto**, a v vojni z **Benečani** je izgubil **Skader**, **Ulcinj** in **Kotor**. **Štefan Lazarević** je pokopan v zadužbini **Resavi**, sledil mu je nečak

1427—1456 **Jurij Branković**, ki je po dogovoru prepustil **Sigmundu Mačvo** z **Beogradom** in si zgradil novo prestolico **Smederevo**. **Turkom**, ki so vzeli trdnjavi **Golubac** in **Kruševac**, je moral obljubiti davek in vojno pomoč, njegova hči **Mara** je postala sultanova žena, mlajša **Katarina**, pa žena **Ulrika Celjskega**. Kljub temu so

1437 po **Sigmundovi** smrti zasedli Turki celo **Srbijo**, ko so

1439 vzeli **Smederevo**, je **Jurij** zbežal na **Ogrsko**, njegova sinova **Grgura** in **Štefana** pa so oslepili.

1440 so prvič oblegali brezuspešno **Beograd**.

1443 je prodirala velika vojska pod vodstvom kralja **Vladislava**, **Hunyadyja** in despota proti **Turkom**, jih premagala pri **Nišu** in zasedla **Sofijo**. Sklenili so

1444 mir v Segedinu za 10 let, kjer je despot dobil **Srbijo nazaj**. Ogrri so pa kljub temu obnovili vojno in brez sodelovanja Srbov prodrli ob Donavi do Varne, kjer so bili pa poraženi; kralj Vladislav je padel.

1448 je Hunyady začel **ново vojno proti Turkom**, ker se Srbi niso pridružili, so Ogrri pustošili Srbijo, a na Kosovem so jih Turki v tridnevni bitki premagali.

1453 je **Mohamed II. Osvojitelj** zavzel Carigrad, pri čigar oblegi so sodelovale tudi srbske čete. Kljub temu je

1454 **napadel Srbijo**; ker se je despot obenem bojeval v Zeti z Benečani, je moral prepustiti Turkom deželo južno od Zapadne Morave in jim dovoliti prehod na Ogrsko. Ko so

1456 **oblegali Turki Beograd**, sta ga rešila Ivan Hunyady in menih Ivan Kapistran s križarsko vojsko; kmalu nato sta umrla oba na kugi. Despota Jurija sin

1456—1458 **Lazar Branković** je sklenil s Turki mir, dočim sta se mati in brat Štefan hotela z ogrsko pomočjo še upirati Turkom. Po zgodnji smrti Lazarjevi je **bosanski kralj Štefan Tomaž** zavzel Srebrenico in dosegel, da se je

1459 oženil njegov sin Štefan Tomašević z Lazarjevo hčerjo **Maro**. Radi te zveze Srbije z Bosno pod ogrskim pokroviteljstvom je prišel sultan z vojsko, Turkom prijazna stranka mu je izročila **Smederevo** in **Srbija** je **postala turški pašaluk**. Mnogi srbski velikaši so se izselili v **južno Ogrsko**, kjer so dobili od **Matije Korvina** posestva, kamor so naselili rojake. Da jih še bolj pridobi, je oklical Matija

1471—1485 **Vuka Grgurovića**, sina oslepljenega Grgura Brankovića, za **srbskega despota** kot poveljnika Srbov v ogrski službi. Ta, radi junaštva nazvan **Zmajdespot**, je

1476 **vzel Turkom** novozgrajeno trdnjavo **Zaslon** (Šabac), požgal Sarajevo in Kruševac in s svojih pohodov dovajal nove begunce na južno Ogrsko, ki so služili kot vo-

jaki zlasti v donavski flotili (**nasadisti** ali **šajkaši**). Po Vukovi smrti je bil imenovan za despota njegov bratranec

1486—1496 Jurij, ki je pa postal menih, ustanovil samostan **Krušedol** v Fruški gori in umrl kot metropolit v Beogradu. Sledil mu je kot despot brat

1496—1502 Jovan, zadnji moški potomec **Brankovičev**, nakar je bil imenovan despotom

1504—1514 Ivan Berislavić, slavonski velikaš, ki se je oženil z Jovanovo vdovo. Njegov sin

1514—1535 Štefan Berislavić je nadaljeval vojskovanje s Turki, ki so pa

1521 zavzeli prestolico srbskih despotov v južni Ogrski, **Kupinovo** ob Savi. Štefan se je boril tudi na Ferdinandovi strani proti Zapolji. Po njegovi smrti je bil imenovan

1537 Pavel Bakić, poveljnik konjenice v Kacijanarjevi vojski, ki je koj nato padel v bitki pri Gorjanu kot zadnji srbski despot.

16. Celjski grofje.

Začetkom 12. stoletja se prvič omenjajo kasnejši celjski grofje kot plemiči **Sovneški** (po gradu **Sovnek** nad **Braslovčami**).

1322 je podedoval **Friderik Sovneški** ozemlje **vovbrških grofov** (**Vovbre** = **Heunburg** nad **Velikovcem**), med tem tudi **Celje**.

1341 je bil **povišan v grofa celjskega** ter povzel grb po **Vovbržanih**: tri zlate zvezde na modrem polju. Priдобil je od avstrijskih vojvod in oglejskih patriarhov nova posestva po Slovenskem. Njegov sin

1360—1369 Ulrik I. je bil drugič oženjen z **Adelhajdo Ortenburško**, tega brat

1369—1385 Herman I. pa je imel za ženo **Katarino**, hčer **bosanskega bana Štefana Kotromanića**. Najmogočnejši pa je bil **Hermanov sin**

1385—1434 **Herman II.**, »veliki grof«, ki je postal kranjski deželni glavar ter

1396 dobil od kralja Sigmunda za zasluge v bitki pri Nikopolju **Varaždin** in druga posestva v hrvatskem Zagorju, zato se imenujejo Celjani tudi **grofje zagorski**.

1405 se je oženil Sigmund s Hermanovo hčerjo **Barbaro**, podelil mu **Medjimurje** s Čakovcem in ga postavil za **hrvatsko-slavonskega bana**.

1420 je podedoval Herman posestva **Ortenburžanov**, zlasti **Radovljico** in **ribniško gospostvo** od Čušperka do Kolpe.

1427 ga je **bosanski kralj Tvrtko II.** določil za svojega naslednika, a Herman je umrl pred njim; pokopan je v kartuziji **Pleterje**, ki jo je bil ustanovil. Njegov sin

1434—1454 **Friderik II.** je bil oženjen z **Elizabeto Frankopanko**, po njeni nasilni smrti se je skrivaj poročil z **Veroniko Deseniško**, ki jo je dal pa Herman II. utopiti.

1436 je cesar Sigmund povzdignil Celjane v državne kneze, kar je povzročilo dolgoletno vojno z zavistnimi Habsburžani, ki se je končala

1443 z **dedinsko pogodbo** med obema rodbinama. **Friderikov sin**

1454—1456 **Ulrik II.**, zadnji Celjan, je imel za ženo **Katarino**, hčer despota **Jurija Brankovića**. Vladal je v Avstriji kot namestnik svojega sorodnika **Ladislava Posmrtnika**, spodrinil tudi **Ivana Hunyadyja** kot kraljevski namestnik na **Ogrskem** in se nasilno polastil **hrvatsko-dalmatinske banovine** proti **Ladislavu Hunyadyju**. Zato ga je ta dal

1456 v **Beogradu** umoriti. **Ulrika** so pokopali v minoritski cerkvi v Celju, njegovo dediščino je pa zahteval cesar **Friderik III.** **Vdova Katarina** se je s pomočjo češkega vojskovodje **Jana Vitovca** (»Pegam«!) upirala, a ko je

1457 umrl kralj **Ladislav Posmrtnik**, zadnji **Alber-**

tinec, in je Friderik dobil Avstrijo, se je pobotala s cesarjem. Friderik III. je dobil večino celjskih posestev, Katarini je prepustil do smrti Krški grad, Vitovec je dobil Krapino in postal grof zagorski in celo hrvatski ban. Sedaj so Habsburžani imeli večino slovenskega ozemlja in da bi ga tudi v cerkvenem oziru odtegnili oglejsko-beneškemu vplivu, je dosegel Friderik III., da je

1461 papež Pij II. (bivši cesarjev tajnik Enej Silvij Piccolomini) ustanovil ljubljansko škofijo. Prvi škof je postal Žiga Lamberg, njegov naslednik pa Krištof Ravbar, za čigar zasluge kot diplomata in vojaka je cesar Ferdinand dal ljubljanskim škofom knežji naslov.

17. Kmetiski upori.

Vzroki propadanju kmetškega stanu in uporom so bili poleg splošno evropskih (prehod od naturalnega k denarnemu gospodarstvu, uvedba rimskega prava) pri nas zlasti turški napadi in za obrambo uvedeni davki (»životna štibra«) ter mnoge vojne (za celjsko dediščino, z Benečani i. dr.). Na Slovenskem je bil

1478 prvi večji upor v Ziljski dolini, kjer so se kmetje združili v tajne zveze ali »punte«. Porazili so jih poleg gospode Turki, ki so ravno pridrli čez Predel na Koroško. Enako brezuspešno sta potekla tudi

1490 upor zoper oskrbnike brižinskih škofov na škofjeloških posestvih in

1495 na gornjegrajski graščini ljubljanskega škofa.

1509 so se uprli v južni Ogrski kmetje, zbrani za križarsko vojsko zoper Turke pod vodstvom erdeljskega plemiča Jurija Dože. Upornike, med katerimi so bili tudi srbski naseljenci, je porazila plemiška vojska pod Ivanom Zapoljo in ujetega Dožo so na razbeljenem prestolu kronali z žarečo krono. Pod vplivom teh dogodkov je bil deloma

1515 upor »za staro pravdo« (pravice, napisane v

urbarjih) na Kranjskem, Slovenskem Štajerskem in Koroškem. Po brezuspešni pritožbi pri cesarju Maksimilijanu so požgali kmetje več gradov in zavzeli celo Brežice. Preden so se združili so porazili plemiči pri Vuzenici, Celju in zlasti Brežicah kmetske čete. Sledila je kruta kazen in kmetje so morali odslej plačevati poseben »puntarski davek«. Ko je

1526 nastopil v južni Ogrski tako zvani car Jovan Nenad, izdajajoč se za potomca despotov, in pregnal Turke iz Bačke in Banata, je napadal s svojimi četami tudi plemiške gradove. Kasneje se je boril za Ferdinanda proti Zapolji, a že naslednje leto je bil v svoji prestolici Segedinu zahrbtno ustreljen, nakar so se njegovi pristaši razšli.

1572 je izbruhnil največji kmetski upor na Slovenskem in Hrvatskem radi nasilstev madžarskega graščaka Franca Tahija v Stubici in Susedgradu v Zagorju, ki je imel tudi grad Stattenberg pri Makolah na Štajerskem. Uporniki so zahtevali občno svobodo in enakost stanov, splošno davčno in vojaško dolžnost ter ukinjenje carin in mitnic. Hoteli so postaviti v Zagrebu posebno cesarsko vlado, ki bi pobirala davke in branila mejo pred Turki. Matija Gubec, Ivan Pasanec in Ivan Mogaić so bili izbrani za voditelje, za vojnega poveljnika pa Ilija Gregorič. Ko se je hotel združiti s štajerskimi kmeti, je bil

1573, 8. februarja, poražen od štajerske plemiške vojske pri Sv. Petru pod Sv. gorami, naslednji dan je pa hrvatski podban po hrabrem odporu pobil glavno kmetsko vojsko pod Gubcem na Stubiškem polju. Mnogo upornikov je bilo pobešenih in voditelji usmrčeni.

15. februarja je bil Matija Gubec, ki so ga dolžili, da se je proglasil »kmetskim kraljem«, na Markovem trgu v Zagrebu mučen in kronan z razbeljeno železno krono. — Težki davki, ki jih je v zvezi z draginjo in celo lakoto prinesla tridesetletna vojna (1618—1648), so bili vzrok novim uporom. Tako je

1627 nastal prvi tolminski punt, ki se je pa po posredovanju cesarske komisije mirno končal.

1635 je bil večji upor na Slovenskem Štajerskem, ki se je razširil tudi na Kranjsko. Kmetje so zažgali in porušili več gradov, dokler jih ni razkropilo vojaštvo. Novi davki so tudi izzvali

1713 veliki tolminski punt, ki se je razširil skoro po vsej Goriški. Šele graničarske čete so razgnale upornike; enajst voditeljev je bilo obsojenih na smrt in v Gorici na Travniku obglavljenih.

18. Početki Črne gore.

1459, po padcu Srbije, so se polastili Benečani cele Dolnje Zete, dočim je v Gornji Zeti med Skadrimskim jezerom in Kotorom vladal Štefan Crnojević (Gjurašević) kot »kapitan in vojvoda Gornje Zete«. Bil je svak albanskega junaka Skenderbega in njegov zaveznik proti Turkom. Sledil mu je

1465—1490 njegov sin Ivan Crnojević, ki je stoloval v Žabljaku. Ko so

1479 zavzeli Turki Dolnjo Zeto s Skadrom in kmalu tudi Gornjo Zeto, je bežal v Italijo. Po smrti Mohameda II.

1481 se je vrnil in postal po padcu Hercegovine turški vazal, stoloval je v Cetinju. Njegov sin

1490—1496 Jurij Crnojević je ustanovil v Cetinju tiskarno, kjer so se tiskale prve srbske knjige. V tej dobi se začne imenovati Gornja Zeta tudi Črna gora. Jurija so pregnali Turki in izročili deželo najprej njegovemu bratu Štefanu, a

1499 so združili Zeto s skadarskim sandžakom. Le najmlajši Štefanov brat, Staniša, odgojen v Carigradu v islamu, je

1514—1528 kot Skenderbeg-Crnojević vladal še Zeti kot posebnemu sandžaku. — A tudi sedaj so črnogorska plemena v resnici ostala neodvisna in se neprestano

borila s Turki, podpirala so zlasti Benečane proti Turkom. Vodstvo so si tudi v političnem oziru pridobili tačas cetinjski vladike, tako je bil vladika Visarion vodja Črnogorcev za velike vojne 1683—1699, kot njegov drugi naslednik je bil

1697 izvoljen za vladiko Danilo Petrović Njeguš, ustanovitelj črnogorske dinastije.

19. Hrvatje in Slovenci v obrambi pred Turki.

1526 po smrti Ludovika II. je večina ogrskih stanov (narodna stranka) izvolila za kralja domačina Ivana Zapoljo, manjši del pa Ferdinanda Habsburškega, ki je bil izvoljen tudi za češkega kralja.

1527, 1. jan., je izvolil hrvatski sabor na Cetinu Ferdinanda (1527—1564) za hrvatskega kralja, slavonski pa par dni kasneje Ivana Zapoljo. Začela se je vojna in poraženi Zapolja je zbežal na Poljsko ter prosil pomoči Turke, ki so naglo napredovali.

1528 so vzeli banovino Jajce in Banjaluko v Bosni ter Liko in Krbavo do Senja.

1529 je prišel sultan Sulejman na Ogrsko, izročil Zapolji Budim ter brez uspeha oblegal Dunaj.

1532 je šel sultan vnovič proti Dunaju, a zadržal ga je z obrambo Kiseka kranjski deželni glavar Nikola Jurišić in Turki so se preko Štajerske in Hrvatske vrnili domov.

1537 so vzeli Požego v Slavoniji in Klis v Dalmaciji, ki je postala razen mest in otokov turška. Sedaj je poslal Ferdinand pod Ivanom Kacijanarjem vojsko proti Osijeku, ki je bila pri Gorjanu poražena. Kacijanar, ki je pred bitko pobegnul, je bil zaprt; ušel je na Hrvatsko, kjer ga je radi zvez s Turki dal Nikola Zrinski umoriti. Ferdinand je sklenil nato z Zapoljo

1538 mir v Velikem Varadinu: Zapolja se je odrekel Hrvatski in obdržal svoj del Ogrske s kraljevskim naslovom, po njegovi smrti pa pripade vsa Ferdinandu. Ko je pa

1540 umrl Zapolja in so oklicali Ogrji njegovega mladoletnega sina **Ivana Sigmunda** za kralja, je začel Ferdinand vojno, zato je

1541 prišel **Sulejman četrtič** na Ogrsko ter zasedel ozemlje med Blatnim jezerom in Tiso ter od Budima do Save kot turški pašaluk, **Ivanu Sigmundu** je kot vazalu prepustil **Zatisje** in **Erdeljsko**, Ferdinandu je pa ostala **zapadna Ogrska** in **Hrvatska**. Skleniti je moral

1547 premirje s sultanom ter mu obljubiti letni davek 30.000 dukatov. Ban **Nikola Zrinski** je dobil od kralja **Medjimurje** s **Čakovcem**.

1557 je sultan po zaslugi velikega vezirja **Mehmed-paše Sokolovića**, pomuslimanjenega Hercegovca, **obnovil srbsko patriarhijo v Peči**. Prvi patriarh je postal vezirjev sorodnik **Makarij**, podrejeni so mu bili vsi Srbi od **Skoplja** do **Budima**, kar je silno okrepilo narodno zavest. — Ker je bilo sedaj hrvatsko kraljestvo le še ostanek nekdanjega (»reliquiae reliquiarum«), sta se

1558 **hrvatski in slavonski sabor** za trajno združila v enega.

1564 je Ferdinand pred smrtjo **razdelil habsburško posest** med sinove: **Maksimilijan (II.* 1564—1576)** je dobil **Avstrijo, Češko, Ogrsko** in **Hrvatsko**, Ferdinand **Tirolsko**, **Karel** pa **Notranjo Avstrijo**. — Radi **Erdeljske** je

1566 šel **Sulejman šestič** na Ogrsko, ter jel oblegati **Siget**, ki ga je branil **Nikola Zrinski**. Tri dni pred padcem trdnjave je sultan umrl, **Zrinski** je ob zadnjem izpadu padel in novi sultan je sklenil

---

* Kot nemški cesar.

1568 mir v Odrinu ob prejšnjih pogojih, kljub temu so se turški napadi zlasti iz Bosne nadaljevali. V obrambo se je ob meji razvila **Vojna Krajina** s stalno vojsko, med Dravo in Kolpo je bila slavonska, med Kolpo in morjem pa hrvatska Krajina.

1575 je padel pri Budačkem krajiški poveljnik **Herbart Turjaški**, poražen od bosanskega Ferhad-paše, ki je oblegal Bihać. — Maksimilijanov sin in naslednik

1576—1608 **Rudolf (II.*)** se ni brigal za vlado, Hrvatsko in Ogrsko je upravljal njegov brat Ernest, a

1578 je prevzel vojaško obrambo Hrvatske nadvojvoda **Karel Štajerski**; po njem se imenuje

1579 zgrajena trdnjava **Karlovec**, ki je bil sedež poveljnika hrvatske Krajine, **Varaždin** pa onega slavonske Krajine. Za obrambo Pokupja so ustanovili hrvatski stanovi posebno **Pokupsko** ali **Bansko Krajino**.

1592 je bosanski paša **Hasan Pridojević** zgradil nasproti Sisku trdnjavo **Petrinjo** in zavzel **Bihać**, toda

1593, 22. junija (dan sv. Ahacija), je bil pri tretjem obleganju **Siska** poražen od hrvatskih in slovenskih čet pod banom **Erdedijem** in **Andrejem Turjaškim** ter utonil v Kolpi. Ta poraz je izzval

1593—1606 »dolgo vojno« s Turki, ki so prvo leto zavzeli **Sisek**, a ga po izgubi **Petrinje** naslednje leto zapustili.

1594 so se pod vplivom avstrijske in španske ter papeške propagande začeli **upori Srbov** v Banatu, v okolici **Peći** ter v Črni gori in Hercegovini, ki so jih pa Turki potlačili, zlasti ker so bili **Benečani** njih zavezniki.

1595 je vezir **Sinan-paša** iz maščevanja dal sežgati truplo sv. **Save** na **Vračaru** pred **Beogradom**.

1600 so vzeli **Turki Veliko Kanižo**, v teh bojih je trpela tudi **vzhodna Štajerska**, dočim je bilo glavno bojišče v severni Ogrski.

---

* Kot nemški cesar.

1606 se je sklenil mir ob ustju reke Žitve v Donavo na 20 let, vsaka stranka je obdržala svoje in mesto letnega davka je plačal cesar sultanu enkratno vsoto 200.000 dukatov. S tem se je končalo turško napredovanje in Hrvatska je prešla v ofenzivo.

20. Protestantizem na Slovenskem in Hrvatskem.

1508 je bil rojen na Rašici Primož Trubar, ki je kot stolni pridigar in kanonik v Ljubljani vneto širil luteranstvo. Nove vere so se oprijeli poleg plemstva zlasti nemški trgovci in obrtniki po mestih. Izgnan na Nemško, je po letu

1550 izdal Trubar v Tübingenu prvi slovenski knjigi: abecednik in katekizem z gotskimi črkami in pet let kasneje isti knjigi ter prevod Matejevega evangelija z latinskimi črkami.

1557 je prišel na Württembersko bivši štajerski deželni glavar Ivan Ungnad, baron Sovneški, ter ustanovil v Urachu tiskarno z glagolskimi in cirilskimi črkami. Hotel je poluteraniti vse južne Slovane in celo Turke, a

1564 je z Ungnadovo smrtjo prenehala tiskarna v Urachu, v Notranji Avstriji pa je nastopil vlado nadvojvoda Karel, goreč katoličan, ki je radi turške nevarnosti moral

1572 na deželnem zboru v Gradcu dovoliti plemstvu in njegovim podložnikom svobodo veroizpovedi in bogoslužja. Isto leto je ustanovil Jurij Zrinski tiskarno v Nedelišču v Medjimurju, kjer se je poleg Vojne Krajine na Hrvatskem nova vera najbolj širila; tiskale so se luteranske knjige v kajkavščini.

1575 se je ustanovila tudi v Ljubljani prva slovenska tiskarna, ki jo je dal pa že čez pet let nadvojvoda zapreti.

1578 so dosegli notranjeavstrijski stanovi na deželnem zboru v Brucku z »bruško pacifikacijo« svobodo bo-

goslužja tudi za mesta: Ljubljano, Celovec, Judenburg in Gradec, kar pomeni višek luteranstva pri nas.

1584 sta izšli v Wittenbergu prva slovenska slovnica (»Arcticae horulae«) Adama Bohoriča in popolna »Biblija« v prevodu Jurija Dalmatina.

1586 je umrl Primož Trubar v Derendingenu pri Tübingenu.

1590 je umrl nadvojvoda Karel, njegov mladoletni sin Ferdinand je čez šest let sam prevzel vladu in odločno nastopil proti luteranom.

1595 so prišli jezuiti v Ljubljano ter ustanovili tu šolo.

1598 je Ferdinand izgnal predikante in luteranske učitelje in prepovedal luteransko bogoslužje,

1599 pa je pozval meščane, naj se vrnejo v katoliško cerkev ali izselijo. Te odloke so izvedle reformacijske komisije pod vodstvom ljubljanskega škofa Tomaža Hrena in sekovskega škofa Martina Brennerja.

1604 je hrvatski sabor sklenil zakon, da je samo katoliška vera na Hrvatskem zakonito priznana in da se ržženejo vsi luterani, za kar je imel skrbeti zagrebški škof Simon Bratulić, ki je

1606 poklical jezuite v Zagreb, dočim so ogrski protestanti po uporuh Štefana Bocskaya dosegli svobodo veroizpovedanja. — Nezmožnega Rudolfa je njegov brat

1608—1619 Matija II. prisilil, da mu je prepustil vladu. Po njegovi smrti je pa postal kralj notranjeavstrijski vladar

1619—1637 Ferdinand II., ki je po zmagah v 30 letni vojni nastopil tudi proti plemstvu v slovenskih deželah in

1628 izdal ukaz, naj se plemiči pokatoličanijo ali pa izselijo, nakar se je okoli 800 plemičev izselilo. S tem je protireformacija končana, zmagal je katolicizem in ž njim absolutizem deželnega kneza nad stanovsko močjo.

21. Zrinsko-frankopanska zarota.

1620, 8. novembra, so bili uporni Čehi poraženi na Beli gori in Češka je polagoma postala provinca Dunaja, isto so hoteli napraviti Habsburžani tudi iz Ogrske in Hrvatske. V to so izrabljali zlasti srbske naseljence (Uskoke ali Prebege) v Vojni Krajini in

1630 jim je Ferdinand II. izdal diplomo, da niso podložni hrvatski gospodi, ampak le cesarskim generalom in kapetanom. S tem je Krajina postala poseben političen teritorij, izvzet iz oblasti bana in sabora; skupna nevarnost centralizacije, ki jo je izvajal tudi Ferdinand III. (1637—1657), pa je hrvatsko plemstvo zblížala vedno bolj z ogrskim.

1663 se je radi volitve kneza na Erdeljskem zapletel cesar Leopold I. (1657—1705) v vojno s Turki, ki so jo Hrvati z veseljem pozdravili in

1664 je ban Nikola Zrinski prodril preko Pečuha do Osjeka in požgal »Sulejmanov most« čez Dravo. Zato je veliki vezir Ahmed Čuprilić zavzel Novi Zrin, a pri št. Gotardu (Monoštru) je bil popolnoma poražen od generala Montecuccolija. Mesto izkoristiti zmago pa je dvor sklenil mir v Vašvaru na 20 let; Turki so obdržali osvojitve in dobili 200.000 zlatov odškodnine. To je bil povod zaroti, ki so se je pod vodstvom bana udeležili njegov brat Peter Zrinski in tega žena Katarina Frankopanka, od Ogrov pa palatin Wesselényi, ostrogonski nadškof Lippay in kasneje še državni sodnik Nádasdy ter ponudili ogrsko-hrvatsko krono francoskemu kralju Ludoviku XIV. Koncem leta se je na lovu ponesrečil Nikola Zrinski; sledil mu je brat Peter, ki je

1666 ob ženitvi hčere Jelene s Francem Rákóczyjem sklenil pismen dogovor s palatinom, rešiti Ogrsko in Hrvatsko »na vsak po zakonih in ustavi dovoljen način«, opirajoč se na »zlato bulo«. Ko je pa

1667 umrl Wesselényi, je deloval predvsem Zrinski

in pridobil za zaroto južnoštajerskega grofa **Erazma Tattenbacha** in goriškega glavarja grofa **Karla Thurna**.

1668 je zapustil zarotnike **Ludovik XIV.**, ki se je s cesarjem pobotal o španskem nasledstvu, zato se je

1669 obrnil **Zrinski** brez uspeha na **Benečane** in na novoizvoljenega **poljskega kralja Mihajla Wisniowieckega**; sedaj šele je pritegnil v zaroto tudi svojega svaka **Frana Krsta Frankopana**. Slednjič je poslal kapetana **Bukovačkega** v Solun k sultanu, ki je obljubil pomoč pod pogoji: Peter Zrinski in njegovi potomci vladajo Ogrski in Hrvatski pod sultanovim pokroviteljstvom ter mu plačajo letni davek. S tem pa ni soglašal veliki vezir **Ahmed Čuprilić** ter obljubil končni odgovor preko bosanskega paše.

1670 sta **Zrinski** in **Frankopan** kljub temu pričela z uporom, toda turške pomoči ni bilo in cesarska vojska je vdrla v Medjimurje, kajti dvor je bil po poslaniku na porti poučen o zaroti. Odšla sta na Dunaj prosit milosti, kjer so ju postavili pred sodišče.

1671, 30. aprila, sta bila kot veleizdajnika v Wiener Neustadtu obglavljena, **Nadasdy** pa isti dan na Dunaju in malo kasneje tudi **Tattenbach** v Gradcu, dočim je **Thurn** umrl v ječi in enako **Katarina Zrinska**; edino **Rákóczy** je bil pomiloščen. Tako sta bili uničeni najmočnejši hrvatski rodbini in njih imetje zaplenjeno. Iz frankopanskih posestev in ostale obale z Reko so osnovali Avstrijsko Primorje ter tako odrezali Hrvatsko od morja, ukinjena je bila banska čast in karlovški general **Herberstein** je brez uspeha skušal pridobiti hrvatsko plemstvo za ločitev od Ogrske in združitev z avstrijskimi deželami.

22. Osvobodilne vojne proti Turkom.

1680 je **Leopold I.** na ponovno prošnjo hrvatskih stanov obnovil bansko čast. Na Ogrskem, kjer je vladal mesto palatina kraljevi namestnik ter preganjal pro-

testante, je pa izbruhnil upor malkontentov ali Krucev pod Emerikom Tökölyjem, drugim soprogom Jelene Zrinske, ki so ga podpirali Turki.

1683 je veliki vezir Kara Mustafa z veliko vojsko oblegal Dunaj, a bil težko poražen od poljskega kralja Jana Sobieskega in cesarskega vojskovodje Karla Lotrinškega. Nato so

1684 sklenili cesar, Poljaki in Benečani pod papeževim protektoratom »Sveto ligo« zoper Turke, h kateri je kasneje pristopila še Rusija. Hrvatje so se dvignili pod vodstvom Ilije Smiljančiča v Dalmaciji, Marka Mesičiča v Liki ter fra Luke Ibrišinovičiča v Slavoniji in povsod pregnali Turke.

1686 so zavzeli cesarski Budim in

1687 porazili Turke blizu Mohača. Sedaj je cesar sklical državni zbor v Požun, ki je priznal Habsburžanom dedno nasledstvo v moškem rodu in ukinil člen 31. »zlate bule«, a luterani in kalvinci so dobili svobodo veroizpovedi.

1688 je bil osvojen Beograd in Avstrijci so prodirali v Srbijo in pozvali Srbe k upor, toda ob Renu je Ludovik XIV. začel 3. osvojevalno vojno. Vendar je

1689 Ludovik Badenski porazil Turke pri Nišu in prodiral proti Vidinu, dočim je general Piccolomini zavzel Prizren in Peč ter dal zažgati okuženo Skoplje, a sam je za kugo umrl. Ker je moral glavni del cesarske vojske k Renu, je hotel Jurij Brankovič iz Erdeljske, baje potomec despotov, prevzeti vodstvo Srbov in obnoviti Srbijo. Toda Avstrijci so ga odvedli na Češko, kjer je umrl.

1690 so bili Avstrijci od nove turške vojske pri Kačaniku poraženi in se jeli umikati. Ž njimi so šli uporni Srbi (okoli 37.000 družin) pod vodstvom patriarha Arsenija III. Čarnojevičiča in se nastanili v južni Ogrski in Sremu (»velika seoba«), dočim so se njih prejšnjih zemljišč polastili Albanci.

1691 so zopet zavzeli Turki Beograd, njih nadaljno napredovanje je pa ustavil poraz pri Slankamenu; šele

1697 jih je odločilno premagal pri Senti ob Tisi princ Evgen Savojski, nakar se je sklenil

1699 mir v Sremskih Karloveh: Avstrija je dobila Ogrsko razen Banata, Hrvatsko do Une in Velebita ter Slavonijo razen jugovzhodnega dela Srema, Benečani pa Knin, Sinj in Vrgorac (»*acquisto nuovo*«) v Dalmaciji. — Slovenija je odslej rešena turških napadov, osvobojena tudi večina Hrvatske in

1700 je Pavel Ritter-Vitezović iz Senja v knjigi »*Croatia rediviva*« postavil prvi hrvatski politični program: Hrvatska naj obsega vso nekdanjo Ilirijo, kajti Iliri so bili Slovani in v vseh teh deželah se govore le narečja hrvatskega jezika. Toda dunajska vlada je podredila Liko in Slavonijo dvorni komori in niti varaždinske Krajine ni ukinila. Leopoldov sin

1705—1711 Josip I. je moral Ogrom, ki so se uprli pod vodstvom Franja Rákóczyja, sina Jelene Zrinske, priznati ustavo in versko svobodo. Josipov brat

1711—1740 Karel VI. je bil zadnji moški Habsburžan, zato je že

1712 sklenil hrvatski sabor, da bo priznal vlado one ženske vrste habsburške, ki bo vladala razen v Avstriji tudi v Štajerski, Koroški in Kranjski (»*hrvatska pragmatična sankcija*«). Tega sklepa kralj iz ozirov na Ogre ni sankcioniral ter

1713 proglasil hišni zakon o ženskem nasledstvu in nedeljivosti habsburških dežel (*pragmatična sankcija*).

1715 so dosegli Hrvatje sklep ogrskega državnega zbora, da ni kompetenten za notranjo zakonodajo Hrvatske

1716 so Turki — zadnjič — napovedali vojno Avstriji kot zaveznici Benetk, katerim so vzeli Morejo. Vdrli so v Srem, kjer jih je princ Evgen pri Petrovaradinu premagal in zavzel Temešvar,

1717 je osvojil Beograd in prodiral v Srbijo, dočim so Hrvatje vpadli v Bosno.

1718 so sklenili mir v Požarevcu: Avstrija je dobila Banat z ostankom Srema, Malo Vlaško do Olta, večino severne Srbije in ozek pas Bosne ob Savi in Uni. Benečani so dobili Imotski in današnje meje Dalmacije (»aquisto nuovissimo«). Dubrovničani, boječ se beneškega sosledstva, so prepustili nato Turkom Neum-Klek in Suturino. — Karel VI. je obenem sklenil s Turčijo ugodno trgovinsko pogodbo, obnovil cesto z Dunaja preko Ljubljane v Trst ter

1719 proglasil Trst za svobodno luko, kar je bila Reka že od leta 1712.

1737 je kot zaveznik Rusije začel drugo vojno s Turki; dasi so Srbi pomagali Avstrijcem, so jih Turki porazili pri Grocki in vzeli Beograd, zato so

1739 sklenili mir v Beogradu, kjer je Avstrija izgubila vse pridobitve požarevskega miru razen Banata in Srema. Z Avstrijci se je umaknilo mnogo Srbov s patriarhom Arsenijem IV. Jovanovićem Šakabento na južno Ogrsko. Odslej so Turki postavljali za patriarhe večinoma Grke, a

1766 so ukinili patriarhijo v Peči in podredili srbske pokrajine carigraskemu patriarhu, ki je pošiljal med Srbe grške škofe.

23. Doba prosvetljenega absolutizma.

1740—1780 Marija Terezija je v duhu prosvetljenega absolutizma ločila sodstvo, upravo in finance ter za avstrijske in češke dežele ustanovila tozadevne centralne urade na Dunaju. Tem so bili podrejeni deželni guberniji (na Kranjskem in Koroškem deželna glavarstva) in okrožni uradi (kresije), ki so nadzirali izvršitev vladnih odlokov ter ščitili graščinske podložnike. — Na Ogrskem

1691 so zopet zavzeli Turki Beograd, njih nadaljno napredovanje je pa ustavil poraz pri Slankamenu; šele 1697 jih je odločilno premagal pri Senti ob Tisi princ Evgen Savojski, nakar se je sklenil

1699 mir v Sremskih Karlovcih: Avstrija je dobila Ogrsko razen Banata, Hrvatsko do Une in Velebita ter Slavonijo razen jugovzhodnega dela Srema, Benečani pa Knin, Sinj in Vrgorac (»*acquisto nuovo*«) v Dalmaciji. — Slovenija je odslej rešena turških napadov, osvobojena tudi večina Hrvatske in

1700 je Pavel Ritter-Vitezović iz Senja v knjigi »*Croatia rediviva*« postavil prvi hrvatski politični program: Hrvatska naj obsega vso nekdanjo Ilirijo, kajti Iliri so bili Slovani in v vseh teh deželah se govore le narečja hrvatskega jezika. Toda dunajska vlada je podredila Liko in Slavonijo dvorni komori in niti varaždinske Krajine ni ukinila. Leopoldov sin

1705—1711 Josip I. je moral Ogrom, ki so se uprli pod vodstvom Franja Rákóczyja, sina Jelene Zrinske, priznati ustavo in versko svobodo. Josipov brat

1711—1740 Karel VI. je bil zadnji moški Habsburžan, zato je že

1712 sklenil hrvatski sabor, da bo priznal vlado one ženske vrste habsburške, ki bo vladala razen v Avstriji tudi v Štajerski, Koroški in Kranjski (»*hrvatska pragmatična sankcija*«). Tega sklepa kralj iz ozirov na Ogre ni sankcioniral ter

1713 proglasil hišni zakon o ženskem nasledstvu in nedeljivosti habsburških dežel (*pragmatična sankcija*).

1715 so dosegli Hrvatje sklep ogrskega državnega zbora, da ni kompetenten za notranjo zakonodajo Hrvatske

1716 so Turki — zadnjič — napovedali vojno Avstriji kot zaveznici Benetk, katerim so vzeli Morejo. Vdrli so v Srem, kjer jih je princ Evgen pri Petrovaradinu premagal in zavzel Temešvar,

1717 je osvojil Beograd in prodiral v Srbijo, dočim so Hrvatje vpadli v Bosno.

1718 so sklenili mir v Požarevcu: Avstrija je dobila Banat z ostankom Srema, Malo Vlaško do Olta, večino severne Srbije in ozek pas Bosne ob Savi in Uni. Benečani so dobili Imotski in današnje meje Dalmacije («aquistu nuovissimo»). Dubrovničani, boječ se beneškega sosledstva, so prepustili nato Turkom Neum-Klek in Sutorino. — Karel VI. je obenem sklenil s Turčijo ugodno trgovinsko pogodbo, obnovil cesto z Dunaja preko Ljubljane v Trst ter

1719 proglasil Trst za svobodno luko, kar je bila Reka že od leta 1712.

1737 je kot zaveznik Rusije začel drugo vojno s Turki; dasi so Srbi pomagali Avstrijcem, so jih Turki porazili pri Grocki in vzeli Beograd, zato so

1739 sklenili mir v Beogradu, kjer je Avstrija izgubila vse pridobitve požarevskega miru razen Banata in Srema. Z Avstrijci se je umaknilo mnogo Srbov s patriarhom Arsenijem IV. Jovanovićem Šakabento na južno Ogrsko. Odslej so Turki postavljali za patriarhe večinoma Grke, a

1766 so ukinili patriarhijo v Peći in podredili srbske pokrajine carigrajskemu patriarhu, ki je pošiljal med Srbe grške škofe.

23. Doba prosvetljenega absolutizma.

1740—1780 Marija Terezija je v duhu prosvetljenega absolutizma ločila sodstvo, upravo in finance ter za avstrijske in češke dežele ustanovila tozadevne centralne urade na Dunaju. Tem so bili podrejeni deželni guberniji (na Kranjskem in Koroškem deželna glavarstva) in okrožni uradi (kresije), ki so nadzirali izvršitev vladnih odlokov ter ščitili graščinske podložnike. — Na Ogrskem

in Hrvatskem je bila centralizacija počasnejša, na zahtevo velikašev je kraljica

1745 ukinila Vojno Krajino v Slavoniji ter obnovila virovitiško, požeško in sremsko županijo, a slavonska Posavina je bila organizirana v Vojno Krajino. Vsled ukinjenja Vojne Krajine v južni Ogrski so graničarska središča izvzeli iz komitatske uprave kot kraljevska svobodna mesta (Subotica, Sombor, Novi Sad) oziroma kronski distrikt; ostale Srbe so pa podredili »ilirski dvorni pisarni« na Dunaju; kljub temu se jih je mnogo izselilo v Rusijo. Pri tej priliki je bila

1746 ostala Krajina definitivno organizirana; delila se je na regimente, bataljone, kompanije in občine, kojih upravo in sodstvo so vodili častniki; a uradni jezik in šole so bile nemške. Vsak graničar je bil od 16.—60. leta vojak.

1747—1753 se je izvršil popis vseh zemljišč z njih dohodki (terezijanski kataster), na tej podlagi so bila obdavčena tudi duhovska in plemiška posestva.

1751 je bila ukinjena oglejska patriarhija ter za avstrijski del ustanovljena nadškofija v Gorici. — Ko je

1764 po končani 7 letni vojni odrekel ogrski državni zbor zahtevano povišanje davkov, ni bil več sklican in enako ne hrvatski sabor. Da bi pridobila in ponemčila plemstvo, ga je kraljica vabila na dvor, ustanovila ogrsko gardo, red sv. Štefana, zavod »Theresianum« i. dr. Končno je

1767 ustanovila za Hrvatsko kraljevski svet pod predsedstvom bana kot nekako deželno vlado. — Isto leto je bila ustanovljena v Ljubljani kmetijska družba. sploh je pospeševala vlada v smislu fiziokratizma kmetijstvo (čebelar Ant. Janša, P. P. Glavar).

1768 je bil izdan enoten kazenski zakonik, s katerim je bila odpravljena tortura. — Ko je papež

1773 ukinil jezuitski red, je bil iz njegovega imetja v Avstriji ustanovljen študijski fond v pospeševanje šolstva, ki je postalo državna zadeva.

1774 je obči šolski red določil, naj se ustanove v glavnih mestih »normalke«, v vsakem okrožju »glavna šola«, drugod »trivijalke«, a učni jezik je bil povsod nemški.

1775 je bila z robotnim patentom omejena graščakova oblast nad podložniki in zmanjšana tlaka na kvečjemu 3 dni v tednu.

1776 je vrnila kraljica Reko z Avstrijskim Primorjem Hrvatski kot Severinsko županijo, a kot svobodni luki je

1779 dala Reki obsežno avtonomijo (»corpus separatum« ogrske krone). Na zahtevo Ogrov je tri mesece kasneje ukinila hrvatski kraljevski svet ter izročila njegove posle ogrskemu namestniškemu svetu; s tem je bila Hrvatska prvič podrejena Ogrski in Reko so jeli smatrati za del Ogrske.

1780 je dovršil baron Strupi od Gabrijela Gruberja začeti Gruberjev prekop v Ljubljani v svrhu izsušenja Ljubljanskega barja. — Marije Terezije sin

1780—1790 Jožef II. je najizrazitejši predstavnik prosvetljenega absolutizma in racionalizma.

1781 je s tolerančnim patentom dal nekatoličanom državljansko enakopravnost in pravico zasebnega bogoslužja, kar je bilo važno za Srbe na Hrvatskem in žide, ki so se jeli tja priseljevati.

1782 je kljub obisku papeža Pija VI. na Dunaju začel z odpravo samostanov, ki se niso bavili s šolstvom ali bolniško strežbo; na Slovenskem so bili ukinjeni: Bistra, Žiče, Stična i. dr. Njihovo imetje je pripadlo verskemu zakladu za ustanavljanje novih župnij, iz samostanskih knjižnic je bila ustanovljena v Ljubljani študijska knjižnica. To leto je tudi odpravil dedno podložništvo kmeta v avstrijskih deželah.

1783 so bile združene Štajerska, Koroška in Kranjska v eno upravno enoto z gubernijem v Gradcu.

1784 je bila proglašena nemščina za uradni jezik v vsej državi, ker so ogrske in hrvatske županije temu nasprotovale, so bile odpravljene in

1785 razdeljeni Ogrska in Hrvatska na deset okrožij pod direktorji. Tudi tu je bilo sedaj ukinjeno kmetско podložništvo.

1788 je bila po cesarjevem prizadevanju ukinjena v Gorici nadškofija ter ustanovljena v Ljubljani (edini nadškof Mihael Brigido do 1807). — Začel se je popis prebivalstva in izmera zemljišč (jožefinski kataster) za davčno reformo, ki jo je pa preprečila vojna. Kajti

1787 je napovedal cesar Turčiji vojno kot zaveznik ruske carice Katarine II. Zopet so sodelovali srbski prostovoljci, zlasti Koča Andjelković («Kočina krajina»);

1789 je general Lavdon zavzel Beograd, pri čemer se je odlikoval Jurij Vega, ter zasedel severno Srbijo. Toda za Turke je nastopila Prusija, v Belgiji je izbruhnil radi cesarjevih reform upor in cesar je moral na smrtni postelji vrniti Ogrski in Hrvatski ustavo ter preklicati večino reform. Sledil mu je brat

1790—1792 Leopold II., ki je sklical zopet stanove.

1790 je hrvatski sabor iz strahu pred centralizacijo in germanizacijo, a tudi pred novimi idejami francoske revolucije izposloval ustanovitev skupne vlade za Ogrsko in Hrvatsko, dokler ne bodo Hrvatski vrnjeni deli, ki so v oblasti Turkov in Benečanov. O hrvatskem vojnem davku naj se sklepa odslej le na ogrskem državnem zboru; s tem se je Hrvatska odrekla svoji politični in finančni samostojnosti. Madžari nasprotno so hoteli ustvariti enotno madžarsko državo od Karpatov do Adrije in Hrvatje so komaj dosegli ohranitev latinščine kot uradnega jezika, dočim so na hrvatskih šolah uvedli madžarščino kot neobvezen predmet. — Proti Madžarom je Leopold izigral Srbe, ki so na temišvarskem saboru zahtevali posebno vojvodino z despotom na čelu in obnovitev ilirske dvorne pisarne na Dunaju.

1791 je bila ustanovljena ilirska dvorna pisarna, a že naslednje leto ukinjena, ostale srbske zahteve so ostale neizpolnjene. S Turčijo je Leopold sklenil mir v Svištovu, kjer je dobil Staro Ršavo in »kordunaška sela« ob gornji Uni; upornim Srbom je bila obljubljena splošna amnestija.

24. Dubrovnik.

47 pr. Kr. se prvič omenja Epidaurum (danes Cavtat), prvotno grška naselbina. Ko so

začetkom 7. stol. Slovani razdejali mesto, so preostali prebivalci malo severneje ustanovili Ragusium, ki se je do 15. stol. čisto poslovnil, hrvatsko zvan Dubrovnik. Omenja se prvič, ko so ga

867 oblegali Arabci, ki jih je pregnalo bizantinsko brodovje. Pripadal je bizantinski Dalmaciji, nekaj časa tudi južnoitaljskim Normanom, a postajal kot trgovsko mesto vedno bolj samostojen, zlasti ko je

koncem 11. stol. dobil svojo nadškofijo. Ko so križarji IV. križarske vojne ustanovili Latinsko cesarstvo, je Dubrovnik

1205 priznal beneško nadoblast. Benečani so na dve leti imenovali kneza, sicer se je upravljalo mesto samo. Pod beneško zaščito se je razširila dubrovniška trgovina po obalah Sredozemskega morja, a tudi po Bosni in Srbiji, kjer so izkoriščali rudnike. Oblast republike je priznal tudi otok Lastovo, dočim so Pelješac kupili Dubrovničani od bosanskega bana.

1358 je priznal Dubrovnik nadoblast Ludovika I. ter plačeval odslej ogrsko-hrvatskim kraljem letni davek, sicer pa ostal neodvisen. Knez (rektor) je bil voljen na mesec dni od malega sveta 7 članov, te je izvolil kot izvršilno oblast veliki svet, ki je obsegal vse nad 20 let stare plemiče; vsa oblast je bila tako v rokah patricijev. Višek moči je dosegel Dubrovnik v 15. stol., ko je imelo mesto okoli 40.000 prebivalcev in 300 ladij, ki so plule

do Španije in Anglije. Pridobil si je otok Mljet ter obalo do Stona in Boke Kotorske.

1459 po padcu Srbije je jel Dubrovnik plačevati sultanu letni davek, zato je svobodno trgoval po Balkanskem polotoku.

1526 po bitki pri Mohaču je priznala republika protektorat sultanov in v dobi turških vojen se je v miru razvijala ter ustvarila pod vplivom Italije narodno književnost v »slovinskem« ali »ilirskem« jeziku, ki je dosegla višek v 17. stol. (Ivan Gundulić, Junij Palmotić). Gospodarsko pa je Dubrovnik vsled sprememb v svetovni trgovini po odkritjih začel propadati. Vrh tega je

1664 divjala v mestu kuga, a

1667 je velik potres razrušil mesto, 4000 ljudi je izgubilo življenje in odslej je Dubrovnik le še životaril, dokler ni za Napoleona izgubil samostojnosti.

25. Napoleon in Jugoslovani.

1792—1835 Franc I, sin in naslednik Leopolda II., je vodil I. koalicijsko vojno proti revolucijonarni Franciji. Francozi so pod generalom Napoleonom Bonapartejem prodrli iz Italije v Gornjo Štajersko, nakar je bil sklenjen

1797 mir v Campo Formio, kjer je Avstrija za izgubljeno Belgijo in Lombardijo dobila večino ozemlja Beneške republike, ki jo je Napoleon ukinil, namreč Benečijo do Adiže, Istro, Kvarnerske otoke, Dalmacijo in Boko Kotorsko. Dasi je Dalmacija zahtevala združitev s Hrvatsko, so jo uredili kot posebno pokrajino z glavnim mestom Zadrom. Toda že po III. koalicijski vojni je

1805 v miru v Požunu (Bratislavi) morala Avstrija odstopiti Napoleonu tudi Dalmacijo in Istro z otoki.

1806 so zasedli Francozi Dalmacijo do Neretve, odkoder so hoteli prodirati proti Rusom v zvezi s Turki, toda Rusi s Črnogorci so zavzeli Boko Kotorsko. Pri tej priliki je general Lauriston zasedel Dubrovnik.

1807 je v miru v Tilži dobil Napoleon od Rusov Boko Kotorsko, nakar je

1808 ukinil dubrovniško republiko in združil njeno ozemlje z ostalo Dalmacijo, kjer je bil vojaški poveljnik general Marmont, civilni upravitelj pa Benečan Visko Dandolo, podrejen podkralju Italije Evgenu Beauharnaisu. Izvedel je važne reforme: kmet je postal lastnik zemlje, uvedla se je pošta in gradile ceste, osnovale so se osnovne šole, gimnazije in v Zadru visoka šola (licej). Tu je izhajal v hrvatskem in italijanskem jeziku tednik »Il regio Dalmata — Kraljski Dalmatin« — prvi hrvatski časopis.

1809 je v schönbrunnskem miru izgubila Avstrija poleg Dalmacije, ki so jo bile med vojno zasedle hrvatske čete, Istro, Goriško, Trst, Kranjsko, in Beljaško okrožje na Koroškem ter Hrvatsko na desni strani Save. Vse to je Napoleon s prej beneško Istro in Pustriško dolino združil v Ilirske province s središčem v Ljubljani, kjer je stoloval generalni guverner maršal Marmont.

1810 je začel mesto Kraljskega Dalmatina izhajati v Ljubljani uradni list »Télégraphe officiel des provinces Illyriennes« v francoskem, nemškem, italijanskem in ilirskem jeziku. Narodni jezik se je uvedel tudi v osnovne šole; ustanovili so dalje 25 nižjih gimnazij in 9 licejev ali višjih gimnazij, v Ljubljani pa centralno šolo (vseučilišče).

1811 je bila z organizacijskim dekretom od 15. aprila razdeljena Ilirija na 6 civilnih provinc (Kranjska, Koroška, Istra, Hrvatska, Dalmacija, Dubrovnik) in Vojno Hrvatsko (= Vojno Krajino); province so se delile na distrikte in ti v kantone in občine. Francoski zakonik (Code Napoléon) je prinesel enakost državljanov, tlaka in cerkvena desetina sta bili odpravljeni, toda novi davki (»fronki«) so osovražili ljudstvu Francoze. Valentin Vodnik, ki je pisal slovenske učne knjige, je to leto izdal »Ilirijo oživljeno«. Marmontu je sledil kot generalni guverner Bertrand, toda

1812 je bil Napoleon poražen v Rusiji in

1813 so avstrijske čete s pomočjo vstašev zasedle Ilirijo, ki jo je

1815 dunajski kongres prisodil Avstriji. Dalmacija je bila kot posebna kraljevina podrejena Dunaju, iz ostalih dežel (razen Vojne Krajine) so uredili

1816 Kraljestvo Ilirijo z gubernijema v Ljubljani in Trstu. Šele na ponovne zahteve hrvatskih stanov je bila

1822 civilna Hrvatska podrejena zopet Zagrebu, a Kvarnerski otoki so bili priklopljeni Istri. Kranjska, Koroška in Primorska so pa pravno tvorile Kraljestvo Ilirijo do razpada Avstrije.

26. Obnovitev srbske države.

1791 je v svištovskem miru Turčija obljubila skrbeti za mir in red ob meji. Zato je

1792 reformam naklonjeni sultan Selim III. prepovedal janičarjem vrnitev v beograjski pašaluk in

1794 dovolil Srbom samoupravo pod nahijskimi (okrožnimi) knezi-domačini. Toda nastal je upor janičarjev pod vodstvom paše Pazvan-Oglu v Vidinu, ki ga sultan ni mogel zatreti in ko je

1798 radi Napoleonovega pohoda v Egiptet izbruhnila francosko-turška vojna, je

1799 moral sultan dovoliti janičarjem vrnitev v beograjski pašaluk. Ti so

1801 ubili beograjskega pašo in štirji janičarski dahije so se polastili oblasti. Proti njihovemu nasilju so snovali Srbi upor, zato so

1804 dali dahije pobiti odličnejše Srbe, nakar je bil 2. februarja v Orašcu sklenjen splošen upor pod vodstvom Jurija Petrovića Karadjordja. Uporniki so pregnali janičarje in zavzeli trdnjave, ki so jih ponudili Avstriji, kar pa je ta odbila. Poslali so nato deputacijo v Petrograd in k portii, ki je poslala bosanskega Bećir-pašo kot po-

sredovalca. Ta je obljubil vstašem samoupravo, česar porta ni potrdila, ampak je

1805 poslala proti Srbom niškega vezirja **Hafiz-pašo** z vojsko, ki je bil pa **poražen pri Ivankovcu** blizu Paračina. Sedaj se je začel odkrit boj s sultanom in po ruskem nasvetu so si uporniki osnovali kot svojo vlado **Praviteljstvujuščij sovjet** (upravni svet).

1806 sta nastopili dve turški vojski; bosansko je porazil Karadjordje na Mišaru pri Šabcu, drugo pa Petar Dobrnjac pri Deligradu v Moravski dolini. Po kratkem premirju (**Ičkov mir**) se je začel boj znova, obenem so začeli Rusi vojno s Turki in v decembru so zavzeli Srbi **Beograd**. Kot ruski zavezniki so se uspešno borili, dokler niso

1807 sklenili Rusi in Turki **premirja**, ki je veljalo tudi za Srbe. Tačas je

1808 v Topoli proglasila narodna skupščina **dedno oblast Karadjordja**, ki je obljubil vladati v sporazumu s sovjetom.

1809 se je pričela vojna znova. Karadjordje je prodiral na jug, da bi se združil s Črnogorci, tačas so bili nesložni vojvode **poraženi pri Nišu** (Turki so iz glav padlih Srbov zgradili **Čele-kulo**), a vrnitev Karadjordja in prihod Rusov sta ustavila turško prodiranje in

1810 so bili zopet Turki poraženi pri **Varvarinu**, Bosanci pa pri **Loznici**.

1811 je Karadjordje popolnoma ukinil kneževsko avtonomijo ter uredil **centralistično vlado (Popečiteljstvo)**, temu nasprotujoči vojvode so odšli v Vlaško. — Radi bližajoče se vojne z Napoleonom je

1812 sklenila Rusija s Turki mir v **Bukureštu**, kjer je dobila Besarabijo, dočim je bila Srbom le obljubljena **amnestija in samouprava**, o kateri se naj sami pogode s Turki. Pogajanja so bila brez uspeha in

1813 so tri turške vojske, od Niša, Vidina ter iz Bosne vdrle v Srbijo; po obupnih bojih so se Srbi umak-

nili premoči in **Karadjordje** z večino voditeljev je pobegnil v **Avstrijo**. Turki so začeli zopet z nasilji in Srbi so brez uspeha iskali pomoči na dunajskem kongresu, končno je bil

1815, 11. aprila, na cvetno nedeljo v **Takovu** proglašen drugi upor pod vodstvom **Miloša Obrenovića**, kneza rudniške nahije. Porta je poslala nad Srbe dve vojski, bosanska je bila poražena na **Dublju**, nakar se je poveljnik druge **Marašli Ali-paša** iz ozirov na Rusijo, ki je po **Napoleonovem** padcu dobila premoč v Evropi, pogodil s Srbi ter jim obljubil nekaj samouprave.

1817 se je vrnil iz Rusije v Srbijo **Karadjordje**, da zaneti po nalogu grške »heterije« upor proti Turkom, toda **Miloš** ga je dal umoriti, nakar je skupščina njega proglasila za dednega vrhovnega kneza Srbije. Potrditve od porte pa ni mogel doseči, šele

1826 je **Turčija** v **akermanski konvenciji** priznala Rusiji protektorat nad Srbijo, tej pa samoupravo in 6 nahij, ki so spadala nekoč h **Karadjordjevi** Srbiji. Ta dogovor se radi rusko-turške vojne ni izvedel, a

1829 je v **odrinskem miru** porta obljubila izvršitev **akermanske konvencije** in

1830 je sultan s posebnim **hatišerifom** priznal **Milošu** dedno knežjo čast.

1832 je dobila Srbija tudi **cerkveno samoupravo**, le mitropolita (v Beogradu) je potrjeval carigrajski patriarh

1833 je zasedel **Miloš** obljubljenih 6 nahij (porečje **Timoka**, **Aleksinac**, **Kruševac** in **Jadar** z **Loznico**). — Proti samovoljni **Miloševi** vladi je prišlo do upora, nakar je

1835 na svečnico razglasil **ustavo** (»**sretenjski ustav**«), ki določa pravno varnost osebe in imetja, pisane zakone in **narodno skupščino** iz 100 voljenih, nad 30 let starih poslancev. Na zahtevo Rusije in Turčije pa je bila ustava takoj ukinjena, po dogovoru obeh in srbske opozicije je

1838 sultan uvedel v Srbiji tako zvani »**turški ustav**«, ki daje zakonodajno in proračunsko oblast **savetu** iz 17

dosmrtnih članov starih nad 35 let, med katerimi je bilo mnogo Miloševih nasprotnikov. Zato se ta s svetom ni razumel, začeli so se nemiri »ustavobraniteljev« in

1839 se je Miloš odpovedal vladi na korist smrtno bolnemu sinu Milanu. Ko je ta čez par tednov umrl, je vladal drugi sin

1840—1842 Mihael Obrenović, ki je preložil prestolico iz Kragujevca v Beograd. Ker tudi ta ni spoštoval ustave, so ustavobranitelji pod Petronijevićem in Vučićem začeli upor, Mihael je odšel v Avstrijo in knezom je bil izvoljen Karadjordjev sin

1842—1852 Aleksander Karadjordjević. Njegovi izvolitvi je nasprotovala Rusija, zato se je opiral bolj na Avstrijo in Turčijo in

1848 so prostovoljci iz Srbije pod Štefanom Knićaninom pomagali ogrskim Srbom proti Madžarom.

1853—1856 za krimske vojne je ostala Srbija nevtralna, zato je

1856 v pariškem miru prišla pod zaščito velesil, s tem je prenehal ruski protektorat. Po letu 1848 je tudi v Srbiji nastala liberalna stranka, ki je skupno z notranjim ministrom Garašaninom dosegla volitev narodne skupščine. Ta se je sešla

1858 na dan sv. Andreja (svetoandrejska skupščina), odstavila Aleksandra in poklicala na prestol »starega gospodara« Miloša.

27. Ilirski pokret.

Po zmagi nad Napoleonom je zavladal v Evropi reakcionaren absolutizem, čigar duša je bil avstrijski minister Metternich. Od

1812—1825 nista bila sklicana ogrski državni zbor in hrvatski sabor, a ko sta

1825—1827 zborovala, so v Požunu zahtevali Madžari madžarski uradni jezik, dočim so Hrvatje branili latin-

ščino in končno sklenili uvesti celó obvezno madžarščino v hrvatske šole.

1826 so ustanovili po zgledu madžarske akademije Srbi v Pešti **Matico Srbsko**, ki so jo preložili kasneje v Novi Sad. Pod vplivom nemških romantikov, Čehov Šafařika in Kollára ter V. Štefanovića **Karadžića** je oživela tudi med Hrvati slovanska in ilirska ideja.

1830 je izdal Ljudevit Gaj »Kratko osnovo horvatsko-slavenskoga pravopisanja«, kjer priporoča češki črkopis in edinstvo Jugoslovanov.

1832 je grof Janko Drašković v »Disertaciji«, prvem političnem spisu v štokavščini, zahteval **Veliko Ilirijo** iz vseh hrvatskih in slovenskih dežel.

1835 je začel Gaj izdajati »**Novine horvatske**« z leposlovno prilogo v kajkavščini, a že

1836 je uvedel **štokavščino** in novi pravopis (**gajico**) ter prekrstil list v »**Ilirske narodne novine**«, tako je prvič združil v knjigi Srbe in Hrvate.

1839—1840 je ogrski državni zbor kljub protestu Hrvatov sklenil, čez 10 let tudi na Hrvatskem uvesti madžarski uradni jezik, česar pa kralj Ferdinand V. (1835 do 1848) ni potrdil, a hrvatski sabor je v odgovor sklenil ustanoviti na gimnazijah stolice za hrvatski jezik. Začela se je borba in

1841 so prijatelji Madžarov, zlasti plemiči, ustanovili »**Horvatsko-ugarsko stranko**«, ki so jo Ilirci nazvali »madžaromansko«, ljudstvo pa »madžaronsko«. Proti nji so se združili Ilirci v »**Ilirsko stranko**« in

1842 ustanovili v Zagrebu **Matico Ilirsko**. Madžaroni so jih očrnili kot rusofile in dosegli, da je bilo

1843 **prepovedano ilirsko ime** in grb (zvezda s polmescem), nakar so list in stranko prekrstili v »**Narodne Novine**«, oziroma »**Narodno stranko**«. — Ilirsko gibanje je pospešilo tudi narodni prerod Slovencev; to leto je začela izdajati Kranjska kmetijska družba tednik »**Kmetijske in rokodelske novice**«, urejevane od dr. Ja-

neza Bleiweisa, ki so počasi uvedle gajico, dočim so Slovenci odklonili štokavščino kot književni jezik.

1844 zopet ni dobil sankcije sklep ogrskega državnega zbora o uvedbi madžarskega jezika na Hrvatskem; na Dunaju so izrabljali ilirstvo proti rastoči samozavesti Madžarov in so

1845 dovolili zopet rabo ilirskega imena, a le v slovstvu kot označbo za skupen književni jezik. Ko so 29. julija pri zagrebških županijskih volitvah zmagali madžaroni, je v spopadu z vojaštvom padlo 16 Ilircev (»srpanjske žrtve« — pokopane na Mirogoju).

1847 je zboroval zadnji stanovski hrvatski sabor, ki je sklenil uvesti hrvatski uradni jezik in zahteval zedinjenje Dalmacije in Reke s Hrvatsko ter ustanovitev nadškofije v Zagrebu. Ogrski državni zbor v Požunu, ki ga je kralj prvič otvoril v madžarskem jeziku, je pod vodstvom Ludovika Kossutha sklenil »zakon o madžarskem jeziku in narodnosti«, ki pomeni popolno madžarizacijo Hrvatske, a ni dobil sankcije. V tem je prišla revolucija.

28. Revolucija in absolutizem.

1848, 23. februarja, so pregnali v Parizu kralja Ludovika Filipa in oklicali republiko (februarska revolucija). Pod vtisom tega so nastali

13.—15. marca nemiri na Dunaju (marčni dnevi), Metternich je moral odstopiti in vlada je obljubila svobodo tiska in združevanja, ustanovitev narodne straže in ustavo. Ker od vlade objavljena ustava ni zadovoljila ljudstva, so izbruhnili v maju novi nemiri, nakar je dvor zbežal v Innsbruck ter bil sklican ustavodajni državni zbor.

16. marca je Ferdinand tudi deputaciji Madžarov obljubil izpolnitev njih zahtev: voljen državni zbor se

naj sestaja vsako leto v Pešti, odpravo tlake in desetine, narodno vojsko in neodvisno ministrstvo. Predsednik te prve samostojne ogrske vlade je postal **Bathány**, minister financ **Kossuth** in minister pravosodja **Deák**.

25. marca so se zbrali Hrvatje na veliki skupščini v Zagrebu in zahtevali združitev Hrvatske in Slavonije, Dalmacije, Vojne Krajine in Reke pod narodno vlado, izvoljen sabor, ukinjenje kmetских služnosti ter imenovanje polkovnika **Josipa Jelačića** za bana. Ta je bil že dva dni prej imenovan banom, nato je postal podmaršal in poveljujoči general Hrvatske in Vojne Krajine. Ker si je nova ogrska vlada lastila oblast nad hrvatskimi županijami, je

19. aprila izdal **Jelačić** cirkular na vse hrvatske oblasti, da smejo le od njega prejemati ukaze.

13. maja so zborovali Srbi na veliki skupščini v **Karloveih** ter zahtevali ustanovitev patriarhije in avtonomne Srbske Vojvodine, za patriarha so izvolili mitropolita **Josifa Rajačića**, za vojvodo pa polkovnika **Štefana Šupljikca**.

Slovenci so po razglasitvi ustave ustanovili sicer več političnih društev in časnikov, a ljudstvo je zahtevalo predvsem odpravo tlake in desetine. Slovenski politični program je bil: enakopravnost slovenščine v šoli in uradu in zedinjena Slovenija kot del avstrijske države, kajti Nemci so slovenske in češke dežele prištevali k Nemčiji (volitve v frankfurtsko skupščino). Poleg tega ožjega slovenskega programa so zahtevali mnogi že združitev s Hrvati in Srbi, zlasti **Matija Majar** in **Andrej Einspieler**.

2.—13. junija se je vršil slovanski kongres v Pragi, da določi slovanskim narodom politični program. Čehi s **Palackim** na čelu in Jugoslovani so zahtevali federativno Avstrijo, manjšina z Rusom **Bakuninom** je bila za

razpad Avstrije. Ko so nastali nemiri in je vojaški poveljnik knez Windischgrätz bombardiral mesto, se je kongres razšel.

5. junija se je sešel novoizvoljeni hrvatski sabor, kjer je patriarh Rajačić ustoličil bana Jelačića. Sklenil je odpravo podložništva in splošno davčno dolžnost, Dalmacija in Vojna Krajina naj se združita s Hrvatsko. Avstrija pa preuredi v zvezo narodnih držav. Jelačić je vodil deputacijo s temi zahtevami v Innsbruck, se spotoma zaman pogajal z Madžari in nato pripravljaj vojno.

7. septembra je ustavodajni državni zbor na Dunaju sklenil na predlog Hansa Kudliča odpravo tlake in desetine proti odškodnini (kmetska odveza), dočim je njegov ustavni načrt ostal na papirju. — Isti dan je Jelačić napovedal vojno Madžarom, ki so se ljuto borili s Srbi v Bački in Banatu.

11. septembra je s 40.000 možmi prekorajčil Dravo in zasedel Medjumurje. Na Ogrskem je nato odstopil Batthyány in »odbor za brambo dežele« pod Kossuthom je prevzel vlado. Palatin nadvojvoda Štefan je tudi odstopil in cesar je imenoval za komisarja grofa Lamberga, ki je bil od množice v Pešti ubit.

28. septembra se je vršila pri Pákozdu neodločena bitka med Hrvati in Madžari, po tridnevnem premirju je šel Jelačić proti Dunaju, kjer je izbruhnila

6. oktobra oktobrska revolucija. Uporniki niso pustili vojaštvu iti proti Madžarom in ubili vojnega ministra, dvor je nato zbežal v Olomuc, dočim so državni zbor preložili v Kromeříž. Madžare, ki so prišli Dunaju na pomoč, je porazil Jelačić pri Schwechatu in

31. oktobra sta Jelačić in Windischgrätz zavzela Dunaj. Ker je bil tudi Radecki zmagal v Italiji, so dobili na dvoru pogum, udinjali so si popolnoma Jelačića, ki so ga rabili proti Madžarom. Ker so jim hoteli vzeti ustavo in Ferdinand ni mogel prelomiti dane besede, je

2. decembra odstopil in vlado -je prevzel 18 letni nečak Franc Jožef I. (1848—1916). Isti dan je bil imenovan Jelačić gubernatorjem Reke in Dalmacije, baron Kulmer pa hrvatskim ministrom.

15. decembra je cesar potrdil ustanovitev Srbske Vojvodine z glavnim mestom Temišvarom in srbske patriarhije v Karlovcih.

1849, 5. januarja, sta Jelačić in Windischgrätz zavezala Budim in Pešto; Kossuth se je umaknil v Debrecin in po novem porazu Madžarov so mislili na Dunaju, da je upor potlačen ter so

4. marca proglasili oktroirano ustavo, po kateri so vse habsburške dežele enotna država z enim državnim zborom na Dunaju, a ustavodajni državni zbor v Kromeřižu so s silo razgnali. Nova ustava je razočarala Hrvate in razjarila Madžare, ki so odstavili Habsburžane in oklicali republiko pod Kossuthom kot gubernatorjem. Pregnali so avstrijske čete in potlačili upor Srbov, sedaj so prišli na pomoč Rusi in od treh strani napadeni so se

13. avgusta udali Madžari pri Világosu ruskemu poveljniku, dočim je bil Kossuth zbežal v Turčijo.

1851, 31. decembra, je bila ukinjena ustava in zavladal je absolutizem, čigar glavni zastopnik je bil notranji minister Aleksander Bach, ki se je opiral na uradništvo, armado in visoko duhovščino. Na Hrvatskem je sicer ostal Jelačić, a banska vlada je postala »c. kr. namestništvo« in mesto županij so uvedli 5 okrožij.

1852 je bila na Jelačićevo prizadevanje ustanovljena nadškofija v Zagrebu.

1854 je bil tudi na Hrvatskem in Ogrskem uveden nemški uradni jezik in namesto nasprotujočih domačinov so bili za uradnike nastavljeni Nemci ter ponemčeni Čehi in Slovenci (»Bachovi huzarji«).

1855 je sklenila avstrijska vlada konkordat z Rimom, kjer je priznala cerkvi velik vpliv zlasti na šolstvo.

29. Bosna pod turško in avstro-ogrsko vlado.

Po l. 1463. je bosansko plemstvo povečini sprejelo islam in tako ohranilo svoja posestva, mnogi so dosegli v turški državi odlična mesta. Tako je bil za Sulejmana II.

1521—1541 namestnik domačin Gazi Husrev-beg, ki je olepšal z mnogimi stavbami Sarajevo (Husrev-begova džamija).

Ok. 1553 so preložili prestolico v Travnik, da je bila bliže Hrvatski, a ko je

1582 postala Bosna begler-begluk ali pašaluk, je prvi paša Ferhad Sokolović stoloval v Banjaluki (mošeja Ferhadija). Bosni so priključili tudi sosednje osvojene dele, tako je obsegala sandžake: Bosno, Hercegovino, Klis, Liko, Zvornik, Bihač in Slavonijo.

1639 so vsled napadov krajiških čet preložili prestolico nazaj v Travnik. Bosansko plemstvo si je kot predstraža islama pridobilo nekako izjemno stališče, zlasti ker je bila oblast kapetanov, ki so načelovali nahijam, dedna in protivilo se je vsem reformam. Ko je

1826 sultan Mahmud II. odpravil janičarje in uvedel redno vojsko, je nastal upor janičarjev in nato

1831 splošen upor bosanskih muslimanov pod vodstvom Husejin-kapetana Gradašćevića (iz Gradačca), ki se mu Hercegovci niso pridružili. Zavzel je Travnik, kjer je stoloval kot vezir (»Zmaj od Bosne«) in zahteval za Bosno popolno avtonomijo. Toda

1832 ga je novi sultanov vezir porazil s pomočjo Hercegovcev pri Sarajevu, nakar je bila Hercegovina ločena od Bosne kot poseben vilajet.

1839 je sultan Abdul Medžid izdal »hatiserif od Gilhane«, s katerim je raja dobila državljanske pravice, se uvedlo splošno plačevanje davka in novačenje mu-

slimanov. Obenem je bil ukinjen fevdalni sistem; ker pa posestniki niso dobili odškodnine, so uvajali tlako. Ko je bila

1848 s sultanovim fermanom tlaka ukinjena, so zahtevali od kmetov tretjino pridelka. Tedaj je sklenila porta s silo ukloniti bosanske fevdalce in je

1850 poslala z vojsko Omer-pašo Latasa, poturčenega graničarja, ki je porazil upornike in

1851 preložil sedež vezirja v Sarajevo. Izvedel je nekaj upravnih reform, toda agrarno vprašanje je ostalo nerešeno in povzročalo vedne nemire, zlasti

1860 upor v Hercegovini pod vodstvom Luke Vukalovića, ki ga je podpirala Črna gora. Šele čez dve leti je Omer-paša upostavil mir ter dovolil nekaterim plemenom samoupravo.

1860—1869 je vladal zadnji znameniti bosanski vezir Topal-Šerif-Osman-paša, ki je ustanovil v Sarajevu obrtno šolo in bolnico ter prvo tiskarno, kjer so se tiskali časopisi in šolske knjige. Agrarnega vprašanja pa tudi on ni mogel rešiti, zato je izbruhnil

1875 zopet upor v Hercegovini, ki se je razširil tudi v Bosno. Upornike sta podpirali Črna gora in Srbija ter mnogi prostovoljci, med temi 31 letni sin Aleksandra Karadjordjevića Peter, radi nasprotovanja kneza Milana in Avstrije skrit pod imenom Peter Mrkonjić. Velesile so brez uspeha posredovale pri porti, končno sta

1876 Srbija in Črna gora napovedali Turčiji vojno. Toda poražena je morala

1877 Srbija skleniti mir, kmalu nato je začela Rusija vojno, Srbi so se ji pridružili in zmagoviti Rusi so sklenili s Turki

1878 mir v St. Stefano, kjer je bila Bosni obljubljena avtonomija. Toda velesile so na berlinskem kongresu ta mir revidirale in dale Avstro-Ogrski mandat za okupacijo Bosne in Hercegovine ter pravico imeti

posadke v Novopazarskem sandžaku. Muslimani v Sarajevu so nato osnovali »narodni odbor«, ki se je polastil vlade in pod vodstvom **Hadži Loje** prevzel brambo dežele. Avstrijske čete so prodirale pod vodstvom generalov **Filipovića** od severa in **Jovanovića** iz Dalmacije ter šele po hudih bojih od 29. julija do 20. oktobra zavezle deželo.

1879 je sklenila Avstro-Ogrska s Turčijo **carigrajsko konvencijo**, kjer priznava sultanu pravice suverena, obljublja versko enakopravnost in da se bodo dohodki dežele porabljali le zanjo.

1880 je bila sprejeta Bosna in Hercegovina v **carinsko področje** Avstro-Ogrske, ki je v **Novem Pazaru** zasedla 4 mesta (Plevlje, Prijepolje, Bijelo Polje, Priboj) kot začetek poti v Solun ter jez proti združitvi Srbije s Črno goro.

1881 je o priliki novačenja nastal **upor v Krivosijah** ter se razširil v ostalo Hercegovino in južno Bosno; potlačiti ga je moral s silo general **Jovanović**.

1882 je bila končno urejena uprava Bosne in Hercegovine ter ustanovljena v Sarajevu **deželna vlada** z generalom na čelu, **podrejena skupnemu finančnemu ministru**.

1908 o priliki mladoturške revolucije in proglasitve ustave v Carigradu, je Avstro-Ogrska izrekla **aneksijo Bosne in Hercegovine**, obljubila deželi ustavo ter izpraznila Novi Pazar. Po začetnem protestu (bojkot avstrijskega blaga) je

1909 **priznala Turčija aneksijo**, dobila je 60 milijonov kron odškodnine, Avstro-Ogrska se je pa odrekla vsem pravicam do sandžaka. Nato je

1910 dobila Bosna in Hercegovina **ustavo s saborom**, ki se je volil po konfesionalnih kurijah. Vladno večino so tvorili katoličani in muslimani, dočim so bili Srbi v opoziciji. Najvažnejše — **agrarno vprašanje** — je tudi Avstro-Ogrska pustila **nereseno**.

30. Ustavni boji in nagodbe.

1859 je bila Avstrija poražena v Italiji (Magenta, Solferino) ter izgubila Lombardijo. Ta neuspeh in finančna stiska sta napravila konec absolutizmu, Bachu je sledil Poljak Goluchowski in

1860 je bil sklican na Dunaj »pomnoženi državni svet«, kjer sta zastopala Hrvate Josip Juraj Strossmayer (od 1849 djakovski škof) in Vranizcany. V njem je prevladala federalistična struja in

20. oktobra je bila izdana »oktobrska diploma«: upostavljeni so bili deželni zbori, ki naj pošljejo zastopnike v skupni državni zbor. Na Hrvaškem so bile obnovljene županije in hrvaški uradni jezik, tuji uradniki so zapustili deželo. Ukinjena pa je bila Srbska Vojvodina in obenem z Medjumurjem priključena Ogrski. Toda že v decembru je zamenil Goluchowskega centralist Schmerling, ki se je bal za vpliv Avstrije v Nemčiji ter

1861, 26. februarja, izdal »februarski patent«, ki polaga težišče zakonodaje v centralni državni zbor iz dveh zbornic. Obenem so bili sklicani deželni zbori, da izvolijo zastopnike v poslansko zbornico. Ogrski se je postavil na stališče ustave iz l. 1848. in bil zato razpuščen. Dalmatinski je dobil »talijanaško« (»avtonomaško«) večino, ki je bila proti združitvi s Hrvatsko in izbrala poslance v državni zbor.

15. aprila se je sešel hrvaški sabor; večino je imela Narodna stranka, ki je zastopala edinstvo Srbov, Hrvatov in Slovencev, mesto ilirskega so rabili sedaj naziv »jugoslavenski«. Tako se je označil uradni jezik, uzakonila se je enakopravnost latinice in cirilice, sklenila ustanovitev jugoslavenske akademije, vseučilišča, narodnega muzeja in gledališča. Na predlog Narodne stranke je sklenil sabor, da stopi Hrvatska v realno unijo z Ogrsko, če ta prizna njeno neodvisnost in teri-

torialno celokupnost. Unionisti (madžaroni) so bili za brezpogojno unijo; Evgen Kvaternik z Ante Starčevićem pa proti zvezi z Ogrsko ali Avstrijo in za popolno samostojnost potom pogajanj s kraljem samim (začetnika »stranke prava«). Soglasno je sabor sklenil, da ne pošlje poslancev na Dunaj, z večino glasov pa, da ne priznava skupnih zadev z Avstrijo — zato je bil razpuščen. — Dunajska vlada je nato s koncesijami Hrvatom (obnovitev banske vlade, ustanovitev dvorne pisarne za Hrvatsko na Dunaju in »stola sedmorice« v Zagrebu) ustvarila avstrofilsko »samostalno stranko« pod Mažuraničem, ki je hotela, da se Hrvatje pred Madžari sporazumejo z Dunajem. Nji v prid je bil spremenjen volilni red in

1865 izvoljen nov sabor, toda Narodna stranka je v zvezi z unionisti porazila samostalce. Radi tega in drugih neuspehov je Schmerling odstopil; sledil mu je federalist Beleredi in

20. septembra je izdal cesar »septembrski manifest«, s katerim ukinja februarski patent in želi sporazuma z Ogrsko in Hrvatsko. Na kraljev predlog je

1866 izbral sabor 12 člansko regnikolarno deputacijo pod predsedstvom Strossmayerja, ki se je z enako ogrsko brezuspešno dogovarjala. Madžari so bili nepopustljivi, zanašajoč se na zunanje dogodke; koj nato je izbruhnila vojna s Prusijo in Italijo. Poražena Avstrija je izstopila iz »nemške zveze« ter izgubila Benečijo, kjer se je 40.000 beneških Slovencev po plebiscitu izjavilo za Italijo. Beleredija je zamenil Beust in sklenil z Madžari

1867 avstrijsko-ogrsko pogodbo, kjer so si Nemci in Madžari razdelili nadvlado nad Slovani in ustvarili dualizem. Avstrijska in ogrska državna polovica imata poleg vladarja skupne le zunanje zadeve, vojsko in tozadevne finance, kar obravnavata delegaciji obeh državnih zborov. Tako je bila Hrvatska izročena Ogrski, Dalmacija Avstriji, Galicija z Ukrajinci pa Poljakom, ki so zato glasovali za pogodbo. Hrvatski sabor je bil sedaj pri-

pravljjen, nagoditi se z Avstrijo, a prepozno. Bil je razpuščen in

1868 je ban Levin Rauch z novim volilnim redom in nasiljem dosegel v saboru unionistično večino, ki je po regnikolarni deputaciji sklenila **hrvatsko-ogrsko nagodbo**: Hrvatska je avtonomna v zakonodaji in upravi, prosveti in pravosodju, ostali posli so skupni z Ogrsko, uradni jezik na Hrvatskem je za vse urade hrvatski. Glede Reke se niso zedinili in odložili to za kasneje.

1869 so se končala ponovna pogajanja glede Reke zopet brez uspeha; ker so Hrvatje odklonili kondominij, je bilo sklenjeno, naj Reko začasno upravlja ogrska vlada (**reški provizorij**), pri čemer je definitivno ostalo

1870 so nepričakovane nemške zmage nad Francozi okrepile rusofilsko vseslovansko zavest, a tudi realnejšo misel jugoslovanskega edinstva.

1. decembra so slovenski, hrvatski in srbski voditelji na sestanku v Ljubljani poudarili edinstvo Srbov, Hrvatov in Slovencev ter potrebo skupnega dela na književnem, gospodarskem in političnem polju (**»ljubljski jugoslovanski program«**). — Pruske zmage so prestrašile tudi dvor, ki se je približal Slovanom in vlado je dobil

1871 federalist Hohenwart, podpiran od Slovanov in konservativnih Nemcev. Na Hrvatskem je mesto Raucha postal ban Bedeković; pri novih volitvah je zmagala Narodna stranka, a sabor je bil trikrat zapored odgođen, nakar je v manifestu zanikala pravoveljavnost nagodbe in

8. oktobra je začel Evgen Kvaternik pri Rakovici v ogulinski Krajini upor ter proglasil neodvisno Hrvatsko. **»Rakovička buna«** je bila čez tri dni potlačena, Kvaternik je padel v boju. To so zlasti izrabili Madžari in Nemci ter dosegli Hohenwartov odstop. Sedaj je bil končno

1872 sklican hrvatski sabor, a takoj razpuščen in Bedekoviću je sledil madžaronski ban, ki si je kljub zmagi Narodne stranke zagotovil z virilisti večino v novem saboru. Vsled teh dogodkov je jela Narodna stranka popuščati ter se sporazumela z unionisti in vlado pod pogojem revizije nagodbe. Tako je bila sklenjena

1873 revizija hrvatsko-ogrske nagodbe, kjer so Hrvatje dosegli le, da obdrži Hrvatska mesto prejšnje pavšalne vsote za avtonomne potrebščine tangento 45% dohodkov ter določbo, da se mora hrvatski sabor v 3 mesecih po razpustu zopet sklicati.

31. Črna gora za Njegušev.

1697—1735 Danilo Petrović Njeguš je dal, da bi se zavaroval pred izdajstvi,

1707 na sveti večer pomoriti vse poturice v Črni gori (prim. »Gorski vijenac«). Na poziv Petra Velikega se je kot ruski zaveznik

1711 uspešno boril s Turki; ko so Rusi, obkoljeni ob Prutu, sklenili neugoden mir, so se Turki znesli nad Črnogorci, kar je izzvalo vojno z Benečani in Karlom VI. (1716—1718).

1718 je uvedel Danilo po nasvetu Benečanov dostojanstvo guvernadura, ki je s pomočjo serdarov razsojal spore med bratstvi in plemeni. Danilov nečak

1735—1781 Sava Petrović se je kmalu umaknil v samostan in prepustil vlado bratrancu

1750—1766 Vasiliju, ki je umrl na obisku v Petrogradu, nato je vladal zopet Sava, toda

1768 se je polastil svetne vlade Štefan Mali, nek pustolovec, ki se je izdajal za umorjenega ruskega carja Petra III. ter izvrstno vladal, dokler ni bil

1774 umorjen od sluge, podkupljenega od Turkov. Vladiki Savi je sledil

1782—1830 Peter I. Petrović, ki se je za Kočine krajine kot zaveznik Rusije in Avstrije boril s Turki. V mirovnih sklepih prezrti, so Črnogorci nadaljevali boj in

1796 dvakrat premagali skadarskega vezirja, tako da so odslej imeli mir pred Turki. V napoleonskih vojnah so kot ruski zavezniki

1806 zasedli Boko Kotorsko, a so jo morali po miru v Tilži naslednje leto izročiti Napoleonu. Ko so jo po njegovem padcu

1813 zopet zasedli, so jo morali naslednje leto prepustiti Avstriji. — Petrov nečak

1830—1851 Peter II. Petrović, čigar učitelj je bil pesnik in zgodovinar Sima Milutinović, je začel modernizirati državo.

1831 je ukinil oblast guvernadurja, ustanovil je po ruskem zgledu senat ter perjanike kot telesno stražo in orožnike. Uvedel je tudi prve davke, ki jih je pobirala gvardija 150 mož, ki so potovali po deželi in razsajali prepire. Ustanovil je

1834 prvo šolo in tiskarno v Cetinju, katere črke so kasneje v vojni stiski prelili v krogle. Peter II. je bil prijatelj Vuka Karadžića in sam odličen pesnik (drame: Gorski vijenac, Luča mikrokozma, Lažni car Štefan Mali). Njegov naslednik

1851—1860 Danilo I. se je z dovoljenjem Rusije proglasil za kneza in je prvi svetni vladar Črne gore. Nadaljeval je z reformami in ustvaril absolutno vlado.

1858, o priliki vstaje v Hercegovini, so Črnogorci zopet uspešno nastopili proti Turkom in

1859 so jim velesile prisodile nekaj novega ozemlja z Grahovim ter določile mejo med Črno goro in Turčijo. Ko je bil Danilo v Kotoru umorjen, mu je sledil nečak

1860—1918 Nikola I., ki se je kot zaveznik Hercegovcev in Srbije

1876—1878 zmagovito vojskoval s Turki. Tako je na berlinskem kongresu dosegla Črna gora neodvisnost in znatno povečanje, zlasti v Primorju. V zameno za Plav in Gusinje, ki jih Turki in Albanci niso hoteli izročiti, so

1880 priznale velesile Črni gori Ulcinj z obalo do Bojane. — V naslednji mirni dobi je knez izvedel razne reforme, ustanovil mesto senata ministrstvo in

1905 razglasil ustavo. V skupščini je dobila večino »narodna stranka«, ki je bila proti knezovi absolutistični in avstrofilni politiki ter za čim ožjo zvezo s Srbijo. Zato je razpustil skupščino in preganjal opozicijo, kar je povzročilo napetost s Srbijo.

1910 se je Nikola ob petdesetletnici vlade proglašil za kralja in

1912 je tudi Črna gora uspešno nastopila v balkanski vojni.

32. Srbija za zadnjih Obrenovićev.

1858—1860 Miloš Obrenović je skušal ugoditi liberalom ter doseči Srbiji več samostojnosti; med tozadevnimi pogajanjmi s porto je pa umrl in zavladal je drugič njegov sin

1860—1868 Mihael Obrenović, ki je dosledno pripravljajl popolno osvobojenje, obenem pa ojačil svojo oblast na račun saveta.

1861 je »Preobraženska skupščina« v Kragujevcu sklenila, da se skliče narodna skupščina vsako tretje leto, da člane saveta imenuje in odstavlja knez sam brez portinega pritrdila in da se ustanovi narodna vojska. To je povzročilo napetost s Turčijo in nastali so

1862 spopadi s Turki v Beogradu, nakar je dal paša s trdnjave bombardirati mesto. Velesile so posredovale in dosegle, da so civilni Turki zapustili srbske

trdnjave, le v štirih (Beograd, Šabac, Smederevo, Kladovo) so ostale turške posadke.

1867 so zapustili Turki še te trdnjave in jih izročili knezu »na čuvanje«. — Mihael je bil v zvezi s Črno goro in Grčijo, z voditelji Srbov in Bolgarov v Turčiji ter pripravljaj skupen nastop balkanskih kristjanov proti Turkom. Kljub temu je bila liberalno misleča mladina proti njegovemu absolutizmu in vlada je razgnala skupščino »Ujedinjene srbske omladine« v Beogradu. Tudi sicer je njegov ugled padel in

1868 je bil ubit od zarotnikov na izprehodu v Topčideru. Sledil mu je mladoletni sin njegovega bratranca

1868—1889 Milan, za katerega je vladalo nameštvo treh članov, med temi vodja liberalov Jovan Ristić. Ti so

1869 dali Srbiji novo ustavo, po kateri je zakonodajna in proračunska oblast od saveta prešla na narodno skupščino. — Zunanjo politiko so namestniki zanemarili in Rusija je jela podpirati Bolgare,

1870 je bil ustanovljen bolgarski eksarhat v Carigradu, ki je začel z bolgarsko propagando v Stari Srbiji in Makedoniji in pričela so se srbsko-bolgarska nasprotstva.

1872 je prevzel Milan sam vlado ter vladal dolgo z liberali pod Ristićevim vplivom. — Radi upora v Bosni in Hercegovini je Srbija v zvezi s Črno goro

1876 napovedala Turčiji vojno, a srbska vojska pod poveljstvom ruskega generala Černjajeva se je morala ukloniti turški premoči in

1877 se je po posredovanju Rusije sklenil mir med Srbi in Turki na podlagi »status quo«. Ko niso konference velesil v Carigradu ničesar dosegle in si je Rusija s konvencijo v Budimpešti zagotovila nevtralnost Avstrije (priznala ji je Bosno in Hercegovino ter Srbijo in zapadno Turčijo kot interesno sfero), je napovedala Turčiji vojno.

1877—1878 rusko-turška vojna: Rusi so s pomočjo Rumunov zavzeli Plevno, nakar je nastopila zopet Srbija, prodrli so čez Balkan in vzeli Odrin. V bližini Carigrada so

1878, 3. marca, sklenili mir v St. Stefano, ki je ustvaril Veliko Bolgarsko, pripadala naj bi ji tudi cela Makedonija ter dolini gornjega Vardarja in Južne Morave, dočim bi dobila Srbija le Niš in nekaj krajev pri Kosovu in Novem Pazarju. Toda na zahtevo velesil se je vršil

13. junija do 13. julija kongres v Berlinu, kjer je bila Bolgarija omejena na ozemlje med Donavo in Balkanom s Sofijo, dočim je Vzhodna Rumelija ostala turška s krščanskim guvernerjem. Srbija, ki jo je zastopal Ristić, je postala neodvisna ter dobila okrožja Niš, Piro, Toplico in Vranje (»Novi krajevi«), za ugodno posredovanje pa je morala obljubiti Avstriji gospodarske ugodnosti. Ker ni maral izpolniti vseh avstrijskih zahtev, je

1880 Ristić odstopil in vlado je prevzel Piročanae z »naprednjaki«. Ti so sklenili

1881 prvo trgovsko pogodbo z Avstrijo ter spravili Srbijo v gospodarsko odvisnost od nje. Knez Milan je pa sklenil ž njo celo tajno konvencijo, ki naj bi mu zagurala prestol in kraljevski naslov, Avstriji pa zlasti Bosno. Odpor proti tej politiki je vodila to leto ustanovljena Radikalna stranka, ki je na podlagi načel socialista Svetozarja Markovića (1846—1875) zahtevala politično svobodo in samoupravo ljudstva ter mesto avstrofilne zunanje politike ožje stike z Bolgari in Rusi (voditelji: Nikola Pašić, Stojan Protić, Pero Todorović, Laza Paču).

1882 je narodna skupščina proglasila Srbijo za kraljevino.

1883 je dobila Radikalna stranka pri volitvah večino, a kralj ji ni dal vlade in odgodil skupščino, nakar je izbruhnil okoli Zaječara upor (»timočka buna«), ki

je bil s silo potlačen, a radikalni voditelji obsojeni na smrt. Pašić se je rešil čez mejo, ostali so bili pomiloščeni na dosmrtno ječo. — Ko se je

1885 združila Vzhodna Rumelija z Bolgarijo, je Milan, opirajoč se na Avstrijo, napovedal **Bolgariji vojno**, a Srbi so bili poraženi pri Slivnici in sklenili z avstrijskim posredovanjem

1886 mir v Bukureštu na podlagi »status quo«, dočim je ostala Bolgarija združena. Ta poraz in pa spor s kraljico Natalijo je Milanu omajal ugled, približal se je radikalom in

1888 je sklenila skupščina moderno novo ustavo, ki določa odgovornost ministrstva.

1889 je Milan odstopil na korist 12 letnemu sinu Aleksandru, za čas mladosti mu je postavil **namestništvo** treh članov (Jovan Ristić in dva generala), ki je šele pomilostilo Pašića.

1889—1903 Aleksander Obrenović se je proti določbi ustave že

1893 **proglasil** polnoletnim in je pod očetovim vplivom ostro nasprotoval radikalom. Da bi mogel brez njih vladati, je

1894 **ukinil** novo ustavo ter obnovil ono iz l. 1869. Na vladi so se vrstile razne stranke, ko je bil

1899 poizkušen na kralja Milana **atentat**, se je zopet začelo preganjanje radikalov in njih voditelji, zlasti Stojan Protić in Pašić, so bili obsojeni v ječo. Pomiloščeni so bili pa že, ko se je

1900 proti volji vseh Aleksander **poročil** z Drago Lunjevica, vdovo inž. Mašina. Da bi zagotovil nasledstvo pričakovanemu potomcu, je

1901 **oktroiral** novo ustavo z dvema zbornicama. Radikali in naprednjaki so se pri volitvah zvezali, s to fuzijo nezadovoljni radikali so se kot »samostaleci« odcepili od »staroradikalov«. Zveza se je pa hitro razbila in

1902 je prevzel vlado general **Cincar-Marković**. Začela se je doba nereda in nasilja, kar je izzvalo spomladi

1903 demonstracije v Beogradu, nakar je vlada za par ur ukinila ustavo, preklicala nekatere zakone ter izmenjala sodnike. Nezakonite nove volitve so privedle nezadovoljnost ljudstva do viška in v noči

10.—11. junija sta bila od oficirjev-zarotnikov umorjena **Aleksander in Draga** s prvaki reakcionarne vlade. Nova začasna vlada je upostavila ustavo iz l. 1901. ter sklicala staro narodno skupščino, ki je pozvala na prestol **Petra Karadjordjevića**.

33. Hrvatska po reviziji nagodbe.

1873, po reviziji nagodbe, je Narodna stranka prevzela vlado in ban je postal prvič neplemič,

1873—1880 **Ivan Mažuranić** (»ban pučanin«), ki je z novimi zakoni ustvaril moderno Hrvatsko. Sodstvo je bilo ločeno od uprave, uveden obvezen obisk osnovnih šol ter osigurana svoboda tiska in zborovanja. Še pred banovim imenovanjem pa sta dobili obe Krajini civilno upravo.

1874 je bilo otvorjeno vseučilišče v Zagrebu s tremi fakultetami.

1878 je po okupaciji Bosne in Hercegovine zahteval sabor njih združitev s Hrvatsko, zato so tirjali Madžari **Mažuranićev** odstop. Ker niso Krajine pripojili Hrvatski in ugodili hrvatskim zahtevam v finančni nagodbi, je

1880 **Mažuranić** odstopil. Radi uvajanja madžarščine v finančni upravi (»Davidova šola«) je izstopil **M. Mrazović** z 22 poslanci iz Narodne stranke ter ustanovil **Nezavisno narodno stranko** z glasilom »Obzor« (Obzoraši). **Mažuraniću** je sledil

1880—1883 ban grof **Ladislav Pejačević** (»ban kavalir«) in

1881 je bila slednjič **Vojna Krajina združena s Hrvatsko.**

1883 so radi novih madžarsko-hrvatskih napisov na finančnih poslopih v Zagrebu nastali nemiri, ban je odstopil in za komisarja je bil imenovan general **Ramberg**, ki mu je čez tri mesece sledil

1883—1903 ban grof **Dragutin Khuen Héderváry**. Vladal je s tako zvano Narodno stranko ter spretno izrabljaj hrvatsko-srbski spor, s preganjanjem »pravašev« si je pridobil podporo Srbov. Narodni stranki je z nasiljem pridobil pri petih volitvah večino, nji v prid je

1888 spremenil volilni red, zmanjšal število volilnih okrajev in zvišal cenzus, tako da sta le 2% prebivalstva imela volilno pravico. To leto je bil izdan nov šolski zakon, po katerem je bilo mogoče ustanavljati madžarske osnovne šole, slednjič je uvedel madžarščino kot relativno obvezen predmet v gimnazije. V protest so

1895 o priliki kraljevega bivanja v Zagrebu vseučiliščniki na Jelačićevem trgu sežgali madžarsko zastavo. Mnogi so bili zato izključeni ter odšli v Prago, od koder so zlasti po Masarykovi zaslugi prinesli v domovino realnejše politične ideje. Ante Starčević se je odcepil od pravašev ter z dr. Josipom Frankom ustanovil **Čisto stranko prava**, sovražno Srbom, a prijazno židom (»frankovci«), ki je izzvala

1902 izgrede proti Srbom v Zagrebu. To leto sta se združili Nezavisna narodna stranka in Stranka prava v **Hrvatsko stranko prava** z glasilom »Hrvatska«.

1903 so nastali radi madžarskih zastav in napisov nemiri v Zagrebu in po deželi, Khuen je nastopil z vojaštvom in prekim sodom, dokler ni bil imenovan ogrskim ministrskim predsednikom. Hrvatski ban je postal

1903—1907 grof **Teodor Pejačević**. Sedaj nastopi pod vplivom prevrata v Srbiji in bivših Masarykovih učencev v hrvatski politiki nova doba. Ti so

1904 osnovali **Hrvatsko pučko napredno stranko** z glasilom »Pokret«, ki je bila za sporazum s Srbi ter mesto neplodnega historizma poudarjala prirodno narodno pravo.

1905 so na pobudo Frana Supila hrvatski poslanci iz Hrvatske, Dalmacije in Istre na Reki v reški resoluciji odobrili borbo madžarske opozicije proti Dunaju ter ji obljubili podporo, če se izpolnijo hrvatske zahteve; isto so izjavili srbski poslanci v zadarski resoluciji. Na tej osnovi so se hrvatske in srbske opozicionalne stranke združile v »hrvatsko-srbsko koalicijo«, ki je

1906 dobila pri volitvah večino ter prevzela vlado. Toda ko so

1907 skušali Madžari z novo železničarsko pragmatiko uvesti tudi na hrvatskih progah madžarski uradni jezik, so hrvatski poslanci v skupnem državnem zboru obstruirali, Pejačević je odstopil in sledil mu je

1907—1908 ban Aleksander pl. Rakodeczay. Koalicija je zapustila vlado in hotela obtožiti bana, sabor je bil zato razpuščen in nove volitve je izvedel

1908—1910 ban Pavel Rauch, ki pa ni dobil niti enega mandata, nakar je bil sabor odgoden. Da opraviči absolutizem ter razdvoji Srbe in Hrvate, je vlada ob aneksijski krizi vprizorila

1909 v Zagrebu »veleizdajniški proces« proti 53 Srbom ter nato na Dunaju »Friedjungov proces«; zgodovinar Friedjung je namreč na podlagi ponarejenih listin obdolžil hrvatsko-srbsko koalicijo veleizdajniških zvez s Srbijo. Toda oba procesa sta se izjalovila in Rauch je odstopil. Novi ban

1910—1912 Nikola pl. Tomašić je izvedel volilno reformo; po kateri se je število volilcev štirikrat povečalo, a s koalicijo, ki je ponovno zmagala pri volitvah, ni mogel vladati. Sabor je bil razpuščen in postavljen

1912—1913 komisar Slavko Cuvaj, ki je poizkusil z nasiljem in zato komaj ušel atentatu. Pod vplivom

srbskih zmag v balkanski vojni so morali končno Madžari odnehati, komisar, in čez nekaj mesecev ban, je postal 1913—1917 baron Ivan Skerlec. Predsednik ogrske vlade Tisza se je pobotal s koalicijo in železničarska pragmatika je bila izdana brez jezikovnih določb. Kljub absolutni zmagi pri volitvah pa koalicija ni dobila vlade in ob izbruhu vojne je bil sabor odgođen.

34. Narodni boji Slovencev.

V dobi absolutizma so prenehala tudi slovenska politična društva in časniki, a na Slomškovo pobudo je

1852 začela delovati Družba sv. Mohorja, ki je zlasti širila izobrazbo in narodno zavest med ljudstvom. Ko se je

1860 z oktobrsko diplomo začela ustavna doba, so Slovenci zanemarili idejo zedinjene Slovenije in se z ozirom na ostale Slovane sklicevali na historično pravo (»notranje-avstrijska deželna skupina«), zahtevali so narodno enakopravnost in razširjenje deželne avtonomije. Narodno probujo so pospešila nova društva, tako so bile

1861 ustanovljene prve čitalnice (Ljubljana, Maribor, Celje, Trst), ki so postale središča narodnega življenja.

1862 je nastal v Ljubljani Južni Sokol, ki so mu sledila sokolska društva drugod. To leto je dobila slovensčina dostop tudi v urade, najprej sodišča.

1863 je začel izhajati prvi slovenski politični list v ustavni dobi, Vilharjev in Levstikov »Naprej«, ki je moral še isto leto prenehati.

1864 se je ustanovila v Ljubljani Slovenska Matica.

1865—1867 je izhajal v Celovcu Einspielerjev »Slovenec«.

1867 je dobil kranjski deželni zbor prvič slovensko večino, a ker se je v adresi izrazil proti dualizmu, je bil razpuščen. Kljub temu so v nadi na razširjenje deželne

avtonomije slovenski poslanci deloma glasovali za dualizem. Tako je bila sprejeta

»decembrska ustava«, katere § 19 priznava narodno enakopravnost, toda nikdar se ni zakonito izvedla. Oporunistična politika slovenskih poslancev je izzvala odpor zlasti na Štajerskem, kjer je bil

1868 ustanovljen v Mariboru »Slovenski narod« kot glasilo »mladoslovenske« opozicije proti »prvakom«. Mladi so jeli prirejati tabore, kjer je ljudstvo pod milim nebom manifestiralo za zedinjeno Slovenijo in narodno enakopravnost. Bili so tudi v kulturnih vprašanjih svobodomiselni ter nasprotovali konkordatu, nasprotje s konservativci se je pokazalo zlasti, ko je

1869 novi ljudskošolski zakon odvzel cerkvi nadzorstvo nad šolo.

1870 so se sešli pod vplivom francosko-nemške vojne in hrvatsko-ogrske nagodbe jugoslovanski politiki v Ljubljani ter formulirali »ljubljski jugoslovanski program«. Pruski uspehi so povzročili tudi

1871 zadnjo federalistično vlado v Avstriji pod Hohenwartom, ki je uvedla slovenski učni jezik v nižje razrede srednjih šol na Kranjskem. A še isto leto so dosegli Nemci in Madžari pod vtisom Kvaternikovega upora Hohenwartov odstop; sledil mu je

1871—1879 knez Adolf Auersperg z nemško-liberalno vlado, ki je ostro preganjala slovensko časopisje in uradništvo. Izvedla je

1873 prve direktne volitve v državni zbor z izločitvijo deželnih zborov, pri teh so si v več okrajih na Slovenskem stopili konservativni in napredni kandidati nasproti. Konservativci, katerih glasilo »Slovenec« je jel to leto izhajati v Ljubljani, so kandidirali tudi Hohenwarta, v čigar klub so vstopili Slovenci in Hrvati.

1875 je prišlo do sprave med obema slovenskima strujama, kljub temu so

1877 izgubili pod hudim vladnim pritiskom Slovinci večino v kranjskem deželnem zboru. Ker so nemški liberalci, boječ se večjega števila Slovanov v državi, nasprotovali okupaciji Bosne, je

1879 prevzel vlado Stremayr ter izvedel volitve, nemški liberalci so bili poraženi in Čehi so zopet prišli v parlament. Opirajoč se na Slovane in nemške konservativce, je vladal

1879—1893 grof Edvard Taafe. Tačas so dosegli Slovenci slovenske paralelke na gimnazijah in enakopravnost slovenščine v šoli in uradu, a vse to le za Kranjsko.

1880—1892 je bil Andrej Winkler kot prvi (in zadnji) Slovenec deželni predsednik na Kranjskem.

1882 so dosegli Slovenci zopet večino v mestnem svetu ljubljanskem in prihodnje leto tudi v kranjskem deželnem zboru. — Polagoma se je pa pripravljala končna ločitev duhov na Slovenskem, zlasti ko je

1888 začel Dr. Anton Mahnič zastopati v »Rimskem katoliku« dosledno katoliško stališče in pripravljaj ustanovitev katoliške stranke.

1892 se je vršil I. katoliški shod v Ljubljani, ki je trajno ločil Slovence in v kranjskem deželnem zboru so nastali 3 klubi: konservativni, liberalni in nemški. — Ko je hotel Taafe pod vplivom socialne demokracije razširiti volilno pravico, je moral odstopiti. Vladal je

1893—1895 knez Alfred Windischgrätz s koalicijo Poljakov, Hohenwartovega kluba in nemških liberalcev. Nekaj Slovencev je sedaj zapustilo Hohenwarta, toda že

1895 je zahteva po slovenskih paralelkah na celjski gimnaziji povzročila razpad koalicije in zavladal je

1895—1897 Poljak grof Kazimir Badeni s Slovani in Hohenwartom, ki je izvedel delno volilno reformo (5. kurija za vse 24 let stare).

1895 je Katoliško-narodna stranka dobila na Kranjskem vse kmetske mandate; proti nji se je

1896 zvezala Narodno-napredna stranka z Nemci ter

zavladala v deželnem zboru. To leto se je ustanovila v Ljubljani **Jugoslovanska socialno-demokratska stranka**.

1905 se je nazvala **Katoliško-narodna stranka »Slovensko ljudsko stranko«** (S. L. S.).

1906 je po dolgem boju sklenil državni zbor uvedbo **splošne in enake volilne pravice** in

1907 so se vršile **prve volitve**, pri katerih je dobila S. L. S. 17 od 23 slovenskih mandatov.

1908 se je izvedla tudi za kranjski deželni zbor **volilna reforma**, ki je prinesla večino S. L. S. (28 od 50 poslancev). Aneksijo Bosne, ki je sprožila zopet **jugoslovansko vprašanje**, je pozdravil deželni zbor kot »prvi korak k združenju vseh južnih Slovanov monarhije v državno-pravno samostojen organizem«. Tako bi poleg Avstrije in Ogrske nastala še tretja, jugoslovanska skupina dežel (trializem). Dalje je šla

1909 **Jugoslovanska socialno-demokratska stranka**, ki je na konferenci v Ljubljani v »**stivolski resoluciji**« postavila za končni smoter »popolno narodno združitev vseh južnih Slovanov ne glede na različnost imena, vere, pisave in dialektov ali jezikov«. Jugoslovansko misel je zlasti poživila balkanska vojna in

1912 so zastopniki **Vseslovenske ljudske stranke** in **Hrvatske stranke** prava na skupnem zborovanju v Ljubljani izjavili »da tvorijo Hrvati in Slovenci narodno celoto in hočejo delovati v duhu in pravcu Stranke prava za edinstvo, pravice in svobodni razvoj hrvatsko-slovenskega naroda v okviru habsburške monarhije«. — Pod vtisom srbskih zmag se je

1913 tudi izvršilni odbor **Narodno-napredne stranke** izjavil za kulturno in politično zedinjenje vseh avstro-ogrskih južnih Slovanov, a poudarjal, da vidi in išče stranka bodočnost slovenskega naroda le v okviru habsburške monarhije. Toda med mladino se je pojavljalo vedno močnejše **naiconalistično gibanje**, čigar cilj je bilo združenje vseh Jugoslovanov — izven okvira monarhije

35. Balkanska vojna.

1903—1921 Peter I. Karadjordjević je bil demokratičen, parlamentaren vladar, ž njim se je pričela mesto avstrofilne odločno slovanska politika v ozki zvezi z Rusijo in smotreno delovanje za združitev Jugoslovanov. Obnovila se je ustava iz l. 1888. in na vladi so se vrstili staroradikali in samostalci, kar je povzročalo pogoste notranje-politične krize. — Ko je Avstro-Ogrska pod vplivom ogrskih agrarcev ovirala izvoz srbske živine, se trgovinski dogovor ni mogel obnoviti in

1906—1908 je trajala »carinska vojna«. Srbija si je sicer dobila novih tržišč za svoj izvoz, a nasprotstvo do Avstro-Ogrske je silno naraslo. Ko je ta

1908 anektirala Bosno in Hercegovino, sta Srbija in Črna gora mobilizirali in protestirali pri velesilah. Začetkom

1909 je nastopila v Srbiji koalicijska vlada Stojana Novakovića, ki je zahtevala teritorijalno odškodnino (Novi Pazar) in avtonomijo Bosne. Toda dočim je Nemčija štela zaveznico Avstrijo, ni mogla Rusija, oslABLJENA po vojni z Japonci, začeti vojne in Srbija je morala priznati aneksijo, princ Djordje pa se je odpovedal prestolonasledstvu na korist bratu Aleksandru. Ko je

1911 zasedla Italija turško Tripolitanijo, se je pokazala slabost Mladoturkov, ki so kljub ustavi in prvotnim obljubam zatirali krščansko prebivalstvo v Stari Srbiji in Makedoniji. Da bi osvobodile svoje rojake, so se

1912 združile Srbija, Bolgarija, Črna gora in Grška v balkansko zvezo ter zahtevale od porte izvršitev čl. 23. berlinske pogodbe (razdelitev evropske Turčije na 4 avtonomne dele pod krščanskim guvernerjem). Turčija je, zanašajoč se na velesile, ki so pod vplivom Avstrije hotele v vsakem slučaju ohraniti »status quo« na Balkanu, zahtevo odbila in prišlo je do balkanske vojne. Prva je

8. oktobra napovedala Črna gora Turčiji vojno in

17. oktobra so sledile ostale zaveznice. Srbi so prodirali po moravsko-vargarski dolini,

23.—24. oktobra pri Kumanovu odločilno premagali glavno turško armado ter nato brez boja zasedli Skoplje. Tačas so porazili Bolgari Turke pri Lozengradu in Ljule-Burgasu ter prodirali proti Carigradu, a oblegati so morali Odrin, dočim so Črnogorci jeli oblegati Skader. V nadaljnjem prodiranju so

4.—6. novembra porazili Srbi bežečo turško armado pri Prilepu, koj nato so Grki obenem z Bolgari zasedli Solun in začeli oblegati Janino. Končni poraz je doživela turška vojska od Srbov

15.—18. novembra pri Bitolju, istočasno so srbske čete po napornem pohodu skozi Albanijo dosegle Sv. Ivan Medovski in Lješ ob Adriji ter

29. novembra zasedle Drač, ki naj bi kot bodoče srbsko pristanišče omogočil Srbiji prost izhod na morje. Toda isti dan se je proglasila neodvisnost Albanije, ki jo je potem izrabila Avstrija. Poražena Turčija je sklenila

3. decembra premirje s sovražniki (razen Grkov) in v Londonu so se pričela mirovna pogajanja, ki jih je končala mladoturška revolucija v Carigradu.

1913, 30. januarja, se je znova začela vojna, boji so se vršili ob Čataldži in na Galipoliju ter pred obleganimi trdnjavami. Prva je padla Janina, nato s srbsko pomočjo

26. marca Odrin in mesec kasneje Skadar, ki so ga velesile že prej prisodile Albaniji. Kljub blokadi obale po vojnih ladjah pa Črnogorci niso opustili obleganja, šele 3 tedne po zavzetju so izročili mesto velesilam.

30. maja se je sklenil mir v Londonu, kjer je Turčija odstopila zaveznikom vse ozemlje zapadno od črte Enos-Midia razen Albanije, iz katere so velesile napravile samostojno kneževino. Tako je bila Srbija odrezana od Adrije in je zahtevala odškodnino v Makedoniji, ki so si jo vso lastili Bolgari. Ne da bi počakali razsodbe ruskega carja, so

29. junija Bolgari nenadno napadli Srbe na Bregalnici, a bili so poraženi. Srbi in Grki so jih potisnili iz Makedonije, dočim so Romuni prodirali od severa in Turki zavzeli zopet Odrin. Bolgarija je morala skleniti

10. avgusta mir v Bukureštu, kjer so dobili Srbi severno Makedonijo, Grki pa južno s Solunom, Rumuni del Dobrudže in Turki Odrin. Črna gora je dobila zapadni del Novega Pazarja in Metohije ter nekaj ozemlja ob severni meji Albanije. — Veliki uspehi Srbije so dvignili njeno samozavest, a tudi zavest edinstva med Jugoslovani v Avstro-Ogrski, ki so pričakovali osvobojenja od Srbije. Da bi jo uničila, preden si opomore od prestanih vojen, je Avstro-Ogrska izrabila sarajevski atentat ter napovedala Srbiji vojno, iz katere je nastala svetovna vojna.

36. Osvobojenje in zedinjenje.

1914, 28. junija, je ustrelil Gavrilo Princip v Sarajevu avstrijskega prestolonaslednika Franca Ferdinanda in njegovo soprogo. Avstro-ogrsko vlada je dolžila Srbijo sokrivde ter ji

23. julija izročila ultimatum, čigar zahteve je Srbija sprejela, kolikor niso kršile njene državne suverenosti. Kljub posredovanju velesil je nato

28. julija Avstro-Ogrska napovedala vojno Srbiji, kateri sta se pridružili Črna gora in Rusija, nato še Francija, Belgija in Angleška, dočim je bila na strani Avstro-Ogrske Nemčija in kasneje Turčija. Avstrijci so čez Drino in Savo vdrli v Srbijo, a

17.—20. avgusta so bili na Ceru in ob Jadru poraženi ter vrženi nazaj, Srbi so pa celo prodrli v Srem in blizu Sarajeva. Novo ofenzivo so začeli Avstrijci v novembru ter zasedli severozapadno Srbijo in celo Beograd, toda že

3.—6. decembra so bili na Suvoboru poraženi in morali zapustiti Srbijo in Beograd. Pod vtisom te zmage je

7. decembra izjavila srbska vlada v narodni skupščini v Nišu, da je postala vojna »borba za osvobojenje in ujedinjenje vseh še nesvobodnih bratov Srbov, Hrvatov in Slovencev«. Toda ententa (Anglija, Francija, Rusija) je pridobila za zaveznico še Italijo ter ji

1915, 26. aprila, v londonskem paktu obljubila poleg Južne Tirolske tudi Primorsko z Idrijo in Vipavo ter severno Dalmacijo z otoki. Proti tem zahtevam Italije so nastopili jugoslovanski politiki, ki so bili ob izbruhu vojne odšli iz Avstro-Ogrske ter

1. maja ustanovili v Londonu Jugoslovanski odbor pod predsedstvom Dr. Ante Trumbića, ki je propagiral v zapadni Evropi in Ameriki osvoboditev avstro-ogrskih Jugoslovanov. Organizirale so se dalje dobrovoljske legije, ki so se borile v ruski in srbski, kasneje tudi italijanski armadi. Kajti

24. maja so začeli vojno Italijani, a niso dosegli nikakih uspehov in mnogo slabejše avstrijske čete so jih zadržale ob Soči. Radi pomanjkanja živeža in sirovin sta Avstro-Ogrska in Nemčija morali doseči preko Balkana zvezo s Turčijo ter sta zato pridobili z obljubo srbskega ozemlja zase Bolgarijo.

6. oktobra so začeli Nemci in Avstrijci veliko ofenzivo v Srbijo in čez tri dni zavzeli Beograd. Srbi so se morali premoči umikati proti jugu, a tu so jih

14. oktobra od strani napadli Bolgari ter jim zaprli pot. Srbska vojska je morala nato v najhujši zimi preko divje Albanije k Adriji, odkoder so jo zavezniki prepeljali na otok Krf, ki je postal tudi sedež srbske vlade. V tej zimi so Avstrijci zasedli tudi Črno goro in

1916, 13. januarja, je kapituliral kralj Nikola, v strahu za svoj prestol, ter odšel na Francosko, kjer je leta 1921. umrl. Reorganizirano srbsko vojsko so v poletju prepeljali na solunsko fronto, kjer je začela ofenzivo proti Bolgarom in po zmagi na Kajmakčalanu

6. novembra zavzela Bitolj in s tem osvobodila prvi kos domovine. — Med tem je v Avstriji vsled absolutističnega režima, ki je preganjal zlasti Čehe in Jugoslovane, nezadovoljnost naraščala, socialist Dr. Adler je ustrelil ministrskega predsednika Stürgha in ko je

21. novembra umrl cesar Franc Jožef I., je njegov naslednik Karel I. s separatnimi mirovnimi ponudbami in popuščanjem hotel rešiti prestol. Zato je bil pod vtisom zmagovite ruske revolucije (marca 1917) in vojne napovedi ameriških Združenih držav (aprila 1917) prvič v vojni sklican avstrijski državni zbor, kjer so

1917, 30. maja, jugoslovanski poslanci, združeni v Jugoslovanskem klubu pod vodstvom Dr. Antona Korošca in Dr. J. E. Kreka zahtevali v majski deklaraciji združitev vseh ozemelj monarhije, kjer prebivajo Slovenci, Hrvatje in Srbi, v samostojno državno telo pod žezlom habsburške dinastije. Za deklaracijo so se izjavile občine in razne organizacije, pridružili so se ji tudi bosanski Srbi in Hrvati ter Starčevićeva stranka v hrvatskem saboru. Končno je jela tudi ogrska vlada popuščati in imenovala hrvatskim banom člana koalicije Antona pl. Mihanovića.

20. julija se je pa sklenila med srbsko vlado in Jugoslovanskim odborom na Krfu krfska deklaracija (krfski pakt), kjer se po načelu samoodločbe narodov zahteva združenje vseh Srbov, Hrvatov in Slovencev v svobodno nacionalno državo, ki naj bo parlamentarna monarhija pod dinastijo Karadjodjevičev z imenom kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev. V nji bodo enakopravna vsa tri imena, obe pisavi in vse tri konfesije, ustavo pa bo izdelala konstituanta s kvalificirano večino.

11. avgusta se je izjavil za krfsko deklaracijo tudi črnogorski »Odbor za narodno združenje« v Parizu pod predsedstvom Andrije Radovića.

9. oktobra je umrl v Št. Janžu na Dolenjskem Dr. J. E. Krek.

1918, 8. januarja je predsednik ameriške Unije Woodrow Wilson označil v 14 točkah vojne cilje Amerike, med temi zahteva 10. točka »svobodno priliko za avtonomen razvoj« avstro-ogrskih narodov.

29. in 30. junija se je ustanovila v Ljubljani iz prejšnje »narodne stranke« na Štajerskem in »narodno-napredne stranke« na Kranjskem »Jugoslovanska demokratska stranka« pod vodstvom Dr. Iv. Tavčarja.

16. in 17. avgusta se je osnoval v Ljubljani pod predsedstvom Dr. A. Korošca Narodni svet iz zastopnikov vseh strank Slovenije in Istre, da vodi vse priprave za ustanovitev jugoslovanske države. V bojih

14.—20. septembra sta srbska vojska in jugoslovanska divizija dobrovoljcev prodri bolgarsko fronto pri Solunu ter prodirali na sever, nakar je

26. septembra Bolgarija prosila za mir; ker so bili tudi Nemci na zapadni fronti poraženi, so

3. oktobra prosile tudi Avstro-Ogrska, Nemčija in Turčija Wilsona miru na podlagi njegovih 14 točk. Nato se je

6. oktobra ustanovilo v Zagrebu Narodno veće SHS za vse avstro-ogrške Jugoslovane (predsednik Dr. Anton Korošec).

18. oktobra je odgovoril Wilson Avstro-Ogrski, da ne priznava več samo avtonomije Čehoslovakov in Jugoslovanov za podlago miru, ampak naj ti sami odločijo o svoji bodočnosti.

19. oktobra je Narodno veće razglasilo, da zahteva združenje vsega naroda SHS na vsem njegovem ozemlju ne glede na kakršnekoli pokrajinske in državne meje v enotno, popolnoma suvereno državo.

28. oktobra je Avstro-Ogrska odgovorila Wilsonu, da sprejema njegov pogoji in s tem prenehala obstojati. Naslednji dan

29. oktobra je Narodno veće prevzelo najvišjo oblast na jugoslovanskem ozemlju bivše Avstro-Ogrske ter proglasilo samostojno državo Slovencev, Hrvatov in Srbov, ki se hoče združiti s Srbijo in Črno goro. Hrvatski sabor je soglasno ukinil vsako državnopravno razmerje med Hrvatsko, Slavonijo in Dalmacijo ter Ogrsko in Avstrijo.

31. oktobra se je sestavila prva narodna vlada za Slovenijo pod predsedstvom Josipa Pogačnika.

1. novembra je vkorakala zmagovita srbska vojska v Beograd.

9. novembra so na konferenci v Ženevi sklenili predsednik srbske vlade N. Pašić z zastopniki srbske narodne skupščine ter zastopniki Narodnega veća in Jugoslovanskega odbora, da Srbija prizna Narodno veće kot vlado države SHS in da se osnuje ministrstvo za skupno državo, sklenili so dalje protest proti italijanski okupaciji in združitvev s Črno goro. Ta ženevski pakt pa ni bil odobren od srbske vlade in tudi zavezniki niso priznali Narodnega veća, Italija je nasprotno zasedala jugoslovansko ozemlje, ki so ga ogrožali tudi Nemci in Madžari. Zato je na predlog dalmatinske in bosansko-hercegovske vlade

24. novembra sklenilo Narodno veće združitvev države SHS s Srbijo in Črno goro ter pooblastilo v to 28 delegatov. Naslednji dan

25. novembra je sklenila narodna skupščina za Vojvodino v Novem Sadu zedinjenje Vojvodine s Srbijo.

26. novembra pa je velika narodna skupščina v Podgorici odstavila kralja Nikolo I. in njegovo rodbino ter proglasila združitvev Črne gore s Srbijo. Slednjič so bili

1. decembra v Beogradu sprejeti delegati Narodnega veća od regenta Aleksandra, ki je v imenu kralja Petra slovesno proglasil »združitvev Srbije s pokrajinami neodvisne države Slovencev, Hrvatov in Srbov v enotno kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev.«

37. Početki nove države.

1918, 20. novembra se je sestavilo prvo ministrstvo iz zastopnikov vseh strank pod predsedstvom **Stojana Protića**, ki je začasno določilo novi državi zastavo (belo-modro-rdečo) in grb (dvo-glavi beli orel) ter izenačilo koledar.

29. decembra je srbska narodna skupščina v zadnji seji ratificirala 1. decembra izvršeno ujedinjenje.

1919, 16. marca, je bilo otvorjeno v Beogradu začasno narodno predstavništvo 296 članov, imenovanih od posameznih političnih strank, ki naj bi do sestanka konstituante nadomeščalo parlament.

23. julija je izšel zakon o ustanovitvi univerze v Ljubljani. — Protićevi koncentracijski vladi je sledila

16. avgusta koalicijska vlada demokratov in socialistov pod predsedstvom **Ljube Davidovića**.

10. septembra je bil podpisan z republiko Avstrijo mir v **St. Germainu**, ki je določal za srednji in južni del Koroške plebiscit po preteku enega leta.

27. novembra je bil podpisan z **Bolgarijo** mir v **Neully-u** z mejnimi popravami v korist naši državi ob dolnjem Timoku, pri Caribrodu, Bosiljgradu in Strumici.

1920, 19. februarja, se je sestavila nova koalicijska vlada radikalov, hrvatskega Narodnega kluba in Jugoslovanskega kluba pod **Stojanom Protićem**, a že

17. maja je prevzel vlado **Dr. Milenko R. Vesnić** s širšo koalicijo, v kateri so bili tudi demokrati.

4. junija je bil podpisan z **Madžarsko** mir v **Trianonu**.

26.—29. junija je obiskal regent **Aleksander Slovenijo**, sprejet z velikim sijajem.

10. oktobra se je izvršil plebiscit na **Koroškem** neugodno za našo državo in **Celovška kotlina** je pripadla Avstriji.

12. novembra se je sklenila z Italijo pogodba v Rapallu, ki je določila nam krivično mejo proti Italiji ter ustvarila samostojno državo Reko.

28. novembra so se vršile volitve v ustavotvorno narodno skupščino, ki je štela 419 poslancev.

1921, 1. januarja je prevzel vlado Nikola Pašić s koalicijo radikalov in demokratov.

14. januarja je bilo otvorjeno zasedanje ustavotvorne skupščine.

31. januarja se je izvršilo prvo ljudsko štetje v novi državi, ki ima 12,017.323 prebivalcev.

26. marca so vstopili v vlado še bosanski muslimani in slovenska Samostojna kmetijska stranka.

28. junija je bila v konstituenti sprejeta »vidovdanska«
ustava z 223 glasovi proti 35 ob odsotnosti 161 poslancev. Ko je naslednji dan

29. junija regent Aleksander prisegel na ustavo, je bil poizkušen nanj atentat od komunista Stejića.

21. julija je pa komunist Alijagić v Delnicah ustrelil notranjega ministra Milorada Draškovića. Vlada je zato nastopila proti komunistom.

1. avgusta je bil sprejet »zakon o zaščiti javne varnosti in reda v državi«, mandati komunističnih poslancev so bili razveljavljeni in stranka razpuščena.

16. avgusta je umrl kralj Peter I., ki mu je skupščina v priznanje zaslug dala pridevek »Veliki, Osvoboditelj«. Dotedanji regent Aleksander je postal kralj Srbov, Hrvatov in Slovencev.

1922, 26. aprila sta bila objavljena naredba o razdelitvi države na oblasti (33) ter zakon o oblastni in sreski samoupravi.

8. junija se je kralj Aleksander poročil z rumunsko princezo Marijo.

16. decembra je nastopila samoradikalna vlada pod Nikolom P. Pašićem, ki je razpustila skupščino in razpisala nove volitve.

1923, 18. marca so se vršile volitve v narodno skupščino, ki je štela 312 poslancev in

2. maja je bila obnovljena samoradikalna vlada Nikole P. Pašića.

6. septembra je bil rojen prestolonaslednik Peter.

1924, 27. januarja se je sklenil glede Reke z Italijo sporazum v Rimu, po katerem je pripadla Reka Italiji, sušaško pristanišče (Delta, Baroš) pa naši državi.

27. marca je sestavil Nikola P. Pašić novo vlado z radikali in samostojnimi demokrati pod vodstvom Svetozarja Pribičevića.

27. julija je prevzel vlado Ljuba Davidović z »opozicijskim blokom« (demokrati, bosanski muslimani in Jugoslovanski klub), ki je pa že

15. oktobra podal ostavko, nakar je prišla zopet

6. novembra koalicijska vlada radikalov in samostojnih demokratov (Narodni blok) pod predsedstvom Nikole P. Pašića. Ta je

10. novembra razpustila narodno skupščino in razpisala nove volitve.

1925, 8. februarja so se vršile volitve, ki so prinesle večino Narodnemu bloku.

7. marca se je sešla narodna skupščina, v kateri se je proti Narodnemu bloku združila opozicija v »Blok narodnega sporazuma in seljačke demokracije«.

Trpimirovići.

Trpimir
845—864

Peter	Zdeslav 878—879	Mutimir 892—910
-------	--------------------	--------------------

Tomislav 910—938	Trpimir II. 928—935
---------------------	------------------------

|
Kresimir I.
935—945

Miroslav 945—949	Mihael Kresimir II. 949—969
---------------------	--------------------------------

|
Štefan Držislav
969—995

Svetoslav 995—1000	Kresimir III. 1000—1030	Gojslav 1000—1020
-----------------------	----------------------------	----------------------

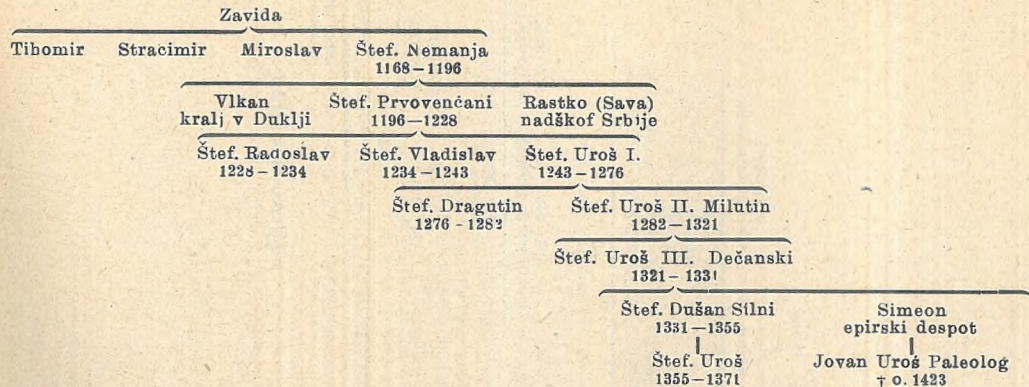
|
Štetan I.
1030—1058

Peter Kresimir IV. 1058—1074	sin N.
---------------------------------	--------

|
Štefan II.
1089—1090

Nemanjići.

Kotromanići.

Prijezda I.
1250—1287

Prijezda II. 1287—1290	Štefan Kotroman 1290—1302 s. Elizabeta, hći Štef. Dragutina
---------------------------	---

Štef. Kotromanić
1323—1353

Vladislav
s. Jelena Šubić

Ninoslav
|

Elizabeta
s. Ludovik
Veliki

Katarina
s. Herman I.
Celjski

Štef. Tvrtko I. Vuk
1354—1391
|

Štef. Dabiša
1391—1395
s. Jelena Gruba
1395—1398

Štef. Ostoja
1398—1404
in 1408—1418

Štef. Tvrtko II.
1404—1408
in 1421—1443

Štef. Ostojić
1418—1421

Radivoj

Štef. Tomaž
1443—1461
|

Štef. Tomašević
1461—1463

Celjani.

Ulrik Sovneški
s. Katarina Heunburg

Friderik Sovneški
grof celjski 1341—1360

Ulrik I. 1360—1369
2. s. Adelhajda Ortenburg

Herman I. 1369—1385
s. Katarina Kotromanić

Viljem † 1392
s. Ana Piast

Herman II. 1385—1434
s. Elizabeta Schaunberg

Ana † 1416
s. Vladislav Jagelo
kralj poljski

Friderik II. 1434—1454
1. s. Elizabeta Frankopan † 1422
2. s. Veronika Deseniška † 1428

Herman III † 1426

Barbara † 1451
s. cesar Sigmund Luksemb. † 1437

Marjeta † 1480

Ulrik II. 1454 - 1456
s. Katarina Branković † 1496

Elizabeta † 1442
s. Albreht II. Habsb. † 1439

Ladislav Posmrtnik † 1457

Karadjordjevići.

Peter † o. 1787

|

Karadjordje Petrović
1804—1813. † 1817

|

Aleksander Karadjordjević
1842—1858, † 1885
s. Persida Nenadović

|

Peter I. * 1844
1903—1921
s. Zorka, hći Nikole I. Črnog.
* 1864 † 1890

Arzen * 1859
s. Aurora kneginja Demidov

|

Pavle * 1893

|

Jelena * 1884
s. Jovan Konstantinović
Romanov † 1918

Milena * 1886
† 1887

Djordje * 1887

Aleksander * 1888
regent od 1914, kralj od 1921
s. Marija Hohenzollern * 1899

|

Vsevolod * 1914

|

Peter * 1923

Osebno in stvarno kazalo.

Kratice:

b. = bitka	kr. = kralj (-ica)
c. = car, cesar (-ica)	m. = mir
k. = knez	sl. = sledeče strani

A.

Aachen m. 7	aneksija Bosne in Hercegovine 67, 84
Adalbero Epenštajnski 10, 16	Angora b. 33
Agron 2	Anti 4
Albanci 5, 47	Anžuvinci 28
Albanija 26, 85, 87	Aquileia 2
albertinska vrsta 18	Arabci 9, 53
Albreht I. 17	Arbanasi 5
— II. 18	Ardieji 1
— III. 18	Aromuni 6
— kr. hrv. 29	Arpadovci 19
Aleksander I. kr. S. H. S. 84, 90 sl.	Arsenij III. Čarnojevič 47
— Karadjordjevič 59	— IV. Jovanović 49
— Obrenović 76	Atila 3
Aleksij I. Komnen 19	Atos 24
Almoš 17, 19	Auersperg 81
Altomanoviči 27	Augsburg b. 10
Andechs-Meran 11, 20	Autarijati 1
Andrej I. 20	Avari 5, 6
— II. Benečan 21	Avstrijsko Primorje 46, 51
— Turjaški 42	avtonomaši 68

B.

- Babenberžani 10, 11
 Babonići 20
 babuni 22
 Bach 64
 Badeni 82
 Bajazit 27, 33
 bakrena doba 1
 Bakunin 62
 balkanska vojna 84
 Balšići 27
 bamberski škofje 10
 Banjaluka 40, 65
 Banska Krajina 42
 Bar 14
 Barbara Celjska 36
 Bastarni 4
 Bathány 62
 Baton 2
 Bavarci 5, 6, 10
 Bećir-paša 56
 Bedeković 70
 Bela I. 19
   — II. 20
   — III. 20, 23
   — IV. 11
 Belasica b. 13
 Belcredi 69
 Beljak 10, 18
 Beograd 2, 29, 30, 34, 47,
   m. 49, 52, 57, 73, 87, 90
 Berislavići 35
 Bernard Španhajmski 11
 Bertrand 55
 Beust 69
 Bihać 1, 42
 Bileća b. 27
 Biograd 15, 17, 19
 Bitolj 85, 88
 Blatograd 8
 Bled 10
 Bleiweis 61
 Bodin 14
 bogomili 21 sl.
 Bohinj 10
 Bohorič 44
 Boka Kotorska 54, 72
 Bolgari 5, 7, 12 sl., 25, 74
 Bolgarija 75, 76, 87, 89, 91
 Borić 22
 Borna 7
 Borut 6
 Bosna 21 sl., 31 sl., 65 sl.
 Branimir 9
 Brankovići 27, 33 sl., 47
 Bratislava gl. Požun
 Bratulić 44
 Bregalnica b. 86
 Brenner 44
 Brežice b. 38
 bribirski knezi 20
 Brigido 52
 briksenski škofje 10
 brižinski škofje 10
 bronasta doba 1
 bruška pacifikacija 43
 Budački b. 42
 Budim 47, 64
 Bukovački 46
 Bukurešt m. 57, 76, 86
 Butmir 1

C.

Caharija 13
 Campo Formio m. 54
 Carigrad 5, 34
 carinska vojna 84
 Cavtat 2, 53
 Celeia 2
 Celje 35, 82
 celjski grofje 35 sl.
 Cer b. 86
 Cezar G. J. 2
 Cincari 6
 Cincar-Marković 77
 Ciril in Metod 8
 Corcyra nigra 2
 Crnojevići 39
 Cuvaj 79

Č.

Čakovac 2
 Časlav 13, 15, 21
 Černjajev 74
 Černomen (Čirmen) b. 27
 Čista stranka prava 78
 čitalnice 80
 Črna gora 39, 71 sl., 84, 87, 90
 Čuprilić 45

Ć.

Ćele-kula 57

D.

dahije 56
 Dakija 3
 Dalmacija 3, 7, 15, 19, 28,
 29, 48, 54, 64, 68
 Dalmat. Hrvatska 7 sl.
 Dalmatin 44

Danilo I. 72
 Danilo Petrović Njeguš 40, 71
 Dardani 1
 Davidović 91, 93
 Deák 62
 Dečani 25
 delegaciji 69
 Deligrad b. 57
 Delmati 1
 Delminium 2
 Derenčin 30
 Derendingen 44
 Desa 23
 despoti 33 sl.
 dež. zbor kranjski 80, 82, 83
 Dimotika b. 26
 Dioklitija 12
 Dionizij Starejši 2
 Djakovo 22
 Djordje 84
 Dmitar Zvonimir 16
 Dobrač 18
 Doclea 3
 Dolnja Panonija 7
 Domagoj 9
 Donji kraji 32
 Doža Jurij 37
 Drač 19, 85
 Draga Mašin 76
 Drašković Janko 60
 — Milorad 92
 Družba sv. Mohorja 80
 dualizem 69
 Dubica b. 30
 Dublje b. 58
 Dubrovnik 9, 53 sl.

Duklja 12, 14, 23, 24

Dukljan 3

Dunaj 40, 47, 61, 63

E.

eksarhat bolg. 74

Elizabeta Frankopanska 36

— Kotromanička 23, 28

Emerik 20

Emona 2

Epenštajnci 10, 11

Epidaurus (-m) 2, 53

Epir 26

Ercegnovi 32

Erih 7

Ernest Železni 18

Evgen Savojski 48

F.

Ferdinand I. 40, 41

— II. 44

— III. 45

— V. 60

Ferhad-paša 42, 65

Ferhadija 65

Filipović 67

Franc I. 54

Franc Ferdinand 86

— Jožef I. 64, 88

Frank 78

Frankopani 20, 30, 46

frankovci 78

Freising 10

Friderik I. Barbarossa 11, 24

— II. Bojeviti 11

Friderik I. Celjski (Sovneški) 35

— II. Celjski 36

— III. c. 19, 36, 37

Friedjung 79

Furlanska grofija 6, 7, 11

G.

Gaj 60

Galipoli 26

Garašanin 59

Gazi Husrev-beg 30, 65

Gejza I. 19

Gentij 2

Glasinac 1

Gojslav 16

Golubac 33

Goluchowski 68

Gorazd 6

Goriška grofija 11, 19

Gorjan b. 35, 40

Gornja Mezija 3

Gospa Sveta 6

Gozvin 8

Goti 3, 4

Gračanica 25

gradišča 1

Gradišćanska 19

Gradiška 1

Grahovo 72

Gregor VII. 14, 16

Gregorič 38

Grki 2, 84 sl.

Grocka b. 49

Gruber 51

Gubec 38

gubernij 49, 51, 56
 guvernadur 71, 72
 gvardija 72

H.

Habsburžani 17 sl., 40 sl.
 Hadži Loja 67
 Hafis-paša 57
 hallstattska doba 1
 Hasan-paša 42
 hatišerif od Gilhane 65
 Heraklij 5
 Herbart Turjaški 42
 herceg 21, 32
 Hercegovina 32, 65 sl.
 Herman I. Celjski 35
 — II. Celjski 29, 32, 36
 Hilandar 24
 Histri 1
 Hohenwart 70, 81
 Honorij 3
 Hotimir 6
 Hren 44
 Hrvatska stranka prava 78, 83
 — pučka napred. str. 79
 Hrvoje Vukčić 29, 31
 Hum 12
 Huni 3, 4
 Hunyady Ivan 29, 34
 — Ladislav 36
 Husejin-kapetan Gradašćević
 65
 Husrev-beg 30
 Hvar 2

I.

Ičkov mir 57
 Idrija 19
 Iliri 1
 Ilirija 56
 Ilirska stranka 60
 ilirska dvorna pisarna 50, 53
 Ilirske narodne novine 60
 Ilirske province 55
 Innichen 6
 Inocenc III. 22, 24
 Issa 2
 Istra 2, 3, 6, 10, 54 sl.
 Istrska grofija 11
 — marka 11
 Ivan Vetrinjski 18
 Ivaniš Korvin 30
 Ivankovac b. 57

J.

Jadar b. 86
 Jadera 3
 Jagelovići 29, 30
 Jajce 30, 40
 janičarji 56, 65
 Janina 85
 Japodi 2
 Jelačić 62 sl.
 Jelena kr. hrv. 16
 — Gruba 31
 — Zrinska 45
 Jelisava gl. Elizabeta
 jezuiti 44
 Joanikij 26
 Josip I. 48

Josip II. 51
 Jovan Nenad 38
 Jovanović 67
 Jugosl. demokratska str. 89
 Jugoslovanski klub 88, 91, 93
 Jugoslovanski odbor 87
 Jugosl. socialno-demokratska
 str. 83

Jurišić 40
 Justin I. 4
 Justinijan I. 3, 5

K.

Kacijanar 40
 Kačanik b. 47
 Kačići 20
 Kadolah 7
 Kajmakčalan b. 87
 kamena doba 1
 Kanalska dolina 10
 Kapistran 34
 Karadjordje 56 sl.
 Karadžić 60, 72
 Karantanija 10
 Karantanska marka 10
 Karel I. kr. hrv. 28

— I. c. 88
 — VI. c. 48
 — Drački 28
 — Lotrinški 47
 — Martel 21
 — Štajerski 41
 — Robert 21
 — Veliki 6

Karlman 9
 Karlovec 42

Karlovec m. 48, 62
 Katarina Brankovička 36
 — Frankopanska 45
 — Kotromanička 35
 kataster terezijanski 50
 — jožefinski 52
 Katoliško-narodna str. 82
 katoliški shod I. 82
 Kazimir Veliki 28
 Kelti 1
 Khuen-Héderváry 78
 Kisek 40
 Klis 8, 40
 Ključ 33
 Kmetijska družba 50, 60
 kmetska odveza 63
 kmetski upori 37 sl.
 Kničanin 59
 Knin 9, 30
 koalicija hrv.-srb. 79
 Kobarid 1
 Kocelj 8
 Koča Andjelković 52
 Kočevsko 18
 Kočina krajina 52
 Koloman 17, 19
 kongres dunajski 56
 — berlinski 66, 73, 75
 — slovanski 62
 konkordat 64
 Konstantin 8
 konvencija akermanska 58
 — v Budimpešti 74
 — carigrajska 67
 — tajna 75
 Korčula 2, 15

- Korošec 88, 89
 Koroška 10 sl., 18, 91
 Kosovo 14, 27, 34
 Kossuth 61, 62, 64
 Kostolac 3
 kraljevski svet 50
 kralj. svobodna mesta 21, 50
 Kranjska 11, 17 sl.
 Krapina 1, 37
 Krbava 1, 30, 40
 Krek 88
 kresije 49
 Kresimir I. 15
 Kresimir III. 16
 Krf 87
 krfski pakt 88
 krimska vojna 59
 Krivošije 67
 Krk 30
 Kromežič 63
 kronski distrikt 50
 krški knezi 20
 Krško 37
 Kruci 47
 Krušedol 35
 Kruševac 27, 33
 Kudlich 63
 Kulin 22
 Kumanovo b. 84
 Kupinovo 35
 Kvaternik 69, 70
- L.
- Ladislav kr. ogr. 16
 — I. 19
 — II. 20
- Ladislav III. Kumanec 21
 — Neapoljski 29
 — Posmrtnik 29, 36
 Lamberg grof 63
 — Žiga 37
 Langobardi 5
 Lastovo 15, 53
 latenska doba 1
 Latini 6
 Lavantinska dolina 10
 Lazar Hrebeljanović 27
 Leopold I. 45
 — II. 52
 — III. 18
 Leopoldinska vrsta 18
 Ljburni 1
 Lippay 45
 Lješ 85
 Ljubljana 11, 32, 37, 43, 52,
 55, 80, 91
 Ljubljansko barje 1, 51
 ljublj. jugosl. program 70, 81
 Ljudemisl 7
 Ljudevit Nemški 7
 — Posavski 7
 Ijule Burgas b. 85
 London m. 85
 londonski pakt 87
 Lozengrad b. 85
 Loznica b. 57
 Lož 18
 Ludovik I. Veliki 23, 28, 53
 — II. 30
 — XIV. 45 sl.
 — della Torre 18
 Lychnidus 3

M.

Mačva 25 sl., 33
 Madžari 8, 10, 60 sl., 77 sl.
 madžaroni 60, 69
 Mahnič 82
 Majnhard IV. 17
 majska deklaracija 87
 Makarij 41
 Makedonija 3, 13, 25, 74, 85
 Maksimilijan I. 19
 — II. 41
 malkontenti 47
 Marija kr. hrv. 28
 — kr. S. H. S. 92
 — Terezija 49
 Marko »kraljević« 27
 Marković 75
 Marmont 55
 Masaryk 78
 Matej Ninoslav 22
 Matica Ilirska 60
 — Slovenska 80
 — Srbska 60
 Matija Korvin 30, 34
 Matija II. 44
 Mažuranić 69, 77
 Medjimurje 36, 41, 68
 Metlika 11, 18
 Metod 8
 Metternich 59
 Metulum 2
 Mihael kr. v Duklji 14
 — Kresimir II. 15
 Mihanović 88
 Mileševo 25, 31

Milica 27
 Miloš Obilić 27
 — Obrenović 58, 73
 Milutinović 72
 Miroslav 15
 Mislav 8
 Mišar b. 57
 Mitrovica 3
 Mljet 54
 Modest 6
 Mogaić 38
 Mohač b. 31, 47
 Mohamed II. 33, 34
 Mohi b. 20
 Mokronog 1
 Mongoli 20, 33
 mostišča 1
 Mrazović 77
 Mrkonjić 66
 Murat 27
 Mutimir k. hrv. 9
 — Raški 12

N.

Nádasdy 45
 nagodbe 69, 70
 Naissus 3
 Napoleon 54
 Naprej 80
 Narodna stranka 60, 68, 77
 Narodne novine 60
 Narodni klub 91
 — svet 89
 Narodno veće 89
 Narodno-napredna str. 82, 83
 nasadisti 35

Nedelišće 43
 Nelipić 28
 Nemanjići 23 sl.
 neolitska doba 1
 Neretljani 8, 12, 16
 Neully m. 91
 Nezavisna narodna str. 77
 Nikola I. 72, 73, 87
   — Iločki 30
 Nikopolj b. 29, 33
 Nin 7
 Niš 1, 3, 24, 27, 47, 75, 87
 Njeguši 71 sl.
 Norijci 2
 Norik 2
 Normani 14, 16, 53
 Notranja Avstrija 18, 80
 Novaković 84
 Novice 60
 Novi krajevi 75
 Novi pazar 67
 Novi Zrin 45
 Novo mesto 18

O.

Obrenovići 58, 59, 73 sl.
 Obri 5
 Odrin 42, 58, 75, 85
 Oglej 2
 Ohrid 13
 Oktavijan 2
 oktobrska diploma 68, 80
 Olivijera 27
 Omer-paša Latas 66
 Omiš 20
 Orašac 56

Ortenburžani 18, 35, 36
 Osijek 1, 40, 45
 Otočac 1
 Otokar II. 11, 17
 Oton I. 10
   — II. 10

P.

Pákozd b. 63
 Palacký 62
 paleolitska doba 1
 Panonija 2
 Panonska Hrvatska 6, 14
 pariški m. 59
 Pasanec 38
 Pašić 75, 76, 92, 93
 patareni 22
 patent februarski 68
   — robotni 51
   — tolerančni 51
 patriarhi oglejski 6, 7, 11, 18
   — srbski 26, 41, 47, 49,
   62
 Pavel Bakić 35
   — Branović 13
 pavlikijani 22
 Pazinska grofija 18
 Peć 41, 47, 49
 Pejačević Ladislav 77
   — Teodor 78
 Pelješac 53
 perjaniki 72
 Pešta 60, 64
 Peter c. bolg. 13
   — kr. hrv. 17
   — Deljan 14

Peter Gojniković 13
 — Karadjordjević 84, 92
 — Kresimir IV. 16
 — II. Orseolo 15
 — I. Petrović 72
 — II. Petrović 72
 Petrinja 42
 Petronijević 59
 Petrova gora 17
 Petrovaradin b. 48
 Pharus 2
 Piccolomini Enej Silvij 37
 Piccolomini general 47
 Pij II. 37
 Piročanac 75
 Pivka 18
 plebiscit na Kor. 91
 Pleterje 36
 Plevna 75
 Pločnik b. 27
 Poetovio 2
 Pokupska Krajina 42
 pomnoženi drž. svet 68
 Popečiteljstvo 57
 Posavska Hrvatska 6, 14
 Postojna 18
 Poža 22
 Požarevac m. 49
 Požega 40
 Požun 47, 54, 59 sl.
 pragmatična sankcija 48
 prazgodovinska doba 1
 Praviteljstvujuščij sovjet 57
 Prebegi 45
 Preobraženska skupščina 73
 Pribičević 93

Pribina ban hrv. 15
 — grof 7
 Prijezda 23
 Prilep 27, 85
 Primorska Hrvatska 7 sl.
 Princip 86
 Prizren 26, 47
 prosvetljeni absolutizem 49
 protestantizem 43
 Protić 75, 76, 91
 Ptuj 2, 29
 Ptujaska marka 10, 11
 punti 37
 R.
 Radikalna stranka 75 sl., 91 sl.
 Radović 89
 Ragusium 53
 Rajačić 62
 Rákóczy 45, 48
 Rakodeczay 79
 Rakovička buna 70
 Rama 19, 22
 Ramberg 78
 Rapallo 92
 Rascija 24
 Rastko 24
 Rašica 43
 Raška 12, 14, 23
 Ratimir 7
 Rauch Levin 70
 — Pavel 79
 Ravbar 37
 reformacijske komisije 44
 regnikolarne deputacije 69

Reka 19, 46, 49, 51, 64, 70,
92, 93

Resava 33

reški provizorij 70

reška resolucija 79

revizija nagodbe 71

revolucija februarska 61

— marčna 61

— oktobrska 63

— ruska 88

Rimljani 2, 3

Rimski katolik 82

rimski sporazum 93

Ristić 74, 76

Ritter - Vitezović 48

Romani 6

Rudolf Habsburški 17

Rudolf II. 42

— IV. Ustanovnik 18

S.

Salona 3, 5

Samo 5

samostalci (srb.) 76

Samostalna stranka (hrv.) 69

Samuel 13

San Stefano m. 66, 75

Sandalj Hranić 32

Sarajevo 65, 66, 86

Sava sv. 24, 42

— Petrović 71

Savinjska marka 11

Schmerling 68

Schönbrunn m. 55

Scupi 3

Segedin m. 34

Segestika 2

Selim III. 56

Senta b. 48

septemberski manifest 69

serdari 71

Sibinjanin Janko 29

Sigehard 11

Siget 41

Sigmund 29, 32, 36

Simeon c. bolg. 13 sl.

Sinan-paša 42

Singidunum 2, 3

Siniša (Simeon) 26

Sirmium 2, 3. 5

Sisak 2, 7, 42

Siscia 2

Skadar 2, 14, 85

Skenderbeg 39

Skerlec 80

Skiti 4

Skoplje 3, 25, 47, 85

Skordiski 2

Skradin 30

Slankamen b. 48

Slavac (Slavić) 16

Slivnica b. 76

Slovenec 80, 81

Sloveni 4

Slov. ljudska stranka 83

Slovenska marka 11, 17

Slovenski narod 81

Smederevo 33, 34

Sobieski 47

Sokol 80

Soli 23, 25

Solin 3

Solun 85, 87
 Sovnek 35
 Split 5, 14, sl.
 Spodnja marka 11
 Srebrenica 33, 34
 Srebrenik 30
 Srem 7, 13, 20, 48
 St. Germain m. 91
 Starčević 69, 78
 staroradikali 76
 Stobi 3
 Stranka prava 69
 Stremayr 82
 Strossmayer 68
 Stubiško polje b. 38
 Studenica 24
 Suhi Kruti b. 17
 Sulejman II. 30, 40, 41
 Supilo 79
 Suvobor b. 86
 Svačići 20
 Sveta liga 47
 Sv. Lucija 1
 Sv. Peter pod Sv. gorami b. 38
 svetoandrejska skupščina 59
 Svetoslav 15
 Svištov m. 53, 56

š.

Šabac 34
 šajkaši 35
 Šibenik 19
 Šišman 13
 Škofja Loka 10
 Šmihel 1
 Španhajmi 11, 12

Št. Gotard b. 45
 Štajerska 10, 11, 17
 Štefan I. 16
 — II. 16
 — III. 19
 — IV. 20
 — VI. 21
 — Dabiša 31
 — Dragutin 25
 — Držislav 15
 — Dušan 26
 — Kotroman 21, 23
 — Kotromanić 23, 28
 — Lazarević 33
 — Mali 71
 — Nemanja 23
 — Ostoja 31
 — Ostojić 32
 — Prvovenčani 24
 — Radoslav 25
 — Tomaž 32
 — Tomašević 32, 34
 — Tvrtko I. 31
 — — II. 32
 — Uroš c. srb. 27
 — Uroš I. kr. srb. 25
 — — II. Milutin 25
 — — III. Dečanski 25
 — Vladislav 25
 — Vojislav 14
 — Vukčić 32
 študijski fond 50
 študijska knjižnica 51
 Šubići 20, 21, 28
 Šupljikac 62

T.

Taafe 82
 tabori 81
 Tahi 38
 Takovo 58
 talijanaši 68
 Tasilo II. 6
 Tatari 20, 33
 Tattenbach 46
 Tavčar 89
 Tavriski 2
 temišvarski sabor 52
 Teoderih Veliki 3
 Teodozij 3
 Tesalija 26
 Teuta 2
 Thurn 46
 Tiberij 2
 Tihomir 23
 Tilža m. 55
 Timočani 7
 timočka buna 75
 Timurlenk 33
 tivolska resolucija 83
 tolminski punt 39
 Tomašić 79
 Tomislav 14
 Topal-Šerif-Osman-paša 66
 Tököly 47
 Tračani 1
 Tragurium 2
 Trajan 3
 Travnik 65
 Travunija 12
 Trebinje 12, 14, 24, 31
 trializem 83

Trianon m. 91
 Tribali 1
 Trogir 2, 7
 Trpimir 9
 Trpimir II. 15
 Trst 18, 49, 55
 Trubar 43
 Trumbić 87
 Tübingen 43
 Turin m. 28

U.

Udbina b. 30
 Uglješa 27
 Ulcinj 73
 Ulrik I. Celjski 35
 Ulrik II. Celjski 36
 Ulrik III. Španhajm 12
 Ungnad 43
 unionisti 69
 Urach 43
 Uskoki 45
 Usora 23, 25
 ustava decembrska 81
 — oktrohrana 64
 — sretenjska 58
 — turška 58
 — vidovdanska 92
 ustavobranitelji 59
 ustavodaj. drž. zbor 61, 63, 64
 ustavotvor. nar. skupščina 92
 ustoličenje kor. vojvod 18, 19

V.

Vače 1
 Valuk 5

Varaždin 36, 42
 Varna b. 29, 34
 Varvarin b. 57
 Vasilij I. 9
   — II. 13, 15, 21
   — Petrović 71
 Vašvar m. 45
 Vega 52
 Velbužd b. 25
 veleizdajn. proces 79
 velika seoba 47
 Velika Kaniža 42
 Veliki Varadin m. 41
 Venecija 3
 Venedae 4
 Veneti 1
 Verdunska delitev 7
 Veronika Deseniška 36
 Veronska marka 10
 verski zaklad 51
 varstvo starih Slovanov 4
 Vesnić 91
 Világos 64
 Viminacium 3
 Vipava 18
 Virunum 2
 Vis 2
 Visarion 40
 Visko Dandolo 55
 Vitovec 36, 37
 Vladislav I. 29
   — II. 30
 Vlahi 6
 Vlastimir 12
 Vikan vel. župan 14
   — kr. v Duklji 24

Vodnik 55
 Vojna Krajina 42, 45, 50, 77,
   78
 Vojvodina 64, 68
 Volkun 6
 Vovbržani 35
 Vraniczany 68
 Vučić 59
 Vukalović 66
 Vukašin 27
 Vulović 27
 Vzhodna marka 10
   — Rumelija 75, 76

W.

Wallsee 19
 Wenden 4
 Wesselényi 45
 Wilson 89
 Windischgrätz gen. 63
   — min. preds. 82
 Winkler 82
 Wittenberg 44
 Württembersko 43

Z.

začasno nar. predstavništvo 91
 Zadar 3, 19, 20, 28
 zadarska resolucija 79
 zagorski grofje 36
 Zagreb 17, 38, 44, 60 sl.
 Zahumlje 12, 14, 23 sl., 31, 32
 Zapadne strane 23, 28
 zapadnobolgarska država 13

Zapolja Ivan 31, 37, 40
 — — Sigmund 41

Zaslon 34

Završje 23, 28

Zdeslav 9

Zeta 33, 39

zlata bula 20, 45, 47

Zmaj despot 34

Zmaj od Bosne 65

Zrin 28

Zrinski 41, 43, 45

Zvonimir 16

Ž.

železna doba 1

železničarska pragmatika 79

ženevska konferenca 90

ženevski pakt 90

Žiča 25

Žitva 43

